

Valgamaa Partnerluskogu
strateegia 2015–2020

Valgamaa Partnerluskogu strateegia

Valgamaa Partnerluskogu 2018
Kinnitatud üldkoosolekul 15.10.2018

Sisukord

Mõisted.....	3
Sissejuhatus.....	5
1. Üldosa	6
1.1. Valgamaa Partnerluskogu	6
1.2. Tegevuspiirkond.....	6
1.3. Liikmeskond.....	8
1.4. Juhtimine ja töökorraldus	8
1.5. Valgamaa Partnerluskogu varasem kogemus	10
1.6. Majanduslik elujõulisus.....	10
1.7. Strateegia koostamise protsess	11
2. Sotsiaalmajanduslik iseloomustus.....	12
2.1. Asukoht	12
2.2. Rahvastik.....	14
2.3. Majandus ja ettevõtlus.....	18
2.4. Tehniline infrastruktuur.....	20
2.5. Teenused.....	23
2.6. Kogukonnad, seltsitegevus.....	24
3. Tegevuspiirkonna arenguvajaduste analüüs.....	28
3.1. Tugevuste, nõrkuste, võimaluste ja ohtude analüüs SWOT-meetodil.....	28
3.2. Tegevuspiirkonna elanike peamised vajadused.....	33
4. Strateegilised valikud	35
4.1. Visioon 2020	35
4.2. Prioriteedid.....	36
4.3. Strateegia eesmärgid	37
4.4. Koostöö valikud	40
4.5. Uuenduslikkus.....	41
4.6. Kaasamine ja elavdamine.....	42
4.7. Seosed teiste strateegiate, arengukavade ja programmidega.....	43
5. Strateegia tegevuskava	49
5.1. Strateegia tegevuskava ja struktuur.....	49
5.2. Meetmete lühikirjeldus.....	49
5.3. Strateegia rakendamise aja-, tegevus- ja rahastamiskava.....	58
6. Strateegia seire ja uuendamine	59
Lisa 1 Valgamaa Partnerluskogus liikmed seisuga 15.10.2018	60
Lisa 2 Tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslikud näitajad.....	61
Lisa 3 Strateegia seire indikaatorid	63
Lisa 4 Teenuste kaardistus tegevuspiirkonnas	63
Lisa 5 Perioodi 2008–2014 tulemused.....	63
Lisa 6 Valgamaa Partnerluskogu strateegia 2015–2020 väljatöötamine.....	66

Mõisted

Leader: Euroopa Liidu algatusprogramm maapiirkonnas kohaliku elu edendamiseks läbi kohaliku tasandi koostöö (prantsuse keeles: Liaison entre Actions de Developpement de l'Economie Rurale – seosed erinevate maamajanduse arengu tegevuste vahel).

PRIA: Põllumajanduse ja Registrate Informatsiooni Amet, Leaderi meetme rakendusüksus.

Tegevuspiirkond: territoorium, mis vastab Otepää ja Valga valla (välja arvatud Valga linn) territooriumile, Hellenurme ja Palupera ning Aakre kandi küladele Elva vallas ja Soontaga küla Tõrva vallas ning kuhu on suunatud Valgamaa Partnerluskoogu tegevus.

Kant (paikkond): Paikkond on sotsiaalne ja kultuuriline asustuse algkooslus, mille elanikel on ühine meie tunne. Ala, mida asustab konkreetne kogukond ja mis on neile “oma”. Paikkond moodustub enamasti mitmest asulast, kas keskus ja selle ümber koondunud asulad või asulate rühm ilma olulise keskusega. Paikkonda iseloomustab suhteline stabiilsus (looduslikud piirid, geograafiline asend, ajalooliskultuurilised sisemised seosed, identiteet) ja soov seda säilitada.

Kohalik ressurss: laiemas mõistes Eestist, kitsamas mõistes tegevuspiirkonnast kättesaadav sisend (sh puit, savi, kivi, põllumajandussaadused, toit jne) kaupade ja teenuste toomise.

Lapsed ja noored: 0–30-aastased (kaasa arvatud) füüsilised isikud.

Kogukond: ajalooliselt, kultuuriliselt või looduslikult ühtekuuluv või sotsiaalsete suhete võrgustiku kaudu seotud inimeste rühm või ühishuvist lähtuv geograafiliselt külgnev piirkond.

KOV: kohaliku omavalitsuse üksus.

MTÜ: mittetulundusühing; isikute vabatahtlik ühendus, mille eesmärgiks või põhitegevuseks ei ole majandustegevuse kaudu tulu saamine.

Äriühing: omanikule või omanike rühmale kuuluv eraõiguslik juriidiline majandusüksus. Äriühing on täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts ja tulundusühistu.

Ettevõtja: füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kellele kaupade müük või teenuste osutamine on püsiv tegevus, ning äriühing.

FIE: füüsilisest isikust ettevõtja.

Mikroettevõtte: ettevõtte, mis annab tööd vähem kui 10 inimesele ja mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot.

SA: sihtasutus, eraõiguslik juriidiline isik, millel ei ole liikmeid ning mis on loodud vara valitsemiseks ja kasutamiseks põhikirjaliste eesmärkide saavutamisel.

Elukondlik teenus: esmatasandi teenus, mis peab olema inimestele igapäevaselt ja võimalikult lihtsalt kättesaadav (nt esmatarbekaubad, söögikohad, arstiabi, hoolekanne, postipank, lastehoid, isikuteenused – juuksur, pesumaja, saunateenus jne). Elukondlikud teenused on suunatud eelkõige kogukonna liikmetele – kasusaaja on kogukonna liige. Elukondlikku teenust võib pakkuda ka kogukonnateenusena.

Kogukonnateenus: kogukonnateenust käsitleme teenusena, mis aitab kaasa kogukonna arengule ja töökohtade loomisele kogukonnas, tegutsedes turutõrke keskkonnas, samas pakkumata ebatervet konkurentsi ettevõtjatele.

- Teenus ei ole kogukonnaliikmetele kättesaadav: seda ei pakuta antud kogukonnas ning teenuse olemasolul väljaspool piirkonda kaasnevad kogukonnaliikmetel selle tarbimiseks ebaproportsionaalselt suured kulud.
- Teenust pakub kogukonna liige (tegutsev või tegutsemist alustav ettevõtja või mittetulundusühing/sihtasutus).
- Teenuse järele on nõudlus.
- Teenuse pakkumine on majanduslikult vähetasuv.
- Teenust kavandatakse pakkuda hinnaga, mille puhul on kogukonnas olemas kriitiline mass teenuse tarbijaid, mis tagab teenuse pakkumise jätkusuutlikkuse.
- Kogukonnateenuse pakkumise kohustust ei ole kohalikul omavalitsusel.

Koostöövõrgustik: vabatahtlikkuse alusel tegutsev ühiste huvide ja tegevusvaldkonnaga inimeste/organisatsioonide kogum, kus toimub eesmärgipärane suhtlemine ja tegevus uue teadmise loomiseks, vastastikuseks õppimiseks, arenguks jne.

Innovatsioon: tegevuspiirkonnas füüsiliselt, sotsiaalselt või majanduslikult uuenduslik lahendus või protsess, sh uudne töö- või koostoimeviis; uudne äri mõte; keskkonda ja ressursse säästvam lahendus; uudne töökeskkond või töökoha organiseeritus (nt IKT-vahendite abil); uude turundusmudeli või -meetodi rakendamine elu- või ettevõtluskeskkonna arendamisel; uuenduslik või olulisel määral parendatud toode või teenus (aluseks OECD definitsioon).

Strateegia integreeritus: strateegia laiapõhjaline lahendus, mis põhineb erinevate taotlejagruppide ja meetmete koostoime kaudu strateegia eesmärkide saavutamisel. Käesolev strateegia on sidus eelmise perioodi Valgamaa Partnerluskogu strateegia ning teiste piirkonna arengukavadega.

Sissejuhatus

Käesolev dokument on Valgamaa Partnerluskogu (edaspidi Partnerluskogu) strateegia, mis on aluseks tegevuste elluviimisel aastatel 2015–2020. Partnerluskogu üldkoosolek kinnitas strateegia 30. oktoobril 2015 ning seda on muudetud 23.09.2016, 20.09.2017 ja 15.10.2018 üldkoosolekul.

Strateegia koostamisel arvestati teiste juba varem valminud või kavandatavate dokumentidega: „Eesti maaelu arengukava 2015–2020“, konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, arengustrateegia „Valgamaa 2020“ jt. Strateegia on suunatud koostöö ja partnerluse kaudu arendustegevuse elluviimisele piirkondlikul tasemel. Toetust strateegia elluviimiseks taotletakse Eesti maaelu arengukava 2014–2020 Leaderi meetme raames.

Strateegia koosneb neljast osast:

I Olukorra kirjeldus (peatükid 1 ja 2), mis annab ülevaate Partnerluskogust kui organisatsioonist, selle tegevuspiirkonnast ja arengust ning sotsiaalmajanduslikust olukorrast. Tegevuspiirkonna arenguvajaduste analüüs on toodud peatükis 3.

II Strateegilised valikud (peatükk 4), kus on kirjeldatud, millistele vajadustele ja sihtrühmadele Partnerluskogu oma tegevuses strateegiaperioodil keskendub.

III Tegevuskava aastani 2020 (peatükk 5), kus on välja toodud meetmed, mis viiakse ellu aastatel 2015 kuni 2020.

IV Seire ja uuendamine (peatükk 6), mis annab ülevaate, kuidas korraldatakse strateegia elluviimise seire tulemuslikkust ning kuidas toimub strateegia uuendamine.

1. Üldosa

1.1. Valgamaa Partnerluskogu

12. aprillil 2006. a moodustati ametlikult mittetulundusühing Valgamaa Partnerluskogu, mis tegutses mitteformaalse organisatsioonina juba aastast 2001. Partnerluskogu on Leaderi tegevusgrupp, kus otsuseid tehakse erinevate sektorite koostöös kaasates piirkonna elanikke ning organisatsioone.

Mittetulundusühing Valgamaa Partnerluskogusse (www.valgaleader.ee) kuuluvad omavalitsused, mittetulundus- ja erasektori organisatsioonid, kelle ühiseks eesmärgiks on kohalik areng ning piirkonna terviklik areng Valgamaal. Partnerluskogu on määratlenud oma **missiooni**, milleks on kaasata elanikke ja organisatsioone tegutsema tegevuspiirkonna järjepideva heaolu kasvu nimel, et iga inimene oleks vajalik ja väärtuslik. Partnerluskogul kui erinevaid huvigruppe koondava organisatsiooni tegevuspõhimõtted ja väärtused on:

TOETAV SUHTUMINE – iga inimene väärib lugupidamist, mõistmist, tunnustamist ja äraakuulamist. Personaalne lähenemine ja nõustamine.

KAASAMINE – loome inimestele võimalusi ja anname tuge oma elukeskkonna parandamiseks ja elu korraldamiseks.

MEESKONNATÖÖ – oleme erinevatest valdkondadest pärit meeskond, kes teeb koostööd teiste arendusorganisatsioonidega kõikide huve arvestades.

ASJATUNDLIKKUS – tunneme sihtrühmade olukorda Valgamaal, saame kaasa aidata jätkusuutlike lahenduste leidmisele.

POLIITIKA MÕJUTAMINE – teadvustame probleeme, analüüsime ja teeme ettepanekuid kohalikul, regionaalsel ja riiklikul tasandil.

UUDSUS – toetame inimesi ja organisatsioone heade ideede ja uudsete lahenduste otsingul.

1.2. Tegevuspiirkond

Partnerluskogu tegevuspiirkond hõlmab Eesti omavalitsuste haldusreformi (2017) järgselt Otepää ja Valga valda (välja arvatud vallasisene Valga linn), Elva valla kahe kandi külased ning Soontaga küla Tõrva vallas Valgamaal. Tegevuspiirkonna elanike arv kokku oli 2018. a alguses 11 162.¹

Partnerluskogu territoorium ei ole haldusreformijärgselt muutunud, kuigi erinevad piirkonnad on liitunud erinevate omavalitsustega. Elva valla küladest kuuluvad Partnerluskogu tegevuspiirkonda Palamuste, Pedaste, Purtsi, Pühaste, Aakre, Rebaste (endine Puka vald; edaspidi viidatud kui Aakre kandi külad) ja Astuverre, Atra, Hellenurme, Mäelooga, Palupera, Pastaku ja Urmi külad (endine Palupera vald; edaspidi viidatud kui Hellenurme ja Palupera kandi külad). Partnerluskogu tegevuspiirkonda kuulub ka Soontaga küla Tõrva vallast (endine Puka vald).

¹ Rahvaarv seisuga 01.01.2018. Allikas: Rahvastikuregister; Statistikaamet (andmebaas: RV0240; 2017. aasta asustuspiirkondede andmed on lisatud 15.05.2018.)

Tabel 1 Rahvaarv tegevuspiirkonnas

Omavalitsus/paikkond	Elanike arv
Otepää vald	6495
Valga vald (v.a Valga linn asustusüksusena)	3655
Elva valla külad (Hellenurme ja Palupera ning Aakre kandi külad)	979
Soontaga küla Tõrva vallast	33
KOKKU	11 162

Elanike arv võrreldes 2015. a. (strateegia koostamine) on vähenenud 347 inimese võrra vt ka lisa 2). Elanike arvu peamiseks mõjutajaks on negatiivne iive ja väljaränne piirkonnast.

Partnerluskogusse on kaasatud kaks omavalitsust ja kahe kandi külad Valgamaalt, millel on **oma identiteet ja ühtekuuluvustunne** ning mis moodustavad **geograafiliselt** ühtse piirkonna. Administratiivselt on antud piirkond Valga maakonnana toiminud juba 1960. aastatest ning selle aja jooksul on siin elavatel inimestel tekkinud ühtne piirkonna tunnetus.

Partnerluskogu tegevuspiirkond on ühtlane oma üldise **majandusarengu** poolest. Sarnasteks teguriteks, mis mõjutavad kohalikku majandusarengut piirkonnas, on kaugus riigi poliitilisest ja majanduslikust keskusest Tallinnast, riigipiiri lähedus, sarnane looduskeskkond ning jätkuv väljaränne piirkonnast. Enamlevinud majandusharud on puidutööstus, majutus ning transport. Ühiseks nimetajaks kogu piirkonnas on turismi- ja puhkemajanduseks soodsad tingimused nagu eripärane looduskeskkond ja rohked ajaloolised vaatamisväärsused.

Sarnased on ka **sotsiaalmajanduslikud** probleemid tegevuspiirkonnas: väga madal asustustihedus, mis raskendab madala majandusliku tasuvuse tõttu esmatasandi teenuste kättesaadavust, kõrge töötuse määr, madal tööviljakus, madal keskmine brutokuutasu, keskmisest madalam ettevõtlusaktiivsus. Võrrelduna Eesti keskmiste näitajatega peegeldavad need piirkonna keerulist sotsiaalmajanduslikku olukorda. Samas võimaldab see ka ühtset lähenemist probleemidele lahenduste otsimisel.

Sotsiaalset ühtsust ja sidusust aitavad hoida piirkonnas toimivad võrgustikud: lisaks Partnerluskogule ka Valgamaa Kodukandi Ühendus, Valgamaa Omavalitsuste Liit, arendusorganisatsioonide ümarlaud, Valgamaa Äriklubi, rahvakunsti ja käsitöö võrgustik, Valgamaa Põllumeeste Liit, Valgamaa Spordiliit jt. Eelmisel strateegiaperioodil tekkinud uued võrgustikud on näiteks noorsootöövõrgustik (kuhu kuuluvad noored, noorsootöötajad, kultuuritöötajad, MTÜde esindajad), toidutootjaid ühendav MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti, piirkonna ettevõtjaid ühendav Sangaste Rukkiküla, Taheva-Karula-Mõniste piirkonda ühendav koostöövõrgustik KOTUS jt. Lisaks igapäevasele koostööle sarnaste huvidega ühenduste vahel toimuvad ka kogu piirkonda haaravad traditsioonilised üritused (tantsu- ja laulupeod, omavalitsuste ühised suve- ja talimängud jne), kuhu on kaasatud laiem elanikkond.

Kultuuriliselt on tegevuspiirkonna puhul tegemist kahe erineva ajaloolise kultuuriareaali – Tartu- ja Võrumaa – kohtumiskohaga. Ajaloolise Võrumaa alla kuuluvad Karula ja Taheva piirkonnad. Ülejäänud piirkonnad kuuluvad ajaloolise Tartumaa alla. See on rikastanud kohalikku kultuurielu ning aidanud aastakümnete jooksul kujuneda tegevuspiirkonnal oma identiteedil. Kultuuriloolise mitmekesisuse säilitamine on piirkonnale oluline.

1.3. Liikmeskond

Partnerluskogu on avatud organisatsioon, kuhu on oodatud liikmeks kõik tegevuspiirkonnas tegutsevad mittetulundusühendused ja ettevõtjad (sh FIE-d).

Seisuga oktoober 2018 on liikmeskond 57-liikmeline (vt täpsemalt lisa 1). Kõige enam liikmeid on esindatud Otepää piirkonnast (12 liiget) ning kõige vähem Öru piirkonnast (kaks liiget). Partnerluskogusse kuulub ka neli liiget, kelle tegevus on maakonnaülene.

Liikmeskonna jagunemine sektorite vahel on järgmine:

- avalik sektor – 3 liiget (5,2%);
- kolmas sektor – 27 liiget (47,4%);
- erasektor – 27 liiget (47,4%).

Partnerluskogu liikmeskond on võrreldes 2010. a. mõnevõrra kasvanud: 36-^{lt}2 liikmelt 56-le liikmele. Kasv on tulnud kolmanda sektori liikmete ja erasektori liikmete kasvu arvelt. Maakonnaüleseid organisatsioone on lisandunud kolm. Partnerluskogu liikmeskond vähenes Valga maakonna Mulgimaa piirkonna liitumise tõttu Mulgimaa Arenduskojaga 2014. aasta sügisel. Omavalitsuste osas toimus vähenemine peale 2017. a. haldusreformi kaheksalt liikmelt kolmele.

Liikmeskond on kasvanud partnerluse ja koostöövõrgustiku laienemise tõttu, samuti on liitnud need aktiivsed koostööpartnerid, kellega on tehtud koostööd strateegia elluviimisel.

Partnerluskogu liikmeks võivad asuda kõik organisatsioonid, kes tegutsevad Partnerluskogu tegevuspiirkonnas ja aitavad oma tegevusega kaasa piirkonna arengule. Liikmeskonnas jälgitakse, et omavalitsusüksuste esindajate ja riigi või kohaliku omavalitsusüksuse osalusega eraõiguslike juriidiliste isikute (edaspidi avalik sektor) esindatus liikmeskonnas jääb alla 50%.

1.4. Juhtimine ja töökorraldus

Partnerluskogu kõrgeim juhtimisorgan on **üldkoosolek**, kes valib juhatuse koosseisu, kinnitab strateegia, rakenduskava, liikmemaksu suuruse, majandusaasta aruande, Partnerluskogu enda projektitaotlused ja täidab teisi põhikirjast tulenevaid ülesandeid.

Partnerluskogu tööd juhib 11-liikmeline **juhatuse**, kelle ülesandeks on strateegia rakendamisega seotud küsimuste otsustamine nagu rakendatavate projektide kinnitamine, tegevmeeskonna töölevõtmine ning teised põhikirjast tulenevad kohustused. Juhtusse kuulub kaheksa ettevõtjast või mittetulundusühendusest liikme esindajatest endistest omavalitsuspiirkondadest, kaks omavalitsusesindajat ning üks tegevuspiirkonnaüleste organisatsioonide esindaja. Lähtudes Partnerluskogu põhikirjast peab omavalitsuste esindajate osakaal juhatuses jääma alla poole. Partnerluskogu üldkoosolek valib juhatuse kuni kolmeks aastaks lähtudes juhatuse liikme valimisel ja tagasikutsumisel juhatuse valimise korrast. Juhatuse saab kokku regulaarselt, üldjuhul kord kuus.

² Võttes arvesse Valgamaa Partnerluskogu liikmed praeguselt tegevuspiirkonna territooriumilt.

Tabelis 2 on toodud Partnerluskogu juhatuse koosseis 30.09.2018 a. seisuga. Juhatuse esimees on Monika Rogenbaum.

Tabel 2 Valgamaa Partnerluskogu juhatus

Esindaja	Organisatsioon	Omavalitsus
Ene Kaas	Lüllemäe Rahvaõpistu	Karula piirkond
Ivika Nõgel	Excelsjor OÜ	Otepää piirkond
Aile Viks	Toretto OÜ	Palupera piirkond
Anne Perlov	MTÜ Pritsumehe Marid	Puka piirkond
Tuuli Merimaa	MTÜ Kiisatamme Kultuuritalu	Sangaste piirkond
Monika Rogenbaum	Taheva Valla Külade Selts	Taheva piirkond
Mati Raud	MTÜ Spordiklubi Raudsõrmus	Tõlliste piirkond
Kalmer Sarv	TÜ Eveliis	Õru piirkond
Viktor Mägi	Valga vallavalitsus	
Kaido Tamberg	Otepää vallavalitsus	
Rasmus Onkel	MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla	

Strateegia elluviimisel tekkivate küsimuste lahendamiseks või teiste Partnerluskogu tööd ja arengut puudutavate küsimuste aruteluks kutsub juhatus kokku kindlale teemale või sihtrühmale suunatud **töörühmad**. Töörühmade ülesandeks on välja töötada strateegia rakendusmeetmed ja tegevused, töökorrad ja hindamiskriteeriumid ning jälgida nende elluviimist. Töörühmade koosolekud on avatud kõigile Partnerluskogu liikmetele ning samuti huvigruppide esindajatele väljaspool liikmeskonda. Info töögruppide koosolekute toimumise kohta saadetakse kõigile kontaktidele üle tegevuspiirkonna, julgustades neid kaasama ka teisi temast huvitatud osapooli. Töörühmad esitavad oma töö tulemuse juhatusel.

Partnerluskogule laekunud projektitoetuste taotlusi hindab selleks moodustatud **hindamiskomisjon**. Kokku on kaks hindamiskomisjoni: meetmete „Töökohad ja teenused“ ja „Valgamaa võrgustikud“ hindamiskomisjon ning meetme „Kogukonnad ja noored“ hindamiskomisjon (mõlemasse kuulub 5–7 liiget). Komisjoni liikmed valitakse piirkondlikel koosolekutel Partnerluskogu liikmete poolt nimetatud kandidaatide hulgast. Hindamiskomisjoni töösse võib hindajana kaasata ka piirkonnaüleseid või piirkonnaväliseid valdkonna eksperte. Projektitaotlusi hinnatakse kinnisel hindamiskoosolekul. Komisjon on otsustusvõimeline, kui koosolekul osalevad üle poole komisjoni liikmetest ning avaliku sektori isikute esindatus jääb alla 50%. Hindamiskomisjoni moodustamine, taotluste hindamine ning vaiete lahendamine toimub vastavalt kinnitatud korrale.

Partnerluskogu struktuuri mitteformaalseks, kuid oluliseks osaks on mitmed **sihtgruppide võrgustikud** (kogukonna; noorsootöötajate ja noorte; ettevõtjate võrgustik), mille kaudu tagatakse nii meetmete rakendumine kui ka tagasiside tegevuste kvaliteedile ning ettepanekud nende täiustamiseks.

Partnerluskogu üldkoosolek on kinnitanud Partnerluskogu liikmetest koosneva 4-liikmelise strateegia **seirekomisjoni**. Iga majandusaasta lõpus koostab seirekomisjon seirearuande, mis esitatakse üldkoosolekule. Seirearuande jaoks vajalik informatsioon saadakse taotlusvoorude statistikast, esitatud taotlustest, kuludeklaratsioonidest, taotleja poolt esitatavast seireandmete küsimustikust, hindamiskomisjoni liikmete tagasisidest, taotlejate tagasisidest, kord aastas toimuvalt projektidega tutvumise ringsõidult, liikmete rahulolu-küsitlusest.

Järelevalvet Partnerluskogu tegevuse üle teostab Partnerluskogu liikmetest koosnev 3-liikmeline revisjonikomisjon, mis koostab iga majandusaasta lõpus revisjonikomisjoni aruande ja esitab selle üldkoosolekule.

Partnerluskogu kontor asub Otepääl külastuskeskuse vahetus läheduses. Partnerluskogu igapäevast tööd korraldab tegevmeeskond. Partnerluskogus töötab 2-liikmeline tegevmeeskond:

- tegevjuht, kelle ülesanne on strateegia rakendamiseks vajaliku töö korraldamine, juhatuse ja üldkoosoleku toetamine. Tegevjuht koordineerib ka ettevõtlusalaseid projekte ning algatab ja rakendab Partnerluskogu enda arendusprojekte;
- kogukonnameetme koordinaator, kelle ülesanne on kogukonnaalaste ning noortele suunatud projektide administreerimine ja projektitaotlejate nõustamine ning Partnerluskogu enda poolt algatavate arendusprojektide algatamine ja rakendamine. Kogukonnameetme koordinaatori tegevuste hulka kuulub ka tegevjuhi abistamine igapäevase administratiivse tööga, informatsiooni edastamine võrgustikele ning avalikkusele, kodulehe täiendamine jm.

Lisaks kuulub meeskonda raamatupidaja.

1.5. Valgamaa Partnerluskogu varasem kogemus

Esimese kogemuse strateegia koostamise ning rakendamise alal sai Partnerluskogu aastatel 2002–2003 Kagu-Eesti Partnerluse Programmi ajal. 2007–2008 rakendati strateegiat Riikliku Arengukava ning perioodil 2009–2014 viidi ellu piirkondlikku arengustrateegiat Maaelu Arengukava Leaderi meetme raames (perioodi 2008-2014 tulemused on toodud lisa 5).

Perioodi 2008–2014 õppetunnid:

- strateegia ja selle meetmete eesmärgid peavad olema veelgi enam fokuseeritud, et oleks võimalik paremini hinnata strateegia tulemuslikkust ning taotlusvoorude konkurss oleks optimaalne;
- seiresüsteemi väga täpne planeerimine peab toimuma juba meetmete kavandamise faasis, et tagada vajaliku info kogumine jooksvalt;
- strateegia elluviimine tuleb planeerida selliselt, et suurem osa eelarvest rakendatakse strateegiaperioodi esimesel poolel eesmärgiga tagada toetuste õigeaegne kasutus.

1.6. Majanduslik elujõulisus

Käesoleva strateegia rakendamine rahastatakse peamiselt:

- Leaderi meetme vahenditest;
- Partnerluskogu liikmemaksudest;
- taotlejapoolsest kaasfinantseeringust, mis võib mittetulundusühenduste puhul olla ka vabatahtlik töö;
- osa tegevuste puhul ka osalusmaksudest;
- teiste fondide vahenditest.

Võimalike lisafinantseerimisallikatena võib arvestada Kodanikuühiskonna Sihtkapitali, Euroopa Noorte programmi, piiriüleseid koostööprogramme EST-LAT, EST-LAT-RUS jt.

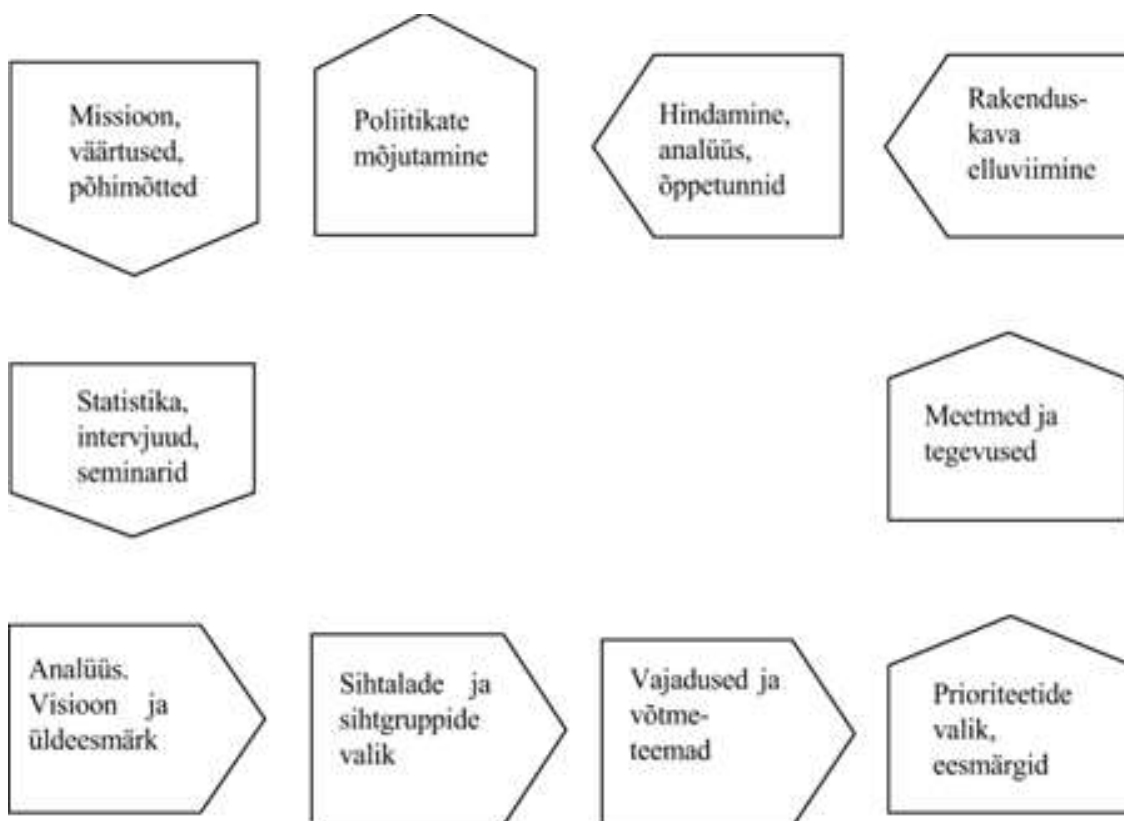
Partnerluskogu **liikmemaksude** määramisel on silmas peetud liikmete erinevat suutlikkust rahaliselt panustada. Kõige suurem koormus liikmetest lasub omavalitsustel, kelle liikmemaksud on põhikirjaliselt sõltuvuses omavalitsuses elavate inimeste arvuga. Üldkoosoleku otsusega on era- ja mittetulundussektori liikmete aastamaks 2015. aastast 15 eurot.

Vajadusel kaasab Partnerluskogu strateegia elluviimiseks lisaressursse käibevahendite näol. Laenudega seotud kulud tasutakse liikmemaksude arvel. Partnerluskogul on varasem kogemus laenu võtmisel ja tagasimaksmisel.

1.7. Strateegia koostamise protsess

Valgamaa Partnerluskogu strateegiaprotsess toetub osalusplaneerimise meetodikale, mida iseloomustab erinevate huvigruppide ja kogukondade suur kaasatus strateegia kujunemise ja elluviimise igasse etappi. Protsessi ülesehitust peegeldab joonisel 1 toodud skeem.

Joonis 1 Strateegia protsess

Strateegia väljatöötamine toimus perioodil jaanuar 2014 –august 2015 (täpsemalt lisades 5 ja 6), töös osales aktiivselt üle 150 inimese.

Strateegia uuendamine toimus 2018. a kevadel ja suvel: veebruaris ja märtsis viidi läbi 6 piirkondlikku seminari ning maikuuks strateegiaseminar. Strateegia uuendamise protsessis osalesid Partnerluskogu liikmed, kohalike omavalituste töötajad, ettevõtjad, vabaühenduste liikmed, Valgamaa arendusorganisatsioonide esindajad, kokku 75 inimest.

Piirkondlike seminaride ja strateegiaseminaride käigus kaardistati piirkonna vajadused ning uuendati vastavalt nendele strateegia meetmeid. Piirkondlikel seminaridel osalejatel küsiti arenguvajaduste kohta oma piirkonnas. Kõik nimetatud vajadused on alljärgnevalt rühmitatud gruppidesse esinemissageduse alusel:

- 1) inimesed ja koostöö (kokku nimetatud 58 korda);
- 2) arendus- ja parendustööd (investeeringud) (56);

- 3) turism, turismitooted (53);
- 4) kogukonnateenused (42);
- 5) huvitegevused kohapeal (39);
- 6) ettevõtlus (34);
- 7) taristu, heakord ja turvalisus (17);
- 8) maale elama (13).

Seminaridel tehti võrdlus osalejate poolt nimetatud piirkonna arenguvajaduste ning seni rahastatud projektide tegevusvaldkonna järgi, et hinnata elluviidud projektide vastavust arenguvajadustele.

Väga hea kooskõla on kohapealse huvitegevuse vajaduse rahuldamisega: selles valdkonnas on rahastatud 27 projekti, sh 21 noorte huvitegevust toetavat projekti. Ka arendus- ja parendustööd (investeeringud) teemalist kooskõla saab lugeda heaks: rahastatud on 24 projekti. Turismiteemalisi projekte on rahastatud 13, sh 1 maineprojekt. Kogukonna teenuste valdkonnas on seni rahastatud 18 projekti. Maale elama-tüüpi tegevusi on rahastatud 4. Ettevõtlusprojekte on rahastatud kokku 31. Koostöövaldkonnas on seni rahastatud 3 projekti. Taristu, heakorra ja turvalisuse teemalisi projekte rahastatud ei ole.

Kui enim nimetatud vajadustest on seniste projektidega paremini kaetud kohapealne huvitegevus, arendus ja parendustöö (investeeringud), kogukonnateenused ja turism, siis inimesed ja koostöö valdkonnas, mis on arenguvajaduste pingereas kõige olulisem, on rahastatud väga vähe projekte, kuna selline toetusmeede strateegiast puudus.

Arenguvajaduste kaardistamisest tulenevalt otsustati muuta Valgamaa maine meede koostöö ja võrgustike meetmeteks. Valgamaa maine ei tule hetkel arenguvajaduste pingereas nii selgelt esile kui strateegia koostamise ajal. Seevastu koostöövõimaluste soodustamine ja koostöö arendamine on saanud seminaridel osalejatelt enim äramärkimist.

Käesoleva strateegia uuendamisel on arvesse võetud lisaks piirkondlikelt seminaridelt ja strateegiaseminarilt saadud sisendile arvesse ka seirekomisjoni kui ka Partnerluskogu igapäevatoos kogutud andmeid. Perioodil 2016–2017 on 4-liikmeline seirekomisjon koostanud 2 seirearuannet. Seirekomisjoni ettepanekud strateegia muutmiseks on strateegiasse sisse viidud jooksvalt.

Hindamiskomisjonid analüüsisid väljatöötatud hindamiskriteeriume pärast iga vooru ning tegid ettepanekud kriteeriumite muutmiseks. Muudetud hindamiskriteeriumid kinnitas Partnerluskogu juhatus.

Strateegia koostamisel on arvestatud teiste juba varem valminud või kavandatavate dokumentidega: Eesti Maaelu Arengukava 2014–2020, konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, arengustrateegia „Valgamaa 2020“ jt. Strateegia on suunatud koostöö ja partnerluse kaudu arendustegevuse elluviimisele piirkondlikul tasemel. Toetust strateegia elluviimiseks taotletakse Eesti maaelu arengukava 2014–2020 Leaderi meetme raames.

2. Sotsiaalmajanduslik iseloomustus

2.1. Asukoht

Paiknemine ja territoorium: Partnerluskogu tegevuspiirkond paikneb Valga maakonnas Lõuna-Eestis (ka Kagu-Eestis) Läti piiri ääres. Piirkonna omavalitsuste keskused asuvad Tallinnast 191–253 kilomeetri kaugusel ehk 2,5–4 tunni autosõidu kaugusel. Tegevuspiirkond

on Tallinnast üks kaugemal asuvaid maakondi. Veidi leevendavad piirkonna ääremaaalisust head ühendused nii raud- kui ka maanteed pidi Tartu ja Riiaga ning Valga-Valka regiooni majanduse võimalik integreerumine. Valga maakonnal on Läti Vabariigiga 104 km pikkune ühine riigipiir.

Partnerluskogu omavalitsuste territooriumi hõlmab 1419,52 km² (vt ka lisa 2), see on haldusreformijärgselt jäänud samaks. Vähenenud on omavalitsuste arv: haldusreformijärgselt kuulub Partnerluskogu tegevuspiirkonda kaheksa valla asemel kaks valda (Otepää ja Valga vallad, v.a vallasisene Valga linn), kahe kandi külad Elva vallast – Hellenurme ning Palupera ja Aakre kandi külad – ning Soontaga küla Tõrva vallast. Partnerluskogu tegevuspiirkonda kuulub kokku 114 küla, üks vallasisene linn ja viis alevikku.

Osa Palupera vallast liitus Otepää vallaga, osa Elva vallaga Tartumaalt, kogu endise Palupera valla territoorium kuulub siiski Partnerluskogu tegevuspiirkonda. Ka Puka valla erinevad kandi liitusid erinevate omavalitsustega: Otepää, Tõrva ja Elva vallaga. Aakre kandi kuus küla Elva vallast kuuluvad Partnerluskogu tegevuspiirkonda, samuti kuulub Partnerluskogu tegevuspiirkonda Soontaga küla Tõrva vallast. Ülejäänud endise Puka valla külad kuuluvad Otepää valda ja on seega kuuluvad ka Partnerluskogu tegevuspiirkonda.

Partnerluskogu tegevuspiirkond on Eesti keskmisest oluliselt hõredama asustustihedusega: kõik vallad jäävad alla Eesti valdade keskmisele asustustihedusele (30,04 elanikku km² kohta 2016. a; Statistikaamet). Hõredamalt on asustatud Valga vald (ilma Valga linnata) (4,98 in/km²), suurem on rahvastikutihedus Otepää vallas (12,67 in/km²), Partnerluskogu keskmine rahvastikutihedus on 8,86 in/km². Madala asustustiheduse tõttu ei tasu teenused ära, seetõttu tuleb elanikel teenuste tarbimiseks sageli läbida suuri vahemaid.

Tegevuspiirkonna lõunapiirkonnas (Valga linna lähiümbrus) domineerib peamiselt tööstus ja transport, tegevuspiirkonna põhjaosas (Otepää) annab tooni aga turism. Tegevuspiirkond on suuresti tänu Otepäele väga oluline Eesti sisemaa turismi piirkond. Tegevuspiirkonna keskosa on peamiselt põllumajanduslikus kasutuses³.

Tõmbekeskuste-põhise haldusreformi kohaselt asub tegevuspiirkonnas Valgamaa üks tõmbekeskusi – Otepää. Otepäele toimub tööealise elanikkonna igapäevane pendelränne⁴: Otepää on tööperioodil tõmbekeskuseks neljale piirkonnale ja ca 1300-le linna sisenevale inimesele päevas⁵.

Ka vaba aja ruumikasutuses tuleb Otepää kui sihtkoht esile⁶: Otepää linn on tuntud nii väliskui ka siseturistide hulgas kui spordi- ja turismikeskus kahe turismihooaja – talve ja suvega. Otepää vallas asub enamuse Valgamaa majutusteenuste ettevõtetest. Majutusteenuse nõudlus ületab kõrghooajal pakkumise, kuid madalhooajal on majutusteenuseid pakkuvate ettevõtete käibed väiksed ning toimetulemine komplitseeritud⁷. Potentsiaal teiste turismiteenuste väljaarendamiseks, nt pereturismile suunatud tegevused või loodusturism, on väga suur. Koostöövõimalused turismi arendamisel teiste naaberomavalitsustega (nt Elva vald) on hetkel vähesel määral ära kasutatud. Otepääl ja selle lähiümbruses toimuvate ürituste korraldamisel

³ Allikas: Eesti regioonide majandusstruktuuri muutuste prognoos (2009)

⁴ Pendelränne ehk pendelmigratsioon on inimeste regulaarne liikumine oma alalise elukoha ja töökoha või haridusasutuse vahel.

⁵ Allikas: Regionaalse pendelränne kordusuuring, Regionaalministri valitsusala, Tartu Ülikooli inimgeograafia ja regionaalplaneerimise õppetool (2013)

⁶ Allikas: Regionaalne pendelränneuuring, Siseministeerium, Tartu Ülikooli inimgeograafia ja regionaalplaneerimise õppetool (2010)

⁷ Allikas: Otepää valla arengukava 2011–2020

on võimalus selgemalt esile tuua seost Valgamaaga ja toetada seeläbi Valgamaa positiivse kuvandi kasvu.

Taheva, Karula, Öru ja Tõlliste piirkonna tõmbekeskuseks on Valga, vähesel määral Karula piirkonna jaoks ka Antsla.

Looduskeskkond: tegevuspiirkond on metsarikas ning heade looduslike turismieeldustega (künklikud maastikud, jõed-järved). Metsal on lisaks puidu varumisele oluline roll turismis ja puhkemajanduses. Otepää kõrgustikul on head talispordi ja turismi eeldused. Tegevuspiirkonna lõunaossa jääb Hargla nõgu – kõrgustikevaheline tasane ala. Tegevuspiirkonda jäävad kolm suurt looduskaitseobjekti: Otepää looduspark, Karula rahvuspark ning Koiva-Mustjõe maastikukaitseala.

Piirkond on väga järvederohke. Eriti rohkesti on järvi Otepää kõrgustikul ja piirkonna kaguosas Karula kuplistiku alal. Pindalaga üle 100 ha on Pühajärv (286 ha) ja Aheru järv (234 ha), enamuse järvi on aga alla 10 ha pindalaga väikejärved. Suurem osa järvi on madalad, alla 10 m sügavused. Avalikus kasutuses on ka üle 10 paisjärve. Jõgedest on suuremad Mustjõgi, Väike-Emajõgi, Koiva ja Elva jõgi⁸.

Piirkonnas leiduvateks maavaradeks on savi, liiv, kruus, sapropeel, rauaooker, turvas ning põhjavesi. Maavarad ei oma olulist majanduslikku tähtsust ja on ettevõtluses pigem alakasutatud. Viljakaimad mullad paiknevad tegevuspiirkonna lääneosas (Sangaste, Hellenurme ümbruses).

Pärandkultuuris põimuvad materiaalne ja vaimne üheks tervikuks. Selle kultuurinähtuse moodustavad nii minevikust pärit ehised ja rajatised oma asukohaga maastikul kui ka teadmised neist kultuuripaikadest koos rahvapärimusega (allikas: Valgamaa pärandkultuurist, 2010). Tegevuspiirkonnas on arvukalt arhitektuuri-, muinsuskaitse- ja kultuurimälestisi, mis ettevõtluses on seni alakasutatud. Mälestiste poolest rikkamad piirkonnad on Kuigatsi-Puka, Otepää, Lüllemäe, Hargla. Mälestistest tuntumad on Otepää linnus, Kaagjärve mõisa tööstuskompleks ning Sangaste loss. Kirikuhoonetest on märkimisväärsed Hargla, Otepää, Laatre, Sangaste kirikud ning Karula kirikuvaremed⁷.

2.2. Rahvastik

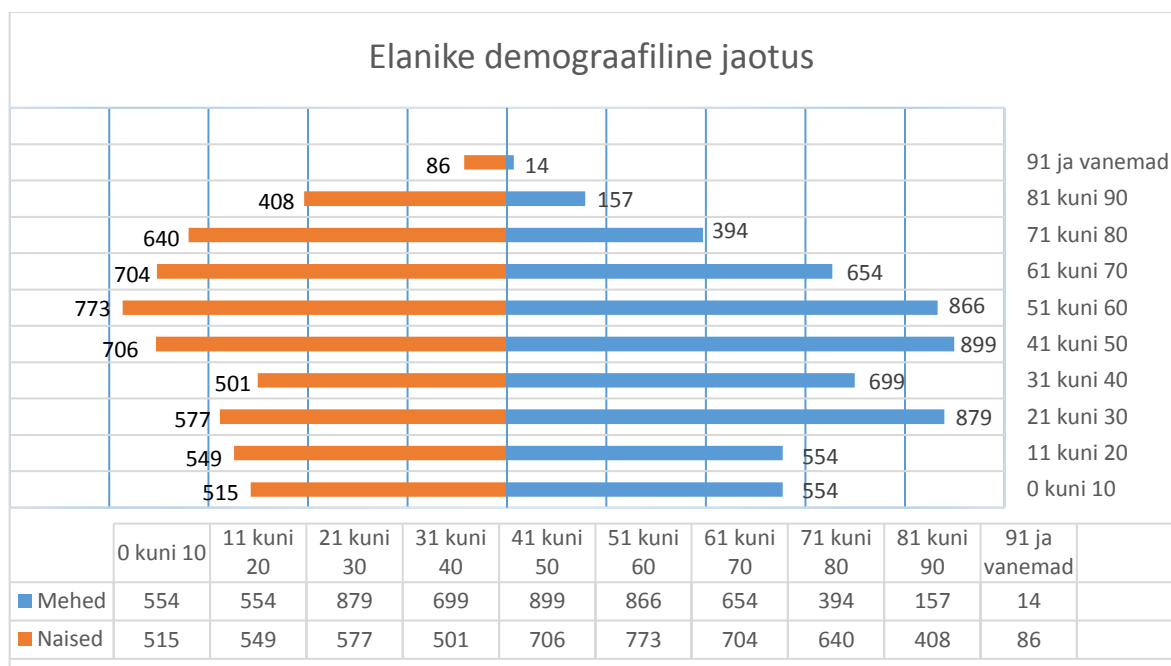
Elanike arv: elanike arvu poolest on 11 162 elanikuga Valgamaa Partnerluskogu Leaderi tegevuspiirkondade seas pigem väikene. Demograafiline olukord on soodsam suuremate keskuste (nt Otepää) vahetus läheduses ning halvem piirkonna ääremail.

Otepää vallas on 6495, Valga vallas (ilma Valga linnata) 3655 elanikku (allikas: Rahvastikuregister, Statistikaamet, seisuga 01.01.2018). Hellenurme ja Palupera kandi külades elab 500, Aakre kandi külades 479 elanikku, kokku kuulub Partnerluskogu tegevuspiirkonda Elva vallast 979 elanikku. Soontaga külas Tõrva vallas elab 33 elanikku.

Tegevuspiirkonna elanike demograafiline jaotus on toodud joonisel 2, tabelis 3 on elanike jaotus vanuserühmade lõikes.

Joonis 2 Elanike demograafiline jaotus tegevuspiirkonnas*

⁸ Allikas: Valga maakonna planeering 1998

*Elanike demograafiline jaotus on toodud ilma Soontaga küla elaniketa

Allikas: Rahvastikuregister 01.01.2018; Statistikaamet

Tabel 3 Rahvastik vanuserühma lõikes piirkondade kaupa

Piirkond	KOKKU	Vanuserühm/ osakaal							
		0-6-aastased	%	7-18-aastased	%	19-64-aastased	%	65+ aastased	%
Otepää vald	6495	414	6,4	746	11,5	3921	60,4	1414	21,7
Valga vald (v.a Valga linn)	3655	181	5,0	412	11,3	2197	60,0	865	23,7
Hellenurme ja Palupera kandi külad	500	25	5,0	71	14,2	306	61,2	98	19,6
Aakre kandi külad	479	28	5,8	56	11,7	297	62,0	98	20,5
Soontaga küla	33	0	0	1	3,0	17	51,5	15	45,5
KOKKU	11 162	648	5,8	1286	11,5	6738	60,4	2490	22,3

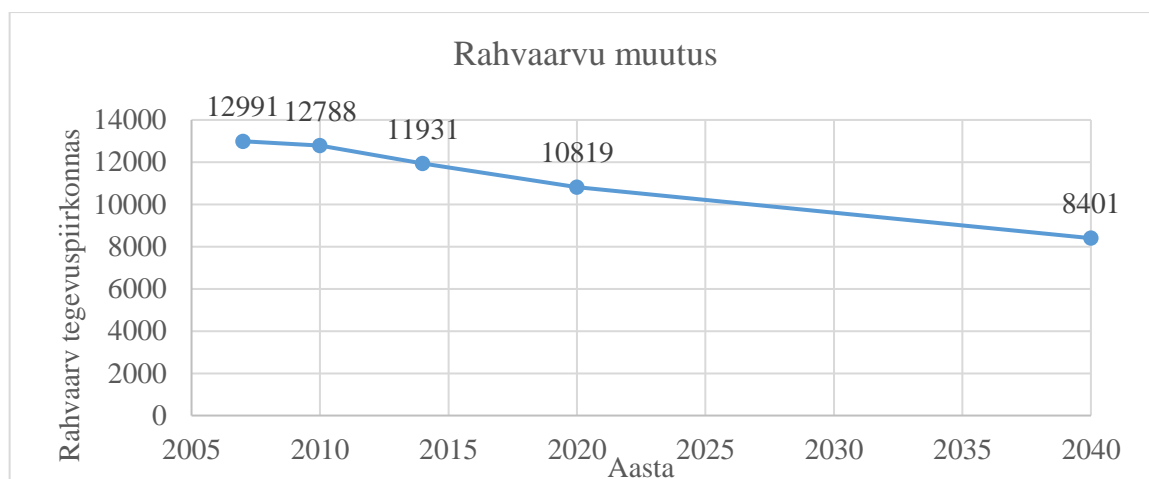
Allikas: Rahvastikuregister 01.01.2018; Statistikaamet

Tegevuspiirkonnas on rahvaarv 2015. a seisuga langenud 347 elaniku võrra (ca 3%; 01.01.2018). Elanikkond on suurenenud maakonna linnalistes asulates, tegevuspiirkonna omavalitsustest on 2015. a seisuga elanike arv pisut kasvanud endistes Otepää (eriti Otepää linnas) ja Öru valdades. Oluliselt on langenud elanike arv endises Palupera vallas.

Loomulik iive on kõikides tegevuspiirkonna omavalitsustes negatiivne. Kriitilisem on olukord Valga vallas, pisut parem Aakre, Hellenurme ja Palupera kandi külades ning Otepää vallas.

Elanike arvu vähenemist tegevuspiirkonnas kirjeldab joonis 3.

Joonis 3 Rahvaarvu prognoos tegevuspiirkonnas

Allikas: Rahvastikuregister; Statistikaamet (prognoositav rahvaarv 2020 ja 2040)

Prognoositava rahvaarvu leidmisel on arvestatud Statistikaameti prognoosi Valga maakonna kohta ning arvutatud tegevuspiirkonna rahvastik arvestatuna osakaalu maakonna rahvastikus 2015. a. seisuga.

0–30-aastaste laste ja noorte osakaal tegevuspiirkonna rahvastikust on 32,6% (maakonnas keskmine 33%, Eesti keskmine on 34%) (allikas: Statistikaamet ja Rahvastikuregister seisuga 01.01.2018). Noorte osakaal tegevuspiirkonna rahvastikus on seega võrreldav Eesti keskmisega. Piirkondade lõikes noorte osakaal veidi erineb: tegevuspiirkonna keskmisest madalam on noorte osatähtsus Taheva ja Tõlliste piirkondades, keskmisest pisut kõrgem Otepää piirkonnas.

Tööealise elanikkonna (15–74-aastased) osakaal tegevuspiirkonnas on sama Eesti keskmisega (74%) (allikas: Statistikaamet, 01.01.2017), samas teises Kagu-Eesti maakondades on tööealise elanikkonna osakaal Eesti keskmisest pisut kõrgem (Põlva maakonnas 76% ja Võru maakonnas 75%).

Tegevuspiirkonda iseloomustab Eesti keskmisega võrreldes madalam sündimus, suurem pensionieas olevate inimeste osakaal ning sellest tulenev kõrgem ülalpeetavate määr. See tingib suurema surve töötavatele inimestele, et tagada teiste elanikkonnagruppide (lapsed, pensionärid) heaolu ja sotsiaalsed kulud.

Tööturusurveindeksi⁹ kohaselt, mis iseloomustab tööturule sisenejate ja sealt lahkujate suhet järgmise 10 aasta lõikes, on kogu Eestis ja ka tegevuspiirkonnas oodata töjõupuuduse tekkimise võimalust: järgnevate aastate jooksul lahkub tööturult rohkem inimesi kui juurde tuleb. Ühest väiksem indeks näitab, et järgmisel kümnendil siseneb tööturule vähem inimesi, kui sealt vanuse tõttu potentsiaalselt välja langeb, st tekib töjõupuudus. Eesti keskmine näitaja on 0,84 (seisuga 01.01.2018), Lõuna-Eesti keskmine on 0,86. Partnerluskogu tegevuspiirkonnas on tööturusurve Otepää vallas 0,73, endises Puka vallas (sh Aakre kandi külad ja Soontaga küla; seisuga 01.01.2017) 0,70 ning Valga vallas (ilma Valga linnata) 0,5. Valga valla piirkondades on tööturusurveindeks erinev, nt endises Taheva vallas on see 0,32 (seisuga 01.01.2017), endises Tõlliste vallas 0,53. Nendes piirkondades on tööturult potentsiaalseid lahkujaid oluliselt rohkem kui juurdetulijaid, mistõttu töjõu leidmisel

⁹ **Demograafiline tööturusurveindeks** – eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe (Statistikaamet).

piirkonnast võib tööandjatel lähikümnendil tekkida suuri probleeme. Veidi parem olukord on endises Öru vallas (0,80) ja Palupera vallas, sh Hellenurme ja Palupera kandi külades (0,78).

Kogu tegevuspiirkonnas on tööturult potentsiaalseid lahkujaid rohkem kui juurdetulijaid, analoogne olukord valitseb kogu Kagu- ja Lõuna-Eestis. Ainult Tartumaal on järgmisel kümnendil tööturule tulijaid rohkem kui sealt lahkujaid (1,1) (allikas: Statistikaamet).

Töötus: töötuse määr Valga maakonnas on Ida-Virumaa järel Eesti kõrgem – 8,7% (aastakeskmine seisuga 31.07.2018; allikas: Eesti Töötukassa). 2017. aasta lõpus oli tegevuspiirkonnas töötuid kokku 332. Töötute arv oli suurem endises Otepää vallas (73 inimest), väiksem endises Palupera vallas (26) ja endises Öru vallas (27) (allikas: Eesti Töötukassa).

Nii tegevuspiirkonnas kui ka Eestis tervikuna esineb struktuurane tööpuudus, mistõttu on tööturusurvele vaatamata raske leida meelepärast tööd. Seda olukorda aitab mõnevõrra leevendada ettevõtluse kaudu endale ja oma perele töökohtade loomine.

Sissetulekud: Brutotulu saajaid on tegevuspiirkonnas 4209, 2018. aasta alguse seisuga oli tegevuspiirkonna palgatöötaja keskmine brutotulu kuus Otepää vallas 1029 eurot, Valga vallas 923 eurot (koos Valga linnaga), endises Puka vallas (seisuga 2017) 989 eurot ning endises Palupera vallas 1025 eurot (seisuga 2017). Valgamaa keskmine brutokuupalk oli 969 eurot (seisuga 01.01.2018). Kuigi kuukeskmine brutotulu on tegevuspiirkonnas viimase kolme aastaga tõusnud 10–13%, jääb siiski tegevuspiirkonna keskmine brutokuupalk oluliselt alla Eesti keskmisele (1155 eurot). Tegevuspiirkonna keskmine brutotulu moodustas seega 84% Eesti keskmisest ja oli Eesti maakondadest üks madalamaid (allikas: Statistikaamet).

Maksu- ja Tolliameti maksulaekumise põhjal arvatud mediaanväljamakse (väljamaksete summa, millest suuremaid ja madalamaid väljamakseid on võrdselt) on statistilisest madalam, Eesti mediaanväljamakse oli 950 eurot ning Valgamaa keskmine 803 eurot (2018. a I kvartali väljamaksete põhjal). Madalam on keskmine palk vaid Ida-Virumaal (allikas: Maksu- ja Tolliamet).

Palgasurve kasv ühelt poolt ning rahvastiku vähenemine ja vähenev tööturul olijate arv teiselt poolt raskendab (väike)ettevõtlusega tegelemist maapiirkondades. Tegevuspiirkonna madala palgataseme tõttu on oht, et tööealise elanikkonna väljaränne piirkonnast kiireneb.

Nagu statistikast näha, iseloomustab tegevuspiirkonda Eesti keskmisega võrreldes madalam sissetulekute tase, mis soodustab nii väljarännet kui ka töötamist väljaspool kodumaakonda. Viimane on tegevuspiirkonna ja Valga maakonna oluline probleem: Maksu- ja Tolliameti andmetel töötab ainult 50% Valga maakonna kõikidest palgatulu saajatest Valgamaal registreeritud ettevõtetes. See tähendab seda, et pooled maakonna palgatulu saajatest töötavad väljaspool kodumaakonda. Arvestuslikult saaksid mujal töötajad tõsta maakonna tulu 14%¹⁰.

Rahvusvahelise tööjõu-uuringu „Decoding Global Talent 2018“ kohaselt oleksid välismaal nõus töötama 56% Eesti töötajatest, sh 69% noortest ja 76% Eesti kõrgharitud töötajatest. Sellised näitajad on väga suureks ohuks Eesti tööturule. Eesti elanike seas tehtud uuring välismaal töötamise hoiakute suhtes näitab, et peamine motivaator välismaale tööleminekuks on paremad palgatingimused (75% vastajatest; n=999). Kõik ülejäänud tingimused (uute kogemuste hankimine, erialane väljakutse jt) on oluliselt väiksemad motivaatorid. Peamisi takistusi, miks välismaale mitte tööle minna, on eemalolek kodust ja perest (51% vastanutest).

¹⁰ Allikas: Valgamaa maakonna majandus maksude keeles, Maksu- ja Tolliamet (2014)

Otsust mõjutab ka vähene keeleoskus (18%) ja algkapitali puudus (15%) (allikas: Eesti elanike huvi välismaal töötamise kohta, 2012). Sellest järeldab, et paremate palgatingimuste korral eelistaksid inimesed kindlasti töötada pigem kodus. Partnerluskogu saab mõjutada olukorda mikro- ja väikeettevõtluse toetamise kaudu, et tõsta ettevõtete konkurentsivõimet ja tootlikkust ning soodustada tasuvate töökohtade loomist. Suur abi on ka ühisturustuse toetamisest.

Ränne: viimasel kümnendil on väljaränne ületanud sisserände, mis on üks olulisi rahvaarvu mõjutajaid. Peamistelt lahkutakse teistesse maakondadesse (allikas: Eesti Pank). 2016. a andmetel on tegevuspiirkonna rändesaldo olnud negatiivne – lahkujaid on rohkem kui sisserännanuid (-133; allikas: Statistikaamet). Ainult endine Sangaste vald on olnud positiivse rändesaldoga (+3). 2015. a positiivse rändesaldoga endistes Taheva ja Öru valdades on rändesaldo 2016. a seisuga taas negatiivne. Sisseränne tegevuspiirkonda on toimunud nii „Maale elama“ programmi raames kui ka tugeva ja eripärase kogukonna toel, nt Taheva piirkonna ökokogukond või Sangaste Rukkiküla kogukond.

Käesoleva strateegia ülesandeks on pakkuda lahendusi, kuidas tõsta tegevuspiirkonna elu- ja ettevõtluskeskkonna väärtust ning stabiliseerida tööealise elanikkonna arvu nii väljarände kui ka töötururive indeksi mõttes. Selleks on vaja lähendada töötajate keskmist sissetulekut Eesti keskmisele toetades tootlikkuse kasvu, soodustada uute ettevõtete loomist ning toodete/teenuste pakkumist, mis baseeruvad piirkonna ressurssidel (nt loodusturism, mahetootmine, kogukonnapõhised teenused jm). Sellist arengut toetab ettevõtlikkuse levik ning koostöö ettevõtjate ja aktiivsete kodanikeühenduste vahel. Samaaegselt on vaja tugevdada elukeskkonna väärtusi, mis aitaksid tõsta elukeskkonna atraktiivsust nii tegevuspiirkonna elanike endi kui ka sisserändajate hulga ja luua seeläbi kasvukeskkonda ka ettevõtluse arengule.

2.3. Majandus ja ettevõtlus

Töökohad, tööjõud: piirkonna tööturu olukord (kõrge töötuse määr, madal keskmine brutotulu kuus, madala haridustasemega tööjõu suurem osakaal, sobivate oskustega motiveeritud vaba tööjõu vähesus, tööjõu tootlikkus, keskmisest madalam ettevõtlusaktiivsus) ei soosi siin ettevõtluse arengut ega töökohtade teket. Töökohtade vähesus ja töötajate kõrgem palgaootus omakorda soodustavad tööalast pendelrännet maalt linna.

Peamised majandusharud: tegevuspiirkonna peamisteks majandusharudeks on metsa- ja puidutööstus (sh mööblitööstus), põllumajandus, toiduainetööstus, hulgi- ja jaekaubandus, majutus ja turism.

Ettevõtete arv tegevuspiirkonnas on 1001¹¹, viimasel aastatel on see pisut tõusnud (909-lt 2013. a 1001-ni 2017. a¹¹, ca 9%). 96% tegevuspiirkonna äriühingutest on mikroettevõtted (alla 10 töötajaga). Väikeettevõtteid (10–50 töötajat) on 3%. Keskmise suurusega (50–250 töötajat) ettevõtteid on tegevuspiirkonnas mõned üksikud, suuri ettevõtteid (üle 250 töötaja) tegevuspiirkonnas ei ole (allikas: Statistikaamet).

Selline pilt on iseloomulik Eesti maapiirkondadele tervikuna – uuringu „Maaettevõtluse olukord ja areng erinevate tegevusalade lõikes“ (Eesti Maaülikool, 2016) kohaselt on maapiirkondades tegutsevad ettevõtted võrreldes linnaliste ettevõtetega keskmiselt oluliselt väiksemad. Valga maakonnas tegutseb maapiirkonna ettevõtteid kaks korda rohkem kui

¹¹ Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted (äriühingud ja füüsilisest isikust ettevõtjad) (allikas: Statistikaamet).

linnalisi (Eesti Maaülikool, 2016), st 2/3 maakonna ettevõtetest tegutsevad LEADER tegevusgruppide (Valgamaa Partnerluskogu või Mulgimaa Arenduskoda) tegevuspiirkonnas.

Brutotulu saajate kuukeskmise arv tegevuspiirkonnas on 4209 inimest¹². Võrreldes 2015. aastaga on brutotulu saajate arv suurenenud 103 inimese võrra (ca 3% võrra).

Tööjõu haridustasemelt jääb tegevuspiirkond ja Valga maakond tervikuna Eesti keskmisele näitajale oluliselt alla: ligi ¼ (24%) maakonna tööealisest elanikkonnast (15–74-aastased) on esimese taseme haridusega (põhiharidus või kutseharidus põhihariduseta noortele) (Eesti keskmine – 17%) (allikas: Statistikaamet). Tegevuspiirkonnas võib majanduslik aktiivsus veelgi langeda, kui siit lahkuvad või ei tule peale õpinguid piirkonda tagasi (noored) haritud tööealised inimesed ning nende pered. Tõmbekeskustest kaugemates valdades, kus elanike arv väheneb, on järjest raskem säilitada või luua uusi ettevõtteid, kuna kvalifitseeritud tööjõudu napib. Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020 näeb muu hulgas ette nii üld- kui ka kutsehariduse toetamist ja tugevdamist piirkonnas, et valmistada ette tööturu ootustele vastavaid oskustega spetsialiste.

Hõive majandussektorites: maakonnas oli 2017. aasta seisuga 8% töötajatest hõivatud põllu- ja metsamajanduses. 2015. aastaga võrreldes on see jäänud samaks. Sekundaarsektoris (töötlev tööstus, ehitus, elektrienergia jm) oli hõivatud 33% töötajatest. Selle sektori osatähtsus on langenud. Osaliselt iseloomustab selle sektori ettevõtlust tegevuspiirkonnas odavate allahangete tegemine ning madal lisandväärtus. Teenindussektori osatähtsus on mõnevõrra tõusnud – selles sektoris töötab 59% töötajatest (2015. a – 53%) (allikas: Statistikaamet).

Üldine ettevõtlusaktiivsus tegevuspiirkonnas on Eesti keskmisest madalam: Eestis on ettevõtteid 1000 elaniku kohta keskmiselt 97 (2015. a – 82), tegevuspiirkonnas aga keskmiselt 90 (2015. a – 74). Ettevõtlusaktiivsus on tegevuspiirkonnas viimase paari aastaga küll tõusnud võrreldavas tempos Eesti üldise ettevõtlusaktiivsusega, kuid on siiski madalam kui Eestis keskmiselt. Ettevõtlusaktiivsus on tegevuspiirkonna kantides väga erinev, erinedes kõige aktiivsema (Karula) ja mitteaktiivsema (Õru) piirkonna vahel rohkem kui kaks korda: Karulas on ettevõtteid 1000 elaniku kohta 108, Õrus aga 39. Soontaga küla on teistest eristuv: 33 elaniku kohta (2018) on 9 ettevõtet, ettevõtlusaktiivsuseks – 273. Kui see erandlik küla välja jätta, on ainult mõnes üksikus tegevuspiirkonna kandis ettevõtlustihedus suurem kui Eestis keskmiselt, enamustes jääb sellele siiski alla.

Hinnates ettevõtteid jätkusuutlikkuse seisukohalt kehtib seos: jätkusuutlikumad ettevõtted on teistest tootlikumad (käive töötaja kohta on suurem, tööviljakus töötaja kohta lisandväärtuse alusel on suurem). Piirkonna ettevõtlust iseloomustab madal **tööjõu tootlikkus** ehk lisandväärtus töötaja kohta: Valga maakonna tööjõu tootlikkus on oluliselt madalam kui Eestis keskmiselt (Eesti keskmine – 29 400 eurot; Valga maakonna keskmine – 25 300 eurot, ca 86% Eesti keskmisest) (allikas: Statistikaamet, 2016; 20 kui enama tööga hõivatuga ettevõtete andmetel). Valga maakonna tööjõu tootlikkus on küll suurem kui teistes Kagu-Eesti maakondades (Võru maakonnas – 24 100, Põlva maakonnas – 20 300), kuid Eesti keskmine tööjõu tootlikkus kasvab oluliselt kiiremini kui Valga maakonna tööjõu tootlikkus. Kuna paljudel piirkonna ettevõtetel on kasutusel vananev põhivara, mõjutab see omakorda tootlikkust ning loodavat lisandväärtust. Tööjõu madala tootlikkuse ja vähese loodava lisandväärtuse tõttu ei saa ettevõtted pakkuda töötajatele oodatavat töötasu. Soodustada tuleb seega investeeringuid kõrgemat lisandväärtust loovatesse töökohtadesse.

¹² **Brutotulu saajad** – Maksu- ja Tolliameti tulu- ja sotsiaalmaksu, kohustusliku kogumispensioni makse ja töötuskindlustusmakse deklaratsiooni (TSD) vormil näidatud sotsiaalmaksuga maksustatava rahalise tasu, stipendiumi, toetuse, pensioni jm tasu saajate kuukeskmise arv (allikas: Statistikaamet; 2017. a seisuga)

Uuringu „Maaettevõtluse olukord ja areng erinevate tegevusalade ja sektorite lõikes“ (Eesti Maaülikool, 2016) kohaselt iseloomustab kõiki maapiirkonna ettevõtteid Eesti keskmisest madalam omakapitali tootlus (puhaskasum/omakapital, mis iseloomustab ettevõttesse paigutatud kapitali ehk investeringu tasuvust) ning oluliselt madalam likviidsus (võime katta lähemal ajal tasumisele kuuluvaid kohustusi kiiremini rahaks muudetavate varadega). Investeeringute pikem tasuvusperiood ning probleemid likviidsusega omakorda takistavad tootlikkuse tõstmiseks vajalikke investeeringuid. Tegevuspiirkonna ettevõtete jätkusuutlikkuse tõstmiseks ning investeerimisvõimekuse parandamiseks tuleb piirkonna ettevõtteid toetada.

Tegevuspiirkonna üksikettevõtjal puudub enamasti võimekus teadmistepõhiseks arendustöoks: uurimiskuludeks, tootearenduseks, kaubamärgi väljatöötamiseks jm. Ettevõtete arendusvõimekust saab tõsta ka läbi ettevõtete teadlikkuse tõstmise. Kogemusevahetus ja koostöö aitavad kaasa teadmiste levikule.

Tegevuspiirkonna looduskeskkond loob soodsa pinnase erinevate **turismivormide arenguks**. Kõige kiiremini arenevaks ja tuntumaks turismipiirkonnaks on Otepää ja Pühajärve ümbrus, millega konkureerivad Sangaste vallas asuvad turismiobjektid ja -ettevõtted. Valga maakonnas on nii majutus- kui ka voodikohti ning majutatuid Lõuna-Eesti maakondadest kõige rohkem (v.a Tartu maakond koos Tartu linnaga). Maakonna majutuskohti iseloomustab pigem väiksus – väike voodikohtade arv majutusettevõtte kohta. Valgamaa majutuskohti iseloomustab ka madal voodikohtade täituvus (keskmiselt 19%), mis on oluliselt madalam kui nt Põlva (28%) (allikas: Statistikaamet; 2017).

Siseturistide arv: 2017. aasta kohta kokku oli Valga maakonnas 57 990 siseturisti (siseturistid, kes veetsid vähemalt ühe öö majutusasutuses). Majutatuid kokku oli maakonnas 74 501 inimest. Majutatud välituristide arvu poolest kuulub Valgamaa vähem külastatavate maakondade hulka (enam külastatakse Tallinna (Harjumaad), Pärnumaad, Saaremaad, Läänemaad). Kuigi Kagu-Eesti tegevuskava jt piirkonna arengudokumendid näevad ette ööbimistega külastuste arvu suurenemist regioonis, on Valgamaal võrreldes 2014. aastaga vähenenud nii majutatute ööbimised (ca 2%), siseturistide arv (ca 5%) kui ka välituristide arv – ca 8% (allikas: Statistikaamet).

Kokkuvõtvalt saab öelda, et tegevuspiirkonna mikroettevõtted vajavad tuge nii teadmiste ja nõuande osas ettevõtlusega alustamisel kui ka toetusi ettevõtte arenguhüppeks ja tootlikkuse kasvuks. Tegevuspiirkonna ettevõtjad, eriti pere- ja elustiiliettevõtted, vajavad abi toetuste hankimisel. Kvaliteetse tööjõu tegevuspiirkonnas hoidmiseks peavad ettevõtted pakkuma paremaid palgatingimusi, mis on võimalik vaid siis, kui suureneb ettevõtete efektiivsus ning konkurentsivõime. Leaderi meetmega saab toetada nii investeeringuid kui ka turundustegevust, et piirkonna mikroettevõtete areng oleks jätkusuutlikum.

2.4. Tehniline infrastruktuur

Perioodil 2007–2013 on tegevuspiirkonna omavalitsused, asutused ja organisatsioonid teinud olulisi investeeringuid Euroopa Liidu struktuurvahendite toel eelkõige tehnilisse ja sotsiaalsesse infrastruktuuri. Üldiselt on elukeskkond tegevuspiirkonnas tuntavalt paranenud (vesi, kanalisatsioon, sportimispaigad, külakeskused ja noortetoad, heakord jmt).

Teed: Valga-Tartu-Jõhvi-Narva transpordikoridori arendamine on üks transpordisuundadest Eestis, milles nähakse rahvusvahelist perspektiivi. Selle kandvaks teljeks on Via Hanseatica transpordikoridor. Via Hanseatica on transpordikoridori nr 1 (Via Baltica-Helsinki-Tallinn -Riia-Kaunas-Varssavi) kõrvalharu (nr 1A) ametlik nimetus, mis tulevikus peaks paiknema

ida-lääne suunas ja ühendama omavahel Põhja-Saksamaa alad Loode-Venemaa aladega. Trass kulgeb suunal Lübeck-Gdansk-Kaliningrad-Riia ning jätkub suunal Riia-Tartu-Narva-Peterburi (allikas: Via Hanseatica arenguvööndi arengustrateegia Eestis, 2009). Via Hanseatica Eesti arendustegevuse üldiseks eesmärgiks on trassiäärsete piirkondade jätkusuutlik sotsiaalmajanduslik areng ja regioonide konkurentsivõime kasv. Selle tagamise ühe eeldusena nähakse Valga-Tartu-Jõhvi-Narva maantee väljaarendamist atraktiivseks transpordi- ja arengukoridoriks (allikas: Via Hanseatica arenguvööndi arengustrateegia Eestis, 2009).

Tegevuspiirkonna osas on Via Hanseatica mõjutsooni arvatud omavalitsused, mida läbib Jõhvi-Tartu-Valga tee (endised Tõlliste, Öru ja Puka vallad) ning tähtsamate kõrvalmarsruutidena Valga-Sangaste-Otepää-Tartu tee (endised Sangaste, Otepää ja Palupere vallad). Via Hanseatica mõjuala teemaplaneeringu kohaselt eristatakse Valgamaal Taheva-Karula loodusturismi piirkonda (endised Taheva ja Karula vallad) ja Otepää intensiivse puhkuse piirkonda (endised Sangaste, Otepää, Puka ja Palupera valla territooriumid). Endised Öru ja Tõlliste vallad kuuluvad Valga linna mõjualasse (allikas: Via Hanseatica arenguvööndi arengustrateegia Eestis, 2009). Eelnevast nähtub, et kogu tegevuspiirkonna territoorium kuulub Via Hanseatica mõjualasse.

Jõhvi-Tartu-Valga maantee on heas korras, trassil toimib regulaarne riigisisene ja rahvusvaheline bussiliiklus. Rahvusvahelised bussiliinid on Tartu-Valga-Riia ning Riia-Tartu-Peterburi.

Piirkonna teedevõrk on suhteliselt tihe. Kõrvalisemate alade elanikel on liiklemisvõimalused siiski kohati raskemad. Probleemiks on tolmuvaaba kattega teede vähesus: tolmuvaaba kattega teid on ligikaudu viiendik, ülejäänud on katteta teed. See mõjutab turismi arengut piirkonnas. Põhimaanteed ja kohalike tähtsusega tolmuvaaba kattega teede olukord on aasta-aastalt siiski paranenud. Kruusateede seis on pigem halvenenud.

Transport: Tegevuspiirkonna ühistranspordivõrgu moodustavad busside maakonnaliinid, vallaliinid, kaugliinid ja rahvusvahelised liinid ning rongiliiklus (allikas: Valga maakonna ühistranspordiuuring, Regio 2011). Ühistranspordi olukord bussiliikluses osas on rahuldav vaid Valga-Otepää suunal. Mujal on ühistranspordi ühendus pigem halb ning elanikud sõltuvad suurel määral isiklikust transpordivahendist, mis seab peredele täiendava rahalise koorma (allikas: Valga maakonna ühistranspordiuuring, Regio 2011). 1. juulist 2018. a käivitus Valga maakonnaliinidel tasuta transport. Tasuta on võimalik sõita ka kaks korda päevas Valgast Tartusse ning tagasi ja kaks korda päevas Valgast Võrru ja tagasi¹³.

Rongiliiklus: tegevuspiirkonda läbib raudteeliin suunal Tartu-Valga. Aastatel 2008–2009 toimus Tartu-Valga raudteelõigu suuremahuline rekonstrueerimine. Reisirongiliiklust teenindab Eesti Liinirongid AS (Elron). Rahvusvahelist reisirongiliiklust hetkel ei toimu, küll aga on võimalik Valgas ümber istuda Riiga suunduvale rongile. Võru suunal hetkel reisirongiliiklust ei toimi. Läbi tegevuspiirkonna toimub ka kaubavedu liinil Tartu-Valga ja sealt edasi Lätti-Leetu. Rail Baltic trass tegevuspiirkonda läbima ei hakka.

Elamumajandus: 2008. aastal läbi viidud tegevuspiirkonna kortermajade kaardistuse kohaselt on endistes suurmajandi keskustes asuvad korruselamud valdavas osas probleemsed. Põhilised probleemid on seotud majade ja sinna juurde kuuluvate elektri- ja veesüsteemide amortiseerumisega ning majade ümbruse heakorruga (päevavalguslambid jmt). Tehniliselt vananenud korruselamute puhul mõjutavad kõrged kommunaalkulud otseselt elanike

¹³ Allikas: Valgamaa Ühistranspordikeskus

sissetulekut. Investeeringute tegemine eeldab toimiva ühistu olemasolu. Alates 2018. aastast on korteriühistu moodustamine kohustuslik.

Telekommunikatsioonivahendid ja nende kasutamine on muutunud tegevuspiirkonna elanikele oluliselt kättesaadavamaks, kuid interneti püsiühendus on siiski piirkonniti väga ebahühtlane ja siiani ebapiisav IKT-tehnoloogiatel põhinevate toodete/teenuste arendamiseks, sh kaugtöökeskuste väljaarendamiseks. Eesti on Euroopa 28 riigi seas interneti püsiühenduste levikult alles 25. kohal¹⁴, mis on ettevõtluse arengu seisukohalt oluline arengutakistus.

Valdavalt on tegevuspiirkonnas interneti püsiühenduse pakkujaks Telia Eesti AS, mis on aastate jooksul asulatesse rajanud ja rekonstrueerinud lokaalvõrgud ning nende sidumiseks magistraalvõrgud. Lokaalvõrgud põhinevad valdavalt vaskpaarikaablitel, mis tänase tehnoloogiaga võimaldab asulate võrgusõlmede lähipiirkondades pakkuda internetiühendust kiirusega kuni 40 Mbit/s alla- ja kuni 10 Mbit/s üleslaadimist. Magistraalvõrgud on enamasti rajatud fiiberoptilisi ühenduskaableid kasutades. Linnades on viimastel aastatel suuremaid äriettevõtteid ning korrusmaju hakatud samuti lahendada fiiberoptiliste kaablitega, mis võimaldab kasutajaile 100 Mbit/s ja kiiremaid internetiühendusi ning on tulevikukindlad mitmekümneks aastaks.

Viimaste aastate jooksul on Eesti riigi eestvedamisel rajatud turutõrkepiirkondadesse kiire andmeside võimaldamiseks EL toetusega fiiberoptilisi magistraalkaableid EstWin projekti eesmärges silmas pidades. EstWin võrk (<http://elasa.ee/index.php?page=64>) rajatakse eelkõige hajaasustuse piirkondadesse, kuhu eraettevõtetest operaatorid marginaalse kliendinõudluse tõttu suuri investeeringuid teha ei saa. EstWin fiiberoptiline võrk rajatakse erinevate internetiteenust pakkuvate operaatorite kohalikesse võrgusõlmedesse (sh mobiilimastidesse). Need EL toel rajatud kaablid kuuluvad Eesti Lairiba Arendamise Sihtasutusele (ELASA), kellelt teenust pakuvad operaatorid saavad vajalikku ressursi rentida. Sel moel on viimastel aastatel kaasaegse ja kiire andmesidevõimaluse saanud tegevuspiirkonnas Tagula, Karula, Kaagjärve, Lüllemäe, Koikküla, Taheva, Laanemetsa ja Hargla piirkonnad, kuhu Telia Eesti AS on rajanud uued võrgusõlmed ja rentinud ELASA fiiberoptilise kiu ühendused. 2017. a lõpus sõlmiti uued lepingud lairibavõrgu arendamiseks, sh Valga maakonnas.

Telia Eesti AS omavahenditest on fiiberoptilised magistraalkaablid ja uued võrgusõlmed rajatud järgmistesse tegevuspiirkonna asumitesse: Otepää, Aakre, Puka, Keeni, Sangaste, Laatre, Tsirguliina, Sooru, Tsirgumäe. Seega on tegevuspiirkonna mitmed asulad, vallakeskused, koolimajad, raamatukogud ja ettevõtted ning paljud kodukliendid juba kiire andmesidevõrgu piirkonnas ja saavad kasutada vajadusele vastavat kiiret internetiühendust. Arendusjärgus on suurematest asumitest Öru, Kääriku, Sihva, Hellenurme, Nõuni.

Kuna operaatori teenussõlmest saab suure kiirusega internetiühenduse luua vaskkaabli abil kuni 1,5 km kaugusel asuvate lõppkasutajateni, on käesoleval aja veel püsiühenduseta hulk eelkõige asulatest kaugemal paiknevaid elamuid ja ka osa väikeettevõtteid. Nendeni kaasaegse kiire interneti püsiühenduse jaoks vajaliku fiiberoptilise kaabli rajamise takistuseks on seni olnud eelkõige kõrge ehituskulu, mille finantseerimine klientidele üle jõu käib. Seetõttu on seni paljudele klientidele kiire püsiühenduse alternatiiviks mobiilne internet, mis viimastel aastatel ka tegevuspiirkonnas väga jõudsalt arenenud. Tegevuspiirkonnas pakuvad kiiret 3G ja 4G mobiilset internetiteenust kaks mobiilioperaatorit: Telia ja Elisa. Nende investeeringutena mobiilse andmeside tugijaamadesse ning ELASA arendatud EstWin fiiberoptilise magistraalvõrgu toel on arendatud valdavalt osa maakonnast kattev mobiilse andmeside kärgevõrk (allikas: Ain Kruusmaa, Telia Eesti AS).

¹⁴ Euroopa digitaalrajandus ja -ühiskonna indeksi DESI järgi

2.5. Teenused

Üldised probleemid: väga madal asustustihedus ja hajaasustus põhjustab teenuste halba kättesaadavust, suhtelist kallidust ühelt poolt ning madalat tasuvust teiselt poolt. Perioodil 2008–2018 on tegevuspiirkonna teenuste baasis toimunud olulisi muutusi: suletud on panga- ja postkontoreid, mõned kauplused on lõpetanud tegevuse. 2018. a aasta lõpuks tegevuspiirkonnas enam pangakontori teenust ei ole. Mitmed teenused on inimestest füüsiliselt kaugenenud, olles koondunud suurematesse keskustesse, kuna seal on piisavalt tarbijaid. Teenindusettevõtted asuvadki peamiselt linnades ning vallakeskustes, maakohtades on teenustele juurdepääs raskendatud. Samas osad teenused on asendunud teiste teenuste, sh e-teenustega, mis kompenseerib teenuste füüsilist ära kadumist piirkonnast (nt pangateenused).

Partnerluskogu viis 2014. aasta sügisel läbi kogukondades pakutavate teenuste kaardistuse. Kokku hõlmas kaardistus 21 erinevat teenust 23 kogukonnas üle tegevuspiirkonna.

Kaardistati elukeskkonna kvaliteeti mõjutavad esmatasandi teenused ja nende kättesaadavus tegevuspiirkonnas: **elukondlikud teenused**, mis peavad olema inimestele igapäevaselt ja võimalikult lihtsalt kättesaadavad (nt esmatarbekaupad, söögikohad, arstiabi, hoolekanne, postipank, lastehoid, isikuteenused – juuksur, pesumaja, saunateenus jne). Elukondlikud teenused on suunatud kogukonna liikmetele/ kohalikele inimestele – kasusaaja on peamiselt kogukonna liige, teenuse majanduslik tasuvus on tarbijaskonna vähesuse tõttu pigem madal ning seetõttu ei ole piisavalt teenuse pakkujaid. Elukondlike teenuste osa on **tugiteenused**, mille näol on tegu muude kogukonna jaoks oluliste teenustega (nt huvitegevusvõimalused, heakorrateenused, jne). Tugiteenuste pakkumine, eelkõige huvitegevus, kultuuri- ja spordiürituste korraldamine, ja arendustöö (nt koolitused) on hetkel peamised kogukonna poolt kogukonna liikmetele pakutavad tegevused ehk kogukonnateenused.

Kogukonnateenus on teenus, mis aitab kaasa kogukonna arengule ja töökohtade loomisele kogukonnas, tegutsedes turutõrke keskkonnas, samas pakkumata ebatervet konkurentsi ettevõtlusele.

Täpsem info kaardistatud teenustest on toodud lisas nr 4. Positiivne on see, et perioodil 2015–2018 on tegevuspiirkonda lisandunud mitmed elukondlikud teenused: juuksuriteenus ja iluteenused ning toitlustuskoht Pukas, lastehoiuteenus Otepääl, toidulait Taheval jt.

Teenuskeskuste toetuskeemi (EAS) pilootprojekti kaudu, mille eesmärgiks oli teenuste parema kättesaadavuse toetamine maapiirkondades, on saanud toetust kolm tegevuspiirkonna projekti: Sangaste Rukki Maja teenuskeskus (AS Silva Agro; toidu- ja esmatarbekaupade kojuvedu); Kaagjärve teeninduskeskus (AM Lihaloom OÜ; toidu- ja esmatarbekaupade jaemüük koos toidukorvi kojuveoga; avalik internetipunkt ja WIFI levialaga kohvik, frantsiisipostkontor, kingsepa teenus) ning Taheva kandi teenuskeskus (FIE Eduard Bessonov; avalik internetipunkt ja WIFI leviala, kohvik ja kaardimaksevõimaluse loomine). Toetuskeemi raames toetati piirkonna elanikele vajalikke teenuseid pakkuvate uute teenuskeskuste rajamist või olemasolevate teenusepakkujate tegevuse ümberkujundamist teenuskeskusteks ja teenuskeskuste tegevust tingimusel, et teenuskeskuses tagatakse kogu projekti kestel nii toidu- ja esmatarbekaupade kui avaliku internetipunkti või WiFi leviala teenuse kättesaadavus vähemalt 5 päeval ja 30 tunnil nädalas. 2018. aastal lõpetas Taheva teenuskeskus oma tegevuse, kuna klientide arvu vähenemine oli jõudnud punkti, mis enam ei võimaldanud kauplust majandada. Teenuskeskuste toetuskeem on avatud ka perioodil 2014–2020.

Haridus: Eesti Hariduse Infosüsteemi andmetel oli 2017/2018. õppeaastal tegevuspiirkonnas kokku 15 alus- ja üldharidusharidust pakkuvat õppeasutust. Probleemiks on õpilaste arvu

vähendamise tõttu maakoolide sulgemine, koolide erinev tase ja maine. Huvikoole on tegevuspiirkonnas kaks: Otepää Muusikakool ja Puka Kunstikool. Lähimateks kutseõppeasutusteks on Valgas asuv Valgamaa Kutseõppekeskus ja Tartus Tartu Kutsehariduskeskus, kus on võimalik korraldada kaasaegsetes laboratooriumites ka täienduskoolitusi.

Tervishoid ja arstiabi: piirkonna lähim aktiivravihaiгла asub Valga linnas. Alates 01.07.2018 ei osuta Valga Haiгла enam sünnitusabiteenust, SA Tartu Ülikooli Kliinikum teenindab kõiki Lõuna-Eesti maakondi. Kiirabiteenuse osutamisega tegelevad nii Valga Haiгла AS kui ka SA Tartu Kiirabi (Otepääl). Paljudes piirkonna valdades on probleemiks meditsiiniteenuse halb kättesaadavus, seda eelkõige kauguse, ebasobivate transporditingimuste ning ravi kalliduse tõttu. Probleemiks on ka perearstiteenus, kuna maapiirkondadesse ei taha perearstid tulla; osa perearste on lahkunud välismaale. Tegevuspiirkonnas tegutseb kuus apteeki.

Sotsiaalhoolekanne: tegevuspiirkonnas tegutseb seisuga 31.12.2017 seitse ravi- ja hoolekandetasutust, sh üks asenduskoduteenuse pakkuja. Tegevuspiirkonnas tegutseb ka üks päevakeskus. Rahvastiku vananemise ja tööpuuduse kasvuga suureneb ülalpeetavate arv, sellega seoses suurenevad kulud sotsiaalhoolekandele. Omavalitsuste sotsiaalametnikud ei suuda oma suure töökoormuse tõttu pakkuda sotsiaalteenuseid kõigile riskirühmadele nagu töötud, noored, pered ning puuetega inimesed. Siin on põhjust tugevdada kolmanda sektori rolli erivajadustega sihtrühmadega tegelemisel.

Kultuur, sport ja vaba aeg: kõigis endistes omavalitsustes asuvad kohalikud kultuurikeskused (rahvamajad, kultuurimajad, seltsimajad) ja raamatukogud. Tegevuspiirkonnas asub viis muuseumi. Tegevuspiirkonnas on suhteliselt palju spordirajatisi, mida eelmisel strateegiaperioodil ka aktiivselt uuendati või juurde ehitati (rulaväljakud jm). Koolide juures on üldjuhul olemas võimlad ja välisväljakud.

Huviringid toimuvad suuresti koolide juures (peamiselt lastele ja noortele), aga ka kultuurimajades/rahvamajades (peamiselt täiskasvanutele). Huvitegevuse võimalused on aasta-aastalt küll paranenud, aga maapiirkondade laste ja noorte, aga ka täiskasvanute huvitegevus ja huvidele vastava vaba aja veetmise võimaluste valik on siiski piiratud. See on üks põhjuseid, miks paljud noored praeguses kodukohas oma tulevikku ei näe. Käesoleva strateegia üheks ülesandeks on võimaluste mitmekesistamine huvide arendamiseks, sh kogukonna suutlikkuse tõstmine huvitegevuse ja vaba aja veetmisvõimaluste pakkumisel.

2.6. Kogukonnad, seltsitegevus

Kogukonnad: ühise „meie-tundega“ külad moodustavad eristuvad kandidid. Valga maakonna teemaplaneeringus „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015“ on toodud maakonna kandidid. Tegevuspiirkonda kuulub 22 kanti (vt tabel 4; 2017. a haldusjaotuse järgi), nendest Kuigatsi kant asub kahe valla territooriumil.

Tabel 4 Tegevuspiirkonna kandidid

Omavalitsus/ kant	Kanti kuuluvad asulad
Karula	
Kaagjärve	Kaagjärve, Pugritsa, Raavitsa, Londi
Lüllemäe	Lüllemäe, Pikkjärve, Karula, Väheru, Kirbu, Käärikmäe, Valtina, Lusti, Rebasemõisa, Koobassaare
Otepää	
Otepää	Otepää, Vana-Otepää, Kastolatsi, Pedajamäe, Mägestiku, Mäha, Pühajärve, Nüpli, Pilkuse
Sihva	Sihva, Arula, Kääriku, Märdi, Raudsepa
Vidrike	Vidrike, Koigu, Truuta, Ilmjärve, Tõutsi, Kassiratta, Kaurutootsi
Palupera	
Hellenurme	Hellenurme, Urmi, Pastaku, Mäelooga
Nõuni	Nõuni, Makita, Lutike, Neeruti, Päidla, Räbi
Palupera	Palupera, Miti, Astuverve, Atra
Puka	
Aakre	Aakre, Pedaste, Palamuste, Rebaste, Purtsi, Pühaste
<i>Kuigatsi</i>	<i>Kuigatsi, Vaardi, Mägiste, Ädu, Pringi, Vaalu</i>
Puka	Puka, Soontaga, Põru, Prange, Plika, Kolli, Ruuna, Komsu, Kibena, Kähri, Meegaste
Sangaste	
Keeni	Keeni, Mäeküla, Kurevere
<i>Kuigatsi</i>	<i>Kuigatsi, Vaardi, Mägiste, Ädu, Pringi, Vaalu</i>
Sangaste	Sangaste, Tiidu, Lossiküla, Lauküla, Sarapuu, Restu, Risttee
Taheva	
Hargla	Hargla, Kalliküla, Tõrvase, Sooblase, Tsirgumäe
Koikküla	Koikküla, Koiva, Lutsu, Ringiste, Lepa
Laanemetsa	Laanemetsa, Korkuna, Taheva
Tõlliste	
Laatre	Laatre, Väljaküla, Muhkva, Iigaste, Vilaski
Paju	Paju, Jaanikese
Sooru	Sooru, Supa
Tagula	Tagula, Korijärve
Tsirguliina	Tsirguliina, Tõlliste, Tinu, Rampe
Õru	
Priipalu	Priipalu, Mustumetsa, Killinge, Õlatu
Õru	Õru, Õruste, Lota, Kiviküla, Uniküla

Tegevuspiirkonnas on palju erinevaid kogukonnakeskusi, kuid kogukonnas pakutavate teenuste hulk ja kvaliteet ei ole ühtlane. Teenused on kättesaadavamad keskasulates (endised valla- või kollektiivmajandite keskused), kus on suuremad huvitegevuste võimalused (kas kultuuri-, rahva- või seltsimajas või noortekeskuses, -toas), sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri olemasolu (spordirajatised, külaplatsid jms) ja teenuste koondumine (haridusasutused, pood jms).

Ka kogukondade arengutase ja aktiivsus on tegevuspiirkonnas erinevad. Kogukonna aktiivsus ei seotud tegevusvõimaluste ja teenuste kättesaadavusega kogukonnas – osade keskasulate

kogukonnad on oluliselt vähemaktiivsemad kui keskusest kaugemal asuvate külade kogukonnad. Aktiivsemad kogukonnad kasutavad kultuuri-, rahva- või seltsimaja enamasti mitmeotstarbeliselt erinevate sihtgruppide poolt. Enamasti tegutsevad just aktiivsemates kogukondades nii MTÜd kui seltsingud.

Alljärgnevalt on toodud aktiivsemate vabaaühenduste ja sihtasutuste loetelu piirkondade kaupa:

- **Karula:** Lüllemäe Rahvaõpistu; MTÜ Karula-Lüllemäe Tervise- ja Spordikeskus; Karula Spordiklubi; MTÜ Maavillane; MTÜ Karula Vabatahtlik Tuletõrjeselts; MTÜ Kaagjärve Mõis; Karula Naisselts; Karula Muinsuskaitse Selts.
- **Otepää:** Otepää Teater; Otepää Naisselts; MTÜ Pühajärve Haridusselts; MTÜ Arula Külaselts; MTÜ Kapermäe Selts; MTÜ Vidrike Selts; MTÜ Pedajamäe Külaselts; MTÜ Pilkuse Külaselts; Otepää Spordiklubi; MTÜ Vana-Otepää Külaselts; Aedlinna seltsing; MTÜ Nüpli Külakeskus, MTÜ Otepää Üritused.
- **Palupera:** MTÜ Hellenurme Veskimuuseum; MTÜ Neeruti Külaselts; Nõuni Purjeklubi; MTÜ P-Rühm; Tantsuklubi Mathilde; MTÜ Hellenurme Noortekeskus; MTÜ Toredad Tegevused.
- **Puka:** Aakre Külaselts; Segakoor U-Tuur; Pritsumehe Marid; Kodupaiga Külaselts; Puka Kogukond.
- **Sangaste:** MTÜ Sangaste Rukkiküla; Kodukant Sangaste; MTÜ Keeni Tantsuselts; MTÜ Iiah.
- **Taheva:** Koikküla Külaselts; MTÜ Parmu Ökoküla; Hargla Jahiselts; Taheva Valla Külade Selts; Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Hargla Kogudus.
- **Tõlliste:** Tõlliste Valla Pensionäride Ühendus Elurada; MTÜ Spordiklubi Raudsõrmus; Motoklubi K&K; MTÜ Joude; MTÜ Sooru Arendus; MTÜ Tõlliste Avatud Noortekeskus TANK.
- **Õru:** MTÜ Lotamõisa Arendus; MTÜ Epre Arendus.

Sõltuvalt kogukonna arengutasemest toetab Partnerluskoogu kogukondi erinevate tegevustega: muutuste ellukutsumiseks passiivsemates kogukondades soodustatakse koostööd ja võrgustike loomist ning nendesse kuulumist, et toetada ühistegevust ja ettevõtlikkust. Arenevates ja aktiivsetes kogukondades toetatakse koostöö tugevdamist ning atraktiivsema elukeskkonna ja uute tegevusvõimaluste loomist, nt eestvedajatele koolitused, õppereisid kogukonnateenuste tutvustamiseks. Algatatud on ühisprojekt Valga ja Otepää vallaga, mis on suunatud vallaülese koostöövõrgustiku väljaarendamisele.

Noorsootöö: noorte arv piirkonnas on võrreldav Eesti keskmisega. Noorte piirkonda jäämise üheks eelduseks on sidusus kogukonnaga, mis tekib siis, kui täiskasvanud elanikkond arvestab noorte arenguvajadustega ka väljaspool haridussüsteemi ning võimaldab neil omada kogukonnas aktiivset rolli. Noorte jäämist piirkonda mõjutavad ka huvitegevusega seotud tegevusvõimalused, teenuste kättesaadavus ja nende kvaliteet ning võimete kohase rakenduse leidmine hilisemas tööelus.

2017. aastal toimusid tegevuspiirkonnas järgmised avatud noortekeskused: Tsirguliinas, Harglas, Keenis, Hellenurmes, Otepääl ja Lüllemäel. Noortetoad asuvad Õrus, Nõunis ja Koikküla külakeskuses. Puka kandis tegeleb noortega MTÜ Puka Noortepesa. Tegevuspiirkonnas tegutses 2017. aastal üks aktiivne noortevolikogu (Palupera vallas) ning kaks passiivset noortevolikogu Tõlliste ja Otepää valdades.

Ülevaade piirkonnas aktiivselt tegutsevatest noorteorganisatsioonidest:

- MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla;
- MTÜ Avatud Hellenurme Noortekeskus;
- MTÜ Tõlliste Avatud Noortekeskus TANK;

- MTÜ Sangaste Valla Avatud Noortekeskus;
- MTÜ VeniVidiVici;
- Noorteühing T.O.R.E.;
- Noorteühing 4H;
- Kodutütarde Valgamaa Ringkond;
- Noorte kotkaste Valgamaa malev;
- Eesti Punase Risti Noored Valgamaa Selts;
- MTÜ Tantsuklubi FeelingGood.

Aktiivselt tegelevad noortega ka järgmised organisatsioonid: MTÜ Kodukant Sangaste; Aakre Külaselts; Noorte Huvi- ja Motoklubi MX; MTÜ Otepää Õhujõud; Nõuni Purjeklubi; MTÜ P-Rühm. Lisaks nimetatud organisatsioonidele tegutsevad piirkonnas ka Valga linna noortele suunatud ühendused.

Lisaks tegutsevad tegevuspiirkonnas spordiklubid SK Maret Sport, SK Oti Karupesa Team, SK Oti Zahkna Team, Valga Spordiklubi, FC Otepää; Motoklubi K&K; MTÜ Mäesuusaklubi Väike-Munamägi ning Valgamaa Spordiliit.

Mittetulundusühingute poolt pakutavad teenused: hetkel pakuvad MTÜ-d ja seltsingud kogukonna liikmetele peamiselt arendustööga seotud teenuseid, sh koolituste korraldamine, tegeletakse huvitegevuse ja ürituste korraldamisega. Kogukonnas tegutsevatele MTÜdele on hetkel veel suhteliselt vähe delegeeritud avalike teenuste osutamist, samuti ei ole tekkinud jätkusuutlikku majandamist teiste kogukonnateenuste osutamisel.

Kui vajalikke elukondlikke teenuseid ei paku tasuvuse vms tõttu erasektor, on neid võimalik elukeskkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks pakkuda kogukonnakeskuste ja -teenuste kaudu. Nii saab kasutusele võtta erinevaid kogukonna olemasolevaid ja loodavaid ressursse, sh tööjõudu ja hooneid. Heaks näiteks olemasoleva hoone mitmeotstarbelisest kasutusest on Vidrike Külamaja: külla kolinud ettevõtlik perekond võttis tühjana seisnud maja kasutusele ja sellest on tänaseks kujunenud nii küla kooskäimise koht – külamaja kogukonnale – kui ka restoran piirkonna külastajatele.

Partnerluskogu viis 2014. aastal läbi veebiküsitluse strateegia eelisvaldkondade väljaselgitamiseks ning meetmete planeerimiseks. Elanike küsitlusuuringus käsitleti ka kogukonnateenuste valdkonda. Kogukonnateenus oli küsitluses defineeritud kui kogukonna liikmete poolt teistele kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis lähtub kohalikust vajadustest ning mis ei ole orienteeritud kasumi teenimisele. Vastajatel paluti hinnata kogukonnas pakutava teenuse mõju elukeskkonnale ning kogukonna suutlikkust seda teenust ise pakkuda. Teenuseid hinnati 5-palli skaalas (5 = väga suur, 1 = väga väike).

Elukeskkonnale suurema mõjuga on huviringid nii lastele-noortele kui täiskasvanutele, heakorra- ja transporditeenused. Väiksema mõjuga hinnati elukeskkonnale pesupesemisteenust ning avaliku internetipunkti olemasolu. Alljärgnevas tabelis on teenused toodud pingereas mõju alusel elukeskkonnale. Kuna küsitluses olid kogukonnateenuse mõju ja kogukonna suutlikkus teenust pakkuda erinevad küsimused, vastanute arv nendele küsimustele oli aga erinev, seetõttu on tabelis toodud vastanute arvu vahemik.

Tabel 5 Kogukonnateenususe mõju elukeskkonnale ja kogukonna suutlikkus teenust pakkuda

Kogukonnateenus	Mõju elukeskkonnale			Kogukonna suutlikkus teenust pakkuda	Kokku vastanuid
	Väga suur/suur	Keskmine	Väike/väga väike		
huviringid lastele ja noortele	85	13	0	34	95-98
transporditeenus	71	26	1	23	95-98
heakorrasteenus	67	27	5	48	96-99
huviringid täiskasvanutele	62	31	5	32	95-98
kohalik turg	61	24	14	36	94-99
lastehoiu teenus	58	32	8	33	95-98
postiteenus	48	35	16	29	96-99
kaugtöökeskus	48	38	12	16	95-98
ruumide rentimine	34	44	19	25	94-97
saunasteenus	29	43	23	30	95
avalik internetipunkt	24	42	32	38	95-98
pesupesemisteenus	15	34	49	33	95-98

Allikas: Partnerluskogu elanike küsitlusuuring 2014.

Kogukonna suutlikkust teenust pakkuda hinnati kõrgemaks heakorrasteenus, kohaliku turu ning erinevatele eagruppidele suunatud huviringide pakkumisel. Nende teenuste mõju elukeskkonnale hinnatakse väga kõrgelt, see tähendab seda, et kogukondadel on olemas potentsiaalne võimekus elukeskkonda oluliselt mõjutavate teenuste pakkumisel.

Kogukonna suutlikkust hetkel teenuseid osutada hinnati pigem keskmiseks kui väga suureks. Kuna kogukonnapõhiste teenuste pakkumine ei ole tegevuspiirkonnas veel väga levinud, siis seetõttu hinnatakse suutlikkust teenuste pakkumiseks pigem madalamalt.

Käesoleval perioodil on elukondlike teenuste väljaarendamiseks suunatud projektitoetuste abil käivitunud 10 uut elukondlikku teenust (näiteks juuksur, lastehoid, külakohvik, toiduait).

3. Tegevuspiirkonna arenguvajaduste analüüs

3.1. Tugevuste, nõrkuste, võimaluste ja ohtude analüüs SWOT-meetodil

Tegevuspiirkonna arengut mõjutavate tugevuste-nõrkuste-võimaluste-ohtude väljaselgitamiseks viidi läbi strateegiaseminarid, mis kaasasid kõik Partnerluskogu tegevuspiirkonna omavalitsused (seisuga 30.09.2013); kokku toimus 11 seminari. Lisaks viidi läbi 2-päevane strateegiaseminar Partnerluskogu liikmetele. Protsessi juhtis eksperdina Ivika Nõgel.

Võimalikult laiapõhjalise tagasiside saamiseks viis Partnerluskogu läbi ka ülemaakonnalise veebiküsitluse, milles soovisime teada elanike nägemust piirkonna arengut mõjutavate tegurite kohta. Samuti uuriti elanikelt, millisena nähakse piirkonna strateegilist eesmärki ning millised peaksid olema eelisarendatavad ettevõtlusvaldkonnad. SWOT-analüüsi tulemused on toodud allpool.

Tegevuspiirkonna tugevused on:

- Aktiivne noorsootöö ja noorte koostöö;
- Tugev sotsiaalne kapital ja palju tugevaid kogukondi (Pühajärve, Sangaste, Tõutsi, Hargla jne);
- Eripärane (reljeefne, veekoguderikas) ning puutumatu/puhas looduskeskkond;
- Elukeskkond, kus on ruumi, rahu, vaikust ja vabadust;
- Piirkonnas on mitmeid tugevaid ettevõtteid;
- Otepää kui tugev spordi- ja turismikeskus;
- Tuntud üritused nii kultuurielus kui ka spordis (nt Leigo Järvemuusika, Tartu Maraton, Rally Estonia jt).

Tegevuspiirkonna tugevuseks peetakse sotsiaalset kapitali: tugevaid kogukondi ja head ühtekuuluvustunnet, mis sai kinnitust ka haldusreformijärgselt Elva vallaga liituvate kantide soovist jätkata koostööd Partnerluskoguga. Tugevuseks loetakse noorte koostööd ja eripärast loodust ning rahulikku elukeskkonda. Tugevusena toodi välja ka tuntuid ettevõtteid (nt Otepää Lihatööstus Edgar, Koivakonnu OÜ jt).

Veebiküsitlusele vastanute arvates on tugevuseks ka Otepää kui tuntud spordi- ja turismikeskus ning mitmed kultuurisündmused kui kaubamärgid.

Tegevuspiirkonna nõrkused on:

- Madal ettevõtlusaktiivsus;
- Teadvustamata elukeskkonna argumendid;
- Piirkonna killustatus – ühise turunduse puudumine;
- Piirkonnaülese koostöö nõrkus;
- Töövõimelise rahvastiku vähesus;
- Tasuvate töökohtade vähesus;
- Napib oskusi, teadmisi;
- Vähene kaasatus;
- Teenuste kadumine.

Tegevuspiirkonna peamised nõrkused on seotud tööhõivega: piirkonnas on vähe tasuvaid töökohti, puudu on teadmisi-oskusi. Nõrkuseks on ka inimeste madal ettevõtlusaktiivsus. Olulisemate nõrkusena on toodud teenuste kadumine tegevuspiirkonnast ning piirkonna vähest ühtsust: kogukonnad ja kandidid on küll sisemiselt tugevad, kuid piirkonnaülest koostööd tehakse omavahel vähe. Piirkonniti on teenuste kättesaadavus kogukondades erinev. Nõrkusena on nimetatud ka osade inimeste vähest kaasatust.

Nõrkusi on võimalik leevendada järgmiste tugevuste ja võimalustega:

- inimressursi potentsiaali ärakasutamine (nt koolitamine, ettevõtlikkusele ärgitamine, maakonnaüleste koostööprojektide ellukutsumine), et leida rakendust kohapeal või jõuda ettevõtlusega alustamiseni;
- aidata kaasa teadmiste levikule läbi koostöö ja ühistegevuse;
- ajaloolis-kultuurilist pärandit ja loodusväärtusi rakendada uute toodete-teenuste arendamiseks ning piirkonna identiteedi kujundamiseks;
- arendada keskkonnasõbralikku puhkemajandust ja loodusturismi üle kogu tegevuspiirkonna;
- soodustada majanduslikku ühistegevust, uute ärimudelite väljapakumist toodete-teenuste valiku suurendamiseks ja elukeskkonna kvaliteedi parandamiseks;
- ärgitada suuremale koostööle olemasolevate ressursside ärakasutamisel, piirkonna arendamisel ja eripärade väljatoomisel, sh toodete ühisturundamisel. Selleks tuleb kaasata ka piirkonna inimesi oma kandi ja maakonna turundamisse.

Ohuks tegevuspiirkonnale on:

- Elanike väljarände trendi jätkumine, sh ettevõtlike inimeste lahkumine;
- Ettevõtete lahkumine piirkonnast;
- Noored ei leia meelepärast rakendust;
- Poliitilised intriigid ja stagnatsioon;
- Turvalisuse kadu piirialadel;
- Inimeste pettumus ja käegalöömine.

Peamised nimetatud ohud on seotud rahvastikuga: negatiivne iive madala sündimuse ja elanike väljarände tõttu, ettevõtlike inimeste vähesus/ lahkumine piirkonnast. Samuti on probleemiks noortele rakenduse leidmine ning sellest tulenevalt noorte väljaränne piirkonnast. Ohuks on ka ettevõtete lahkumine. Ohuna nimetati teenuste vähenemist. Kuna teenuste vähenemist nimetati nõrkusena, siis ohuna see käsitlemist ei leia.

Ohtude vältimise võimalused:

- toetada kogukondades tegevusvõimaluste ja vastava infrastruktuuri olemasolu, korrastamist ning mitmeotstarbelist kasutamist, et elukeskkond püsiks atraktiivne ja oleks kogukonna poolt väärtustatud;
- soodustada uute lahenduste väljapakkumist, nende algatamisest ja eestvedamisest huvitatud eestvedajate ja liidrite esilekerkimist;
- olemas potentsiaal väikeettevõtluseks – selle parem ärakasutamine, sh tugevate kogukondade ja ühistegevuse abil;
- võimalusi pakuvad rohked loodusrikkused (nii igapäevaeluks kui ka majandustegevuseks), rikkalik kultuuripärand, ajaloolis-kultuuriline seotus Lätiga;
- turismikoridoride ärakasutamine, piirkonna- ja piiriülese koostöö arendamine;
- noorte suurem kaasamine tegevustesse, et tugevdada sidet piirkonnaga ning pakkuda huvidele vastavat eneseteostust kogukonnas;
- aktiivne võrgustikutöö ja koostöö, sh toodete-teenuste ühisturunduse soodustamine, sealäbi piirkonna esiletoomine hea elu- ja ettevõtluskeskkonnana.

Küsitlusele vastajate arvates tuleb Partnerluskogu tegevuspiirkonnas ettevõtluseks ja töökohtade loomiseks paremini ära kasutada järgmised võimalused:

- Kasutamata inimressurss;
- Koostöövõimalused haridus- ja teadusasutustega;
- Naaberriikide potentsiaal ja turg (Läti, Venemaa);
- Lõuna-Eesti koostöö, kuulumine laiemasse Lõuna-Eesti piirkonda;
- Turismikoridoride (näiteks Via Hanseatica) parem ärakasutamine;
- Kasutamata loodusressursid (sh veekogude ja metsarohkus);
- Vaimne ja materiaalne kultuuripärand;
- Palju potentsiaali väikeettevõtluseks;
- Kogukondade aktiivsus ja kogukonnapõhised teenused;
- Raudteetrassi olemasolu;
- Kasutamata ruumid, keskused;
- Koostöövõimalused (sh võrgustikud ja klastrid).

Kokkuvõtlikult on SWOT-analüüsi tulemused toodud joonisel 4.

Joonis 4 Piirkonna SWOT-analüüs

<p>TUGEVUSED</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Aktiivne noorsootöö ja noorte koostöö ●Tugev sotsiaalne kapital ja palju tugevaid kogukondi ●Eripärane ning puutumatu looduskeskkond ●Elukeskkond, kus on ruumi, rahu, vaikust ja vabadust ●Piirkonnas olemas mitmed tugevad ettevõtted ●Otepää spordi- ja turismikeskus ●Tuntud üritused nii kultuurielus kui spordis 	<p>NÕRKUSED</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Madal ettevõtlusaktiivsus ●Teadvustamata elukeskkonna argumendid ●Piirkonna killustatus – ühise turunduse puudumine/ nõrk eristuvus väljaspoole Valgamaa ●Piirkonnaülese koostöö nõrkus ●Töövõimelise rahvastiku vähesus ●Tasuvate töökohtade vähesus ●Napib oskusi, teadmisi ●Vähene kaasatus ●Teenuste kadumine
<p>VÕIMALUSED</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Kasutamata inimressurs ●Koostöövõimalused haridus- ja teadusasutustega ●Naaberriikide turg ja potentsiaal (Läti, Pihkva) ●Lõuna-Eesti koostöö, kuulumine Lõuna-Eesti piirkonda ●Turismikoridoride ärakasutamine ●Kasutamata loodusressursid ●Vaimne ja materiaalne kultuuripärand ●Palju potentsiaali väikeettevõtluseks ●Kogukondade aktiivsus ja kogukonnapõhised teenused ●Raudteetrassi olemasolu ●Kasutamata ruumid, keskused ●Koostöövõimalused (sh võrgustikud ja klastrid) 	<p>OHUD</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Elanike väljarände trendi jätkumine/ ettevõtlike inimeste lahkumine ●Ettevõtete lahkumine piirkonnast ●Noored ei leia meelepärast rakendust ●Poliitilised intriigid ja stagnatsioon ●Turvalisuse kadu piirialadel ●Inimeste pettumus ja käegalöömine

Küsitlusuuringu käigus sooviti elanike arvamust ka selle kohta, milliseid valdkondi on piirkonnas heade töökohtade loomiseks vaja eelisarendada. Kõige rohkem nimetati valdkonnana turismi ja kohaliku toidu tootmist või töötlemist, pisut vähem põllumajanduslikku tootmist ja puidutöötlemist.

Tabel 6 Eelisarendatavad valdkonnad töökohtade loomiseks

Valdkond	% vastanutest
Turism	88,24
Kohaliku toidu tootmine ja/või töötlemine	85,88
Põllumajanduslik tootmine	68,24
Puidutöötlemine	68,24
Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinev ettevõtlus	52,94
Käsitöenduslik tootmine	38,82
Transport- ja logistika	37,65
Sotsiaalhoolekanne	35,29
Toiduainete tootmine	32,94
Loomemajandus	29,41
Metallitööstus	25,88

Allikas: Partnerluskogu elanike küsitlusuuring 2014.

Linnaliste piirkondade mõju tegevuspiirkonnale

Valga linn, mis haldusreformijärgselt on vallasisene linn, kuid ei kuulu tegevuspiirkonda, kuulub 12 Eesti linnaregiooni hulka. Valga linn on oluline sõlmpunkt Via Hanseatica trassil Riia-Valga-Tartu-Narva omapärase piiri- ja kaksiklinnana. Võrreldes ülejäänud 11 Eesti suurema linna lähiümbrusega on Valga linnaregioon aga halvemas sotsiaalmajanduslikus olukorras ning halvema arengupotentsiaaliga. Tööhõive vaatenurgast on Valga linnaregioon nõrk oma väiksuse tõttu. Regiooni arengu takistusteks on väiksus ja perifeersus, nõrk rahvusvahelistumine ja nõrk oskamisbaas¹⁵.

Valga kui maakonnakeskuse üheks probleemiks on suhteliselt halb ühistranspordiühendus maakonnaga. Valga linn kui maakonnakeskus asub maakonna lõunaservas, mitte keskel. Üle tegevuspiirkonna esineb hulgaliselt peatusi, kust Valgasse suundub ainult üks bussiliin tööpäevas või puudub otseühendus maakonnakeskusega sootuks. Puudulik ühistranspordiühendus maakonnakeskusega nõrgendab kindlasti Valga rolli tõmbekeskusena. Kohalike omavalitsuste üldplaneeringutega uute bussiliinide avamist ette ei nähta¹⁶.

Samas on Valgal potentsiaali kujuneda oluliseks transpordi-logistika keskuseks (asukoht piiril ja koostööpotentsiaal Valka linnaga). Potentsiaal ei piirdu ainult läbiveoga. Valgamaa võib kujuneda tugipunktiks Lõuna-Eesti turule liikuvatele nii Läti firmadele kui ka regiooni külastavatele turistidele¹⁷. Viimastel aastatel on tõusnud piirikaubanduse ja n-ö alkoturismi osakaal, mis on hoogustanud piirkonna külastamist, kuid on kaasa toonud ka probleeme, nt liiklusrikkumiste kasvu.

Valga linn pakub mitmesuguseid teenuseid ümberkaudsete valdade elanikele: üld-, huvi- ja kutseharidus, arstiabi, mitmesugused isikuteenused, kaubandus ja vaba aja veetmisvõimalused.

Valga linnas asuvad olulised arendusorganisatsioonid, kelle tegevus on suunatud ka tegevuspiirkonda: Valgamaa Omavalitsuste Liit, SA Valgamaa Arenguagentuur, Eesti Töötukassa Valgamaa osakond, Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla, Valgamaa Rajaleidja keskus jt, kellega koostöös viiakse ellu käesoleva strateegia tegevusi.

Tõrva linnal koos Helme vallaga on potentsiaali areneda turismikeskuseks välituristidele ajaloolis- kultuurilise väärtusega piirkonnana¹⁸. Piirkonnas on sobivad võimalused puhke- ja loodusturismi arendamiseks, samuti hulgaliselt kultuuriväärtusi. Toimuvad mitmeid spordi- ja kultuurialaseid üritused. Partnerluskogu soovib piirkonnaga koostööd teha üle-maakonnaliste projektide elluviimisel (nt noorsootöö, Valgamaa ja Lõuna-Eesti turismisihtkohana jm). Võimalikud koostööpartnerid: Tõrva SK Viraaž, SA Tõrva-Helme Turism, Mulgi Kultuuri Instituut jt.

Elva linn on mitmete tegevuspiirkonna asulate jaoks teenuste tarbimise kohaks (haigla, perearstiteenus, hooldekodu, notar, kaubandus). Elvas paikneb muusikakool, mida on harjunud kasutama Palupera, Hellenurme ja Puka lapsed, samuti mitmed huviringid. Elva on Valgamaaga seotud raudtee kaudu, raudteeühendus toimub liinil Tartu-Elva-Palupera-Puka-Valga. Elva vallas on väga aktiivne puhkemajanduse eestvedaja – Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutus, mis on ka võimalik koostööpartner Partnerluskogule piirkonna turismi edendamisel.

¹⁵ Allikas: Eesti linnaregioonide arengupotentsiaali analüüs, OÜ EURREG 2002

¹⁶ Allikas: Valga maakonna ühistranspordiuuring, Regio 2011

¹⁷ Allikas: Eesti regioonide majandusstruktuuri muutuste prognoos, 2009

¹⁸ Allikas: Arengustrateegia „Valgamaa 2020“

Tartu linn on Lõuna-Eesti keskus. Tartu on Eesti olulisim keskus hariduses, teaduses ja meditsiinis. Tartu on oluliseks tõmbekeskuseks Tartule lähemal asuvatele tegevuspiirkonna omavalitsustele pakkudes erinevaid teenuseid (kaubandus, meelelahutus ja vaba aeg, mitmesugused isikuteenused, arstiabi jm), olles ka peamiseks tööalase pendelrände sihtkohaks nii tegevuspiirkonna elanikele kui ka laiemalt Lõuna-Eesti maakondade elanikele (ligi poole maakondadevahelisest sisserändest Tartusse moodustavad viis Lõuna-Eesti maakonda)¹⁹. Tartu linnaregiooni arengupotentsiaali peetakse väga heaks¹⁴.

Tartus asuvad Lõuna-Eesti kaks olulist inkubatsioonikeskust: Tartu Teaduspark ning Tartu Loomemajanduskeskus. Samuti asuvad Tartu linnaregioonis erinevad teadusasutused (Tartu Ülikool, Eesti Maaülikool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Tartu Kõrgem Kunstikool jt). Nende potentsiaali on võimalik kasutada Partnerluskogu tegevuspiirkonna ettevõtjatel ning arendusorganisatsioonidel.

Tartumaa näeb end Lõuna-Eesti turismiregiooni keskusena. Eesmärgiks on Lõuna-Eesti turismi tugiorganisatsioonide koostöö edendamine, tegevuste parem koordineerimine. Tartu maakonna arengustrateegia 2014–2020 üheks eesmärgiks on seatud Tartu rahvusvahelistumine ja parema positsiooni ärakasutamine Tallinn-Riia-Pihkva kolmnurgal. Samuti on eesmärgiks loodusturismi arendamine ning Lõuna-Eesti majandus- ning mainealase aastakirja väljaandmine¹⁸. See eeldab tihedat koostööd Kagu-Eesti maakondade ning arendusorganisatsioonidega. Lõuna-Eesti majanduse, sh puhkuse- ja äriturismi arendamine ning Lõuna-Eesti esiletoomine mõjutab ka tegevuspiirkonna arengut, seepärast soovib Partnerluskogu kindlasti sellealast koostööd teha. Võimalikud koostööpartnerid: Tartumaa Arendusselts, SA Lõuna-Eesti Turism, TÜ Ettevõtlus- ja Innovatsioonikeskus, MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti jt.

3.2. Tegevuspiirkonna elanike peamised vajadused

Alljärgnevalt on toodud tegevuspiirkonna kolm olulisemat arenguvajadust, mis kerkisid esile nii strateegiaseminaridelt saadud tagasiside kui ka küsitluse põhjal. Iga nimetatud arenguvajaduse juures on toodud valdkonnale iseloomulikud probleemid, mida tegevuspiirkonna elanikud on välja toonud. Märgitud on olulisemad probleemid ning teised võimalikud sekkumised, millel on mõju probleemi lahendamisele.

Tegevuspiirkonna kogukondade elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik erinevate teenuste ja huvitegevusvõimaluste ning selleks vajaliku infrastruktuuri kättesaadavus kõikidele eagruppidele ning sidus ja tugev sotsiaalne kapital kogukonnas, et kogukondade elu- ja ettevõtluskeskkond oleks konkurentsivõimeline võrreldes linnalähi- ja linnaliste piirkondadega, kuhu toimub peamine väljaränne.

- Tegevusvõimalused piirkonnas nii noortele kui täiskasvanutele on piirkonniti erinevad → Leader; Rahandusministeerium (Kohaliku omaalgatuse programm).
- Tugevate kogukondade sotsiaalne kapital ning olemasolev infrastruktuur kogukondades on täiel määral ärakasutamata → Leader; EAS; Rahandusministeerium (Kohaliku omaalgatuse programm); SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.
- Kogukondade heakord ja välisilme on piirkonniti erinev → Leader; EAS; Rahandusministeerium (Kohaliku omaalgatuse programm); SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

¹⁹ Allikas: Tartu maakonna arengustrateegia 2014–2020

- Teenuste ära kadumine piirkonnast → Leader; EAS; KÜSK.
- Nii noortel kui täiskasvanutel on meelepärase rakenduse leidmise piirkonnas raske → Leader; EAS; Eesti Töötukassa.
- Omavaheline koostöö eri huvigruppide vahel on piirkonniti erinev → Leader; EAS; PRIA.
- Inimeste aktiivsus on madal → Leader; KÜSK; Rahandusministeerium (Kohaliku omaalgatuse programm).
- Uute eestvedajate pealekasv on väike → Leader; KÜSK; Euroopa Noored.
- Noorte kaasatus tegevustesse ja eestvedamisse on piirkonniti erinev → Leader, SA Archimedes; Euroopa Noored; Rahandusministeerium (Kohaliku omaalgatuse programm).

Tegevuspiirkonna majanduskeskkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik ettevõtluse elavdamine ja toetamine ning uuenduslike ärimudelite kasutuselevõtu soodustamine, et tegevuspiirkonna ettevõtluskeskkond pakuks piirkonna elanikele vajalikke tooteid-teenuseid, stabiilset tööhõivet ja konkurentsivõimelist sissetulekut eesmärgiga pidurdada elanikkonna väljaränne madalate sissetulekute ja tööpuuduse tõttu.

- Rahvastiku vähenemine tingib töövõimelise rahvastiku vähesuse → Leader; EAS; SA Innove.
- Tasuvate ja huvidele-võimetele vastavaid töökohti on vähe → Leader; EAS; PRIA; Eesti Töötukassa.
- Paljud tegevuspiirkonna tööealised elanikud töötavad väljaspool kodumaakonda → Leader; EAS; Eesti Töötukassa.
- Piirkonnast lahkujaid on rohkem kui siia tulijaid → Leader.
- Ettevõtete vajadustele mittevastava kvalifikatsiooniga tööjõud piirkonnas → Leader; EAS; SA Innove; SA Archimedes; Eesti Töötukassa.
- Elukeskkonna jätkusuutlikuks arenguks vajalike teenuste majanduslik tasuvus võib olla väike, seetõttu teenusepakkujaid napib → Leader; Eesti Töötukassa.
- Ettevõtluses on täiel määral kasutamata nii piirkonna loodus- kui inimressurss ning võimalused atraktiivsete valdkondade arendamiseks (nt IKT, loomemajandus jm) → Leader; EAS; PRIA; SA Keskkonnainvesteeringute Keskus; Eesti Töötukassa.
- Maapiirkonna mikroettevõtjal jääb üksinda puudu võimekusest teadmispõhiseks tootearenduseks ja toodete laiemaks turunduseks, sh eksporditurgudel → Leader; PRIA; EAS.
- Toetusvõimalusi pere- ja elustiiliettevõtlusega alustamiseks ja arendamiseks on vähe → Leader; Eesti Töötukassa.
- Noorte ettevõtlikkus on madal → Leader; EAS; SA Archimedes, Euroopa Noored.

Ressursside ja olemasoleva infrastruktuuri paremaks kasutamiseks, piirkonna ajaloolis-kultuurilise pärandi ja looduslike eripärade esiletoomiseks on vaja arendada ühistegevust ja koostööd ning toetada laiemate, piirkonnaüleste võrgustike teket nii kogukondade kui ka ettevõtjate seas. Läbi ühistegevuse ja koostöö soodustada nutikate lahenduste ja heade praktikate levikut.

- Piirkonnaülese koostöö nõrkus → Leader; EAS.
- Kasutamata on koostöövõimalused regiooni arendamisel → Leader; EAS; PRIA.
- Teenuste ära kadumine piirkonnast → Leader; EAS; KÜSK.
- Kasutamata ruumid, keskused → Leader; Eesti Töötukassa; Rahandusministeerium (Kohaliku omaalgatuse programm).

- Teadvustamata on tegevuspiirkonna kui hea elukeskkonna argumendid → Leader.
- Piirkonnas on küllaldaselt majutus- ja toitlustusasutusi, kuid teisi turismiteenuseid napib → Leader; EAS.
- Teadvustamata on nii tegevuspiirkonna kui Valgamaa kui reisisihtkoha võimalused → Leader; EAS.
- Võrgustiku loomiseks ja käivitamiseks puudub stardikapital → Leader.
- Võrgustiku arenguhüppeks ja suutlikkuseks vähemalt osaliselt rahastada oma tegevust toodete ja teenuste müügi abil puuduvad teadmised ning rahalised võimalused → Leader.

4. Strateegilised valikud

4.1. Visioon 2020

Tegevuspiirkond on tasakaalustatud ja säästliku arenguga piirkond, kus on elujõulised kogukonnad ja hästitoimiv elukeskkond. Piirkonnas on arenenud mitmekesine väikeettevõtlus, mis pakub hüvesid nii elanikele kui ka turistidele.

Tegevuspiirkond on terviklikult arenenud regioon, kus on säilinud piirkonnale iseloomulik terviklik kultuuripärand: nii materiaalne ja vaimne pärand kui ka elujõulised kogukonnad ja hästitoimiv elukeskkond. Säilinud on piirkonnale iseloomulik mitmekesine ja puhas looduskeskkond. Loodusmaastik on hooldatud ja pakub võimalusi nii elanikele igapäevaeluks kui ka ettevõtetele majandustegevuseks. Tegevuspiirkonna sotsiaalne ja tehniline infrastruktuur on terviklik ning elanike vajadustele vastav. Tehniline infrastruktuur soodustab mobiilsust ja kaugtöö kasutamist.

Väljaränne piirkonnast on pidurdunud, elanikkonna vanuseline, sooline ja sotsiaalne jaotus on tasakaalus. Tegevuspiirkonna elanik on aktiivne ja kaasav oma elu- ja ettevõtluskeskkonna kujundamisel ning arendamisel. Kohalik valitsemine ning arendustöö toimub koostöös ja üksmeeles erinevate huvigruppide ning sektorite esindajatega.

Piirkonna mikroettevõtlus on mitmekesine, põhineb kohaliku ressursi loodussäästlikul kasutamisel ja arvestab inimeste ning looduse heaoluga. Kogukonnad korraldavad ja pakuvad majanduslikult elujõulisi kogukonnateenuseid. Jätkusuutlikult on arenenud nii põllumajanduslik kui ka käsitöenduslik väiketoomine, teenindussfäär pakub kvaliteetseid teenuseid nii piirkonna elanikele kui ka turistidele. Ettevõtluses kasutatakse moodsa info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimalusi ja innovaatilisi lahendusi. Tegevuspiirkonna mikroettevõtlus on konkurentsivõimeline ning tagab tulusa ning võimetekohase rakenduse tegevuspiirkonna elanikele piirkonnas kohapeal. Piirkonna ainuomased tooted ja teenused on leidnud tunnustuse nii kohalike elanike kui ka turistide seas. Ettevõtjad on avatud nii piirkonnasisesele kui ka -ülesele koostööle.

Tegevuspiirkonnal on hea maine elu- ja ettevõtluskeskkonnana nii elanike kui ka turistide hulgas.

4.2. Prioriteedid

Partnerluskogu on olukorra analüüsisist ning elanike tagasisidest tulenevalt valinud aastani 2020 kolm prioriteetset tegevusvaldkonda, mis on alljärgnevalt esitatud olulisuse järjekorras vastavalt nende panusele strateegia eesmärkide täitmisel.

Prioriteetsed tegevusvaldkonnad

1) Mikroettevõtete elavdamine ja arendamine

Eesmärk: piirkonnas on jätkusuutlikud kohalikku ressursi kasutavad ja tasuvaid töökohti pakkuvad mikroettevõtted ning kättesaadavad kogukondlikud teenused.

Strateegia pöörab tähelepanu kohalikul ressursil või info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevale mikro-, sh elustiili-/ pereettevõtlusele, mis aitab säilitada ja luua uusi tasuvaid töökohti piirkonnas ning tõsta ettevõtete majanduslikku jätkusuutlikkust ning konkurentsivõimet. Oluline on ka majanduslikult vähetasuvate, kuid elukondlikult oluliste toodete/ teenuste arendamine.

Strateegia toetab mikroettevõtluse elavdamist ja arengut, kuna 96% tegevuspiirkonna äriühingutest on alla 10 töötajaga. Maapiirkondade mikroettevõtetele iseloomuliku keskmisest madalama omakapitali tootluse tõttu on ilma toetuseta raskendatud ettevõtlusega alustamiseks või vajalikuks arenguhüppeks investeringute tegemine, mis tõstaks ettevõtte tootlikkust ja toodete-teenuste lisandväärtust. Strateegiaga toetatakse ka elustiiliettevõtete arendamist ja seeläbi iseendale/ oma perele töökohtade loomist. Kiirele kasvule orienteeritud ja kõrge ekspordipotentsiaaliga ettevõtted saavad toetust Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest (EAS), samuti toetab EAS töötusettevõtteid (sh keskmise suurusega ja suurettevõtteid). Elustiiliettevõtetel, mille majanduslik tasuvus võib olla madalam, toetusvõimalusi napib.

2) Elukeskkonna tugevdamine ja arendamine

Eesmärk: piirkonnas on elujõulised ja hea elukeskkonnaga kogukonnad.

Tähelepanu suunatakse kogukondade võimekusele ja koostööle oma elukeskkonna ja arenguvõimelisuse tõstmisel. Toetatakse kogukonna- ja noortekeskuste tegevusvõimaluste laiendamist, et kohapeal oleksid mitmekesisemad võimalused huvide ja võimete arendamiseks. Soovitakse tugevdada olemasolevaid kogukonnakeskusi ning toetada neid olemasolevate keskuste jätkusuutlikumal majandamisel ning kogukonnateenuste pakkumisel. Selles tegevusvaldkonnas on oluline ka sotsiaalse aktiivsuse tõstmine üle tegevuspiirkonna kogukondi ja noori aktiveerivate tegevuste kaudu.

3) Koostöö ja ühistegevuse arendamine elu- ja ettevõtluskeskkonna atraktiivsuse tugevdamiseks

Eesmärk: Tegevuspiirkonnas toimivad erinevad võrgustikud ning piirkonnaülene majanduslik ühistegevus ressursside ja infrastruktuuri paremaks kasutamiseks, toodete ja teenuste pakkumiseks ning ühisturundamiseks.

Selle valdkonna arendamisega taotletakse tegevuspiirkonnas koostöö edendamist nii kogukondade kui ka ettevõtjatel vahel. Kogukondade koostöö soodustab uudsete lahenduste teket tegevusvõimaluste avardamiseks ja olemasoleva infrastruktuuri paremaks kasutamiseks. Ühistegevus liidab ja tugevdab erinevaid eagruppe ja piirkondi ning aitab tugevdada ühtekuuluvustunnet. Ettevõtjate koostööd soodustab majanduslik ühishuvi: ressursikasutuse optimeerimine, toodete teaduspõhine arendamine, uute toodete väljatöötamine, laiemad võimalused turunduses, tootmis- ja ekspordivõimkuse kasv jm. Toetatakse olemasolevate

võrgustike arendamiseks või uute võrgustike loomiseks vajalikke tegevusi, sh turundustegevusi piirkonna või toodete-teenuste ühisturunduseks.

Eelnevatest prioriteetsetest valdkondadest tulenevalt on valitud **prioriteetsed sihtgrupid:** mikroettevõtted ja ettevõtlusega tegelevad organisatsioonid (SA, MTÜ); kodanikeühendused, kes eelkõige kas paikkondlikult või kogukondlikult jagavad ühiseid eesmärke.

1) Mikroettevõtted

Tegevuspiirkonna keskmine palgatase ettevõtetes jääb alla keskmise, see soodustab töötamist väljaspool maakonda ning väljarännet piirkonnast. Samas ressursid ja potentsiaal ettevõtluse arenguks on piirkonnas olemas. Tegevuspiirkonna elanikkonna arv väheneb, ettevõtetel on järjest raskem leida vajadustele vastava kvalifikatsiooniga inimesi. Seega on oluline motiveerida ja toetada iseendale töö andmist ja ettevõtete loomist. Seetõttu keskendub strateegia mikroettevõtetele, sh pere- ja elustiiliettevõtetele, kes säilitavad või loovad uusi tasuvaid töökohti ning aitavad vääridada piirkonna ressursse. Soodustatakse innovaatiliste lahenduste ja ärimudelite kasutuselevõttu ja arendamist. Tähelepanu pööratakse nii alustavatele kui ka tegutsevatele ettevõtjatele.

2) Kogukonnad, sh noored

Tegevuspiirkonna kogukondade jaotus on sarnane nagu 2010. aastal: tulenevalt arengutasemest ja arengupotentsiaalidest on olemas a) nn “valged laigud” ehk passiivsed ja suhteliselt nõrga sotsiaalse kapitaliga kogukonnad, b) arenevad kogukonnad, kus toimub aktiivne seltsi- ja ühistegevus ning sageli on ka küla arengukavas määratletud ühised eesmärgid, c) ettevõtlikud kogukonnad, kus lisaks aktiivsele arendustegevusele on tugev potentsiaal majandustegevuseks, näiteks kogukonnale vajalike teenuste osutamiseks, ühistuliseks tegevuseks, turismitoodete arendamiseks jne. Partnerluskogu peab oluliseks oma strateegiaga pakkuda kõigile kogukondadele nende arengustaadiumile sobivaid toetusmeetmeid.

Kogukonna oluliste liikmetena näeme kuni 30-aastaseid lapsi-noori: lapsed ja noored vanuses kuni 19 vajavad eelkõige huvide arendamist, 20–30-aastased noored aga head elu- ja soodsat ettevõtluskeskkonda, samuti võimalusi piirkonna arengul kaasa rääkida ning sellesse ise panustada.

4.3. Strateegia eesmärgid

Visioonist ja prioriteetidest tulenevalt on Valgamaa Partnerluskogu määratlenud oma strateegilise eesmärgi aastaks 2020:

Aastal 2020 on tegevuspiirkond mainekas elu-, külastus- ja ettevõtluspiirkond.

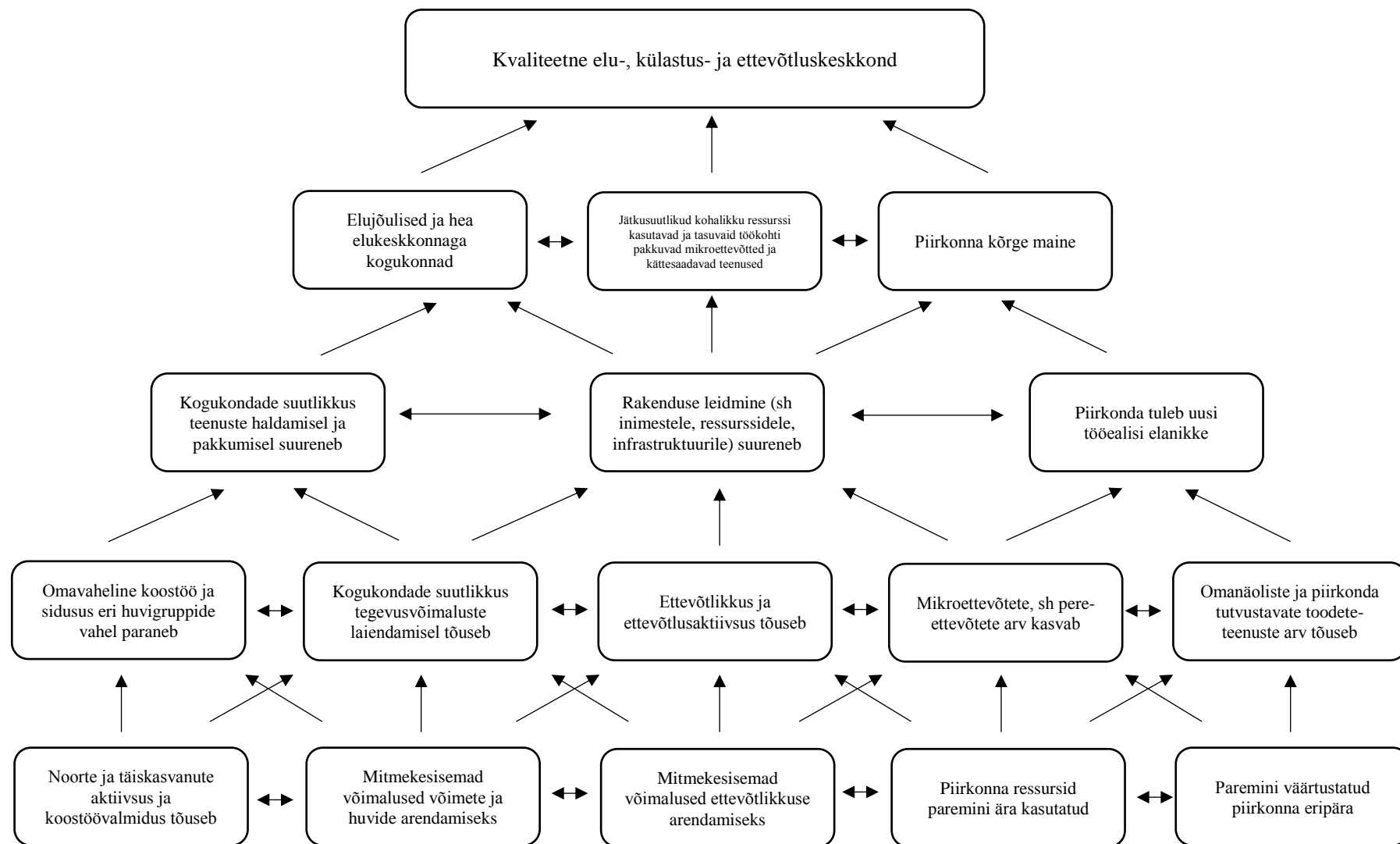
Strateegia mõjuindikaatorid on toodud alljärgnevas tabelis.

Tabel 7 Strateegia mõjuindikaatorid

Indikaator	Baastase	Sihttase 2020
Mikroettevõtete arv	870	920
Brutotulu saajate arv	4106	4300
Töötuse määr (%)	6,1	5,0
Palgatöötaja keskmine brutokuutasu (EUR)	760	920
Võrgustikesse kuuluvate ettevõtete arv (%)	27	40
Rändesaldo (inimene)	+9	+69
Tegevuspiirkonna rahvastiku prognoos 2020	10819	11400
Noorte (kuni 30) arv rahvastikus	4050	4050
Aktiivsete kodanikeühenduste arv	136	150
Kogukondade poolt pakutavate teenuste ja tegutsemisvõimaluste arv	185	220
Siseturistide ööbimised	61251	64251
Valgamaa kohta positiivsed kajastused üleriigilises meedias (kasv aastas, %)	0	5
Strateegia sihtgrupipõhiste võrgustike arv tegevuspiirkonnas	6	7

Alljärgneval joonisel on toodud käesoleva strateegia eesmärgipuu, kus strateegia tegevused toetavad meetmete eesmärkide ja strateegia üldeesmärgi saavutamist – strateegia integreeritus. Strateegia integreerituse alla peame silmas ka meetmete koostoimel strateegia üldeesmärgi saavutamist.

Joonis 5 Strateegia eesmärgipuu

4.4. Koostöö valikud

Maakonnasisene koostöö: Valgamaa Partnerluskogu jätkab maakonna tervikliku arengu eesmärgil koostööd maakondlike arendusorganisatsioonidega, sh osalemine maakonna arendusorganisatsioonide ümarlaua töös, tegevuskavade väljatöötamine, uuringute ettevalmistamine ja läbiviimine jmt. Koostöö jätkub ka noorsootöövõrgustiku arendamisel Valgamaa Noorsootöökeskus Tanklaga, kes on võimalik koostööpartner projektide elluviimisel. Kogukonna eestvedajate võrgustiku arendamisel jätkub koostöö Valgamaa Kodukandi Ühendusega.

Piirkonna elavdamisel, sh teabepäevade, koolituste, õppereiside jmt korraldamisel teeb Valgamaa Partnerluskogu koostööd Põlvamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu ning Võrtsjärve Ühendusega.

Eesti-sisene koostöö: oluline on jätkuv koostöö Eesti Leader Liiduga. Käesoleva strateegiaperioodi rakendamise jooksul jätkub koostöö ka Kagu-Eesti tegevusgruppidega juba traditsiooniliseks saanud ürituste nagu „Kogukonna vedurid“ konverentsi ja külade suvekooli korraldamisel.

National Geographic’ kollaste raamide võrgustiku raames on kõigi partnerorganisatsioonide ja osapoolte poolt allkirjastamisel hea tahte koostööleping (sügis 2015). Kollaste raamide võrgustiku baasil teeme ühisprojekte uute toodete ja teenuste väljatöötamiseks ning võrgustiku arendamiseks Kagu-Eesti tegevusgruppidega.

Rahvusvaheline koostöö: Valgamaa Partnerluskogu jätkab koostööd Euroopa Leaderi tegevusgruppide katusorganisatsiooniga ELARD.

Valgamaa Partnerluskogu on eelmistel perioodidel käivitatud mitmed Valgamaad ning Lõuna-Eestit hõlmavad võrgustikud, mille suutlikkuse ja tõhusa toimimise toetamine on ka käesoleva strateegia eesmärk. Valgamaa noorsootöövõrgustik on tuntud üle Eesti, oluline on jagada oma kogemust, samas saada ka uusi teadmisi uueks arenguhüppeks rahvusvahelisel tasandil. Selleks plaanib Partnerluskogu koostöö- ja/või ühisprojekte noorsootöövõrgustiku toetamiseks. Prioriteetsed teemad on eelkõige noorte ettevõtlikkus ning meediatöö. Koostööpartner Eestis on Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla, välispartnerite leidmiseks ettevalmistustööd käivad.

Partnerluskogu viib ellu projekti, mis toetab kogukonnaesindajate koostööd uutes haldusüksustes, mis võimaldab edaspidi tõhusamat koostööd kogukondade ning valdade vahel.

Käesoleva strateegia prioriteetsete teemade arendamisel võib koostöö jätkuda ka varasemate partneritega, nt Oost-Groningen (Holland), LAG Karelian Hills Leader Association (Soome), Maaseudun kehittämissuhdidtys VIISARU ry (Soome), Suupohjan Kehittämisyhdistys Ry (Soome), YHYRES-kehittämisyhdistys ry (Soome), Joniškis Region Partnership LAG (Leedu), Local Activity Group of Kelme Region Partnership (Leedu), Balvi District Partnership (Läti), Liepaja District Partnership (Läti).

Kõik koostöö- ja ühisprojektid kinnitab Partnerluskogu üldkoosolek.

Ülevaade varasemast koostööst

Valgamaa Partnerluskogu on teinud aktiivset koostööd Lõuna-Eesti Leaderi tegevusgruppidega: 2007. ja 2010. aastal korraldati koostöös Põlvamaa ja Võrumaa Partnerluskogudega Kagu-Eesti külade suvekoolid. Samade koostööpartneritega viidi aastatel 2008, 2009, 2011 ja 2015 läbi konverentsisari „Kogukonna vedurid“.

2010. aastal olime MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti asutaja koos ettevõtjate ja teiste Lõuna-Eesti tegevusgruppidega. 2011. a viisime koostöös Lõuna-Eesti Leaderi tegevusgruppidega läbi ettevõtluspäeva piirkonna ettevõtjatele, kus keskenduti puidu, metalli ja toidu valdkonna arengupotentsiaalile.

2012. a korraldasime rahvusvahelise Leaderi konverentsi LINC koostöös Maamajanduse Infokeskuse, Tartumaa Arendusseltsi, Piireveere Liidri, Põlvamaa ja Võrumaa Partnerluskogudega.

Aastatel 2013–2014 alustati koostööprojekti "Elu kahe maailma piiril" koosöös Lõuna-Eesti tegevusgruppidega ja mille tegevustega jätkatakse 2017 ja 2018. aastal. 2019. aastal laieneb koostöö rahvusvaheliste partneritega.

Alates 2012. aastast on Partnerluskogu Leader Liidu liige.

Valgamaa Partnerluskogu on olnud aktiivne ka rahvusvaheliste projektide elluviimisel: 2007. aastal korraldas Partnerluskogu koostöös Balvi partnerlusega Lätist ning Kelme tegevusgrupiga Leedust noorte rahvatantsulaagri Lätis.

2011. aastal toimus ettevõtlusnõustajate koolitusprojekt koostöös Kagu-Eesti tegevusgruppide ning Soome Leader tegevusgrupiga Suupohjan Kehittämisyhdistys Ry. Aastatel 2013–2014 viis Partnerluskogu koostöös LAG Karelian Hills Leader Association (Soome), Maaseudun kehittämissuhdistys VIISARU ry (Soome) YHYRES-kehittämisyhdistys ry (Soome), Joniškis Region Partnership LAG (Leedu) ellu puutöötemalise rahvusvahelise koostööprojekti "Puidulõhnad Valgamaal".

4.5. Uuenduslikkus

Partnerluskogu strateegia innovaatilisus saavutatakse läbi:

- organisatsioonilise õppeprotsessi;
- kogemusevahetuse soodustamise ning koostöö arendamise eri huvipoolte ja sektorite vahel;
- uute võimaluste leidmise kogukonnas olemasolevate ressursside ja varade koondamiseks ja kasutamiseks;
- uute, tegevuspiirkonna kontekstis innovaatiliste projektide ja tegevusmudelite.

Partnerluskogu käesolev strateegia sisaldab järgmisi uuenduslikke elemente:

- Strateegia eesmärgid on seatud prioriteetsuse järgi pingeritta.
- Meetmetes on määratud miinimumtoetussummad investeringutega seotud tegevustele.
- Strateegia on lõimitud külade või piirkonna arengukavadega: tegevus 2.2 "Väärt elukeskkond" raames kavandatud investeringud pidid olema kajastatud piirkonna arengukavas.
- Strateegia seiramiseks on moodustatud seirekomisjon.
- Toimuvad regulaarsed seireseminarid kõigis tegevuspiirkonna omavalitsustes.

Partnerluskogu jälgib erinevaid sotsiaalseid ja majanduslikke tendentse ja koostöös teiste arendusorganisatsioonidega rakendab integreeritud lähenemisviise nendele reageerimiseks. Partnerluskogu strateegia uuenduslikkus sünnib läbi koostöö ning erinevate huvide, ideede ning kohalike olude ühitamise. Partnerluskogu paneb suurt rõhku uute ideede tekkimiseks vajaliku soodsa keskkonna loomisele. Selleks käivitab Partnerluskogu uusi võrgustikke,

koolitusprogramme, internetikeskkondi, organiseerib konverentse ning korraldab õppereise. Kõik need tegevused aitavad sihtgruppidel leida ja võtta kasutusele uuenduslikke lahendusi piirkonna edendamisel.

Majanduslik uuendus saavutatakse ettevõtluskeskkonna innovatsiooni abil: suurendatakse jätkusuutlikult ettevõtete tootlikkust ja konkurentsivõimet, parandades samas tööelu kvaliteeti. Füüsiline ja sotsiaalne uuendus saavutatakse elukeskkonna innovatsioon abil: see toetab uudsete lahenduste ja meetodite abil kogukondade elujõulisust.

Uuenduslikkus on Partnerluskogu poolt kokku lepitud ühe alakriteeriumina projektide ja taotluste hindamisel.

4.6. Kaasamine ja elavdamine

Partnerluskogu mõistab kaasamise all strateegia sihtgruppide võimalust aktiivselt ja vabatahtlikult kaasa rääkida, osaleda otsuste kujundamisel ja tegeleda projektide rakendamisega.

Partnerluskogu **strateegia elluviimise otsustusprotsess on kaasav**: 2015. aasta kevadel viidi läbi strateegia meetmeid ja tegevusi tutvustavad infoseminarid kõigis tegevuspiirkonna kohalikes omavalitsustest. Nende seminaride kaudu sai Partnerluskogu ka sisendi esimese taotlusvooru läbiviimiseks. Lisaks viib Partnerluskogu regulaarselt igas omavalitsuspiirkonnas läbi seminare, kuhu on kaasatud kõikide sektorite esindajad. Partnerluskogu saab nendelt seminaridelt tagasiside strateegia elluviimise kohta, samuti info võimalikku sekkumisvajaduse kohta. Viimane on sisendiks seirekomisjoni tööle. Sihtgruppide kaasamine strateegia ettevalmistamisesse ja elluviimisesse on **integreeritud ka meetmetesse**.

2018. a alguses viidi läbi kohtumised kõigis piirkondades, kus arutati, millised valdkonnad vajavad toetust ja kuidas need suunata nii, et soovitud muutused aset leiaks.

Aktiivse kaasamise meetod on **sihtgruppide võrgustike loomine ja tugevdamine**, näiteks noorte ja noorte eestvedajate võrgustik, kogukonna ja külade võrgustik, ettevõtjate ja külade ümarlauad omavalitsustes jne. Sel moel on eri huvigruppide esindajatel reaalne võimalus kaasa rääkida strateegia elluviimise kujundamises, saada infot, jagada ideid ja häid kogemusi ning anda tagasisidet projektikonkursside tingimuste kohta.

Suurem kaasatus tagatakse läbi Partnerluskogu **töörühmade avatuse printsiibi**. Töörühmade koosolekute ajad avalikustatakse kodulehel ning infolistides, töörühmadesse kutsutakse osalema kõiki teemast huvitatud isikuid ja organisatsioone. Sihtrühmade esindajad kaasatakse ka hindamiskomisjoni töösse.

Kaasamise üks osa on ka **teavitamine**: jagatakse Partnerluskogu ja vahendatakse koostööorganisatsioonide infot läbi Partnerluskogu kodulehe ja Facebooki lehe, antakse välja trükiseid, avaldatakse artikleid ja teateid trükimeedias, korraldatakse regulaarseid infopäevi ja koolitusi nii piirkondlikult kui ka omavalitsustes ning viiakse läbi ka suuremat kõlapinda leidvaid üritusi nagu konverentse, seminare, suvekoole. Samuti tutvustatakse võimalusi, mis pakub Partnerluskogu liikmeks olemine (otsustusprotsessis ja juhtimises kaasärääkimine, õppereisidel osalemine jm).

Partnerluskogu töötajad **nõustavad** ja julgustavad inimesi ning pakuvad tuge projektitoetuste taotluste koostamisel ja projektide elluviimisel (nt infopäevade läbiviimine). See on üks

tagasiside saamise viise projektikonkursside ja dokumendivormide kohta. Vajadusel kaasatakse kompetentsi väljapoolt: eksperte, projektijuhte jt.

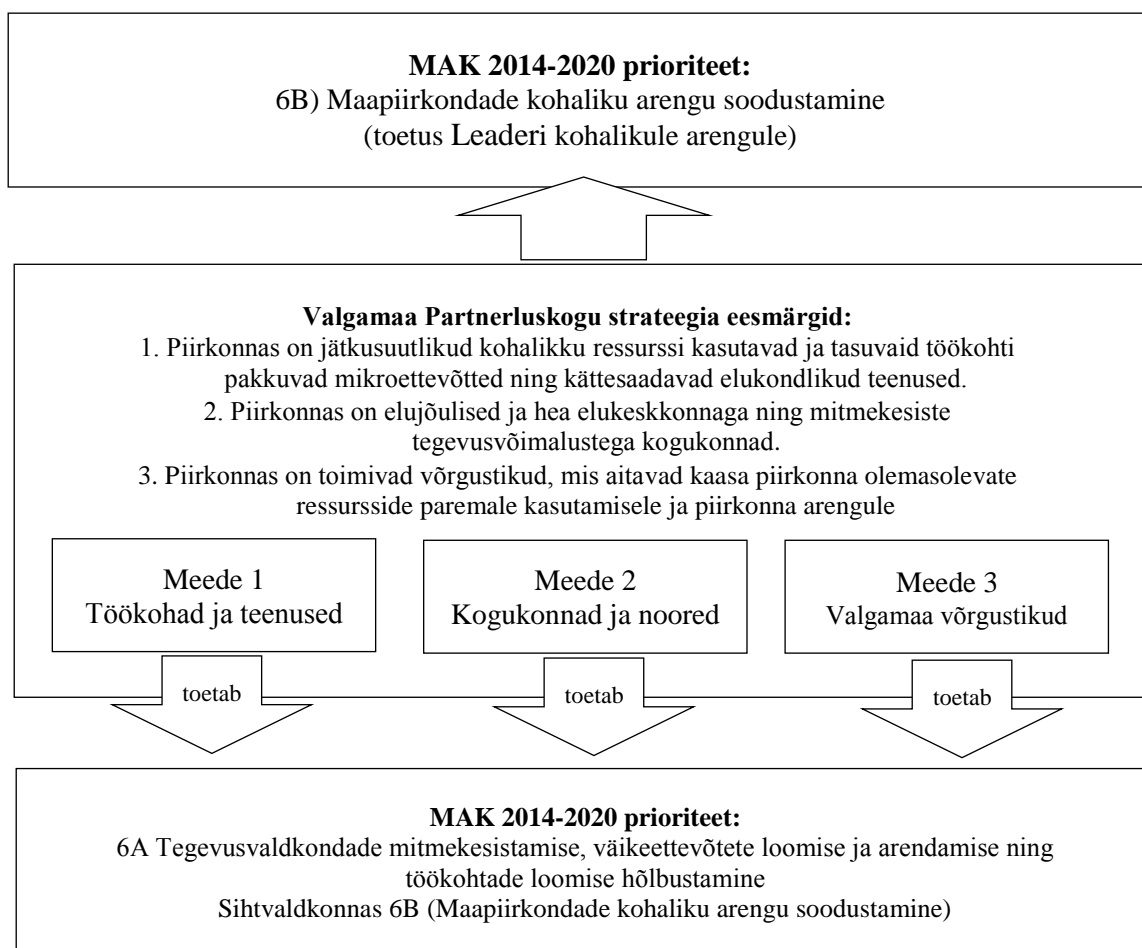
Partnerluskogu näeb ette järgmised tegevused strateegia elluviimisel tegevuspiirkonna elavdamiseks:

- **Regulaarsed kohtumised piirkondades:** kahepoolne infovahetus, kuidas strateegia meetmeid maksimaalselt kasutada antud piirkonna jaoks.
- **Meetmete infopäevad koos heade näidete tutvustamisega:** olemas varasem kogemus infopäevade läbiviimisel koostööpartneritega (SA Valgamaa Arenguagentuur ning Eesti Töötukassa Valgamaa osakond). Ka käesoleval perioodil rakendatakse strateegia meetmete tutvustamiseks ühiseid infopäevi koostööpartneritega.
- **Õppereisid:** heade praktikatega tutvumine, ideede kogumine, koostöövõrgustiku arendamine.
- **Koolitused:** ideede arendamine ja toetamine, teenuste disain, uuenduslike lahenduste rakendamine.
- **Projektidega tutvumise ringsõidud tegevuspiirkonnas:** need annavad võimaluse Partnerluskogu liikmetel (sh seirekomisjoni liikmetel) tutvuda elluviidud projektidega.
- **Muu infovahetus:** koduleht, Facebooki leht, infokirjad. Partnerluskogu töötajad nõustavad potentsiaalseid huvilisi ja taotlejaid nii kokkusaamistel tegevuspiirkonnas kui ka Partnerluskogu kontoris.

4.7. Seosed teiste strateegiate, arengukavade ja programmidega

Käesolev strateegia on otseselt seotud „Eesti maaelu arengukavaga 2014–2020“ (MAK) ja lähtub MAK-is sätestatud eesmärkidest. Otseselt keskendub käesolev strateegia MAK-i meetmele M19 – toetus Leaderi kohalikele arengule ja toetab MAK-i prioriteetidega 6B (maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine) ning 6A (tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine) – seotud eesmärkide saavutamist. Alljärgneval joonisel on toodud käesoleva strateegia meetmete seotus MAK-i prioriteetidega.

Joonis 6 Valgamaa Partnerluskogu strateegia seos MAK 2014-2020 prioriteetidega

Konkurentsivõimekava „Eesti 2020“

Eesmärgid, mida käesolev strateegia toetab:

- tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes;
- tööjõus osalemise määra suurendamine (vanusegrupp 15–64);
- noorte (15–24) töötuse määra vähendamine.

Alaesmärgid:

- Eesti elanikud on ettevõtlikud ja ettevõtted ambitsioonikad.
- Eesti ettevõtted toodavad efektiivselt kõrge lisandväärtusega tooteid ja pakuvad innovaatilisi teenuseid.

Arengustrateegia „Valgamaa 2020“

Valgamaa arengustrateegia on uuendamisel, alljärgnevas analüüsis on kasutatud hetkel kehtivat arengustrateegiat (uuendatud 2015. november ja 2016. detsember).

Maakonna arengustrateegia koostamise, uuendamise ja seire eest vastutab Valgamaa arengunõukogu, kuhu kuulub ka Valgamaa Partnerluskogu tegevjuht, kes on kodanikualgatus komisjoni esimees. Selline tööstruktuur aitab paremini integreerida Partnerluskogu strateegiliste eesmärkide lõimumise maakonna arengustrateegiasse.

Strateegilised tegevused arengustrateegias „Valgamaa 2020“ (sidusus käesoleva strateegiaga on toodud esile allajoonitult):

- Luua piirkonnaspetsiifilised kompetentsi- ja kasvuvaldkonnad majandustegevuse elavdamiseks – väärikat vananemist toetav sotsiaalhoolekanne, energiatõhus logistika ning piirkondlikku ressursi ja koostööpotentsiaali ärakasutav turism.
- Pöörata suuremat tähelepanu piirkonna majandusstruktuuris ja hõives suure osatähtsusega traditsiooniliste ja tööjõumahukate tootmisharude lisandväärtuse kasvatamisele.
- Pöörata piirkonna looduslike eelduste paremaks ärakasutamiseks suuremat tähelepanu ökoloogiliste tegevusalade (sh ökoenergeetika, öko- ja loodusturism, ökopõllumajandus, köögiviljakasvatus, tervise- ja loodustooted) edendamisele.
- Pöörata suuremat tähelepanu piirkonna omanäolisust tugevdavate tegevusalade arendamisele ja kohaturundusele piirkonna turismipotentsiaali paremaks kasutuselevõtuks töökohtade ja uute ettevõtete loomisel. Arendada koostööd Lõuna-Eestis paiknevate identiteedipiirkondade – Mulgimaa, Setomaa, Vana-Võromaa, Vana-Tartumaa eripärase kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja turundamise vallas. Leida võimalused Liivimaa kuvandiga seotud potentsiaali ärakasutamiseks.
- Tugevdada transpordiühenduste ja mitmekülgse arenduskoostöö kaudu sidet Tartuga, tugevdamaks selle Lõuna-Eesti põhilise tõmbekeskuse positiivset mõju piirkonna arengule.
- Pöörata suuremat tähelepanu teenuste uuenduslikumale ja polüfunktsionaalsemale osutamisele säilitamiseks toimepiirkondade keskuste tagamaal piisav teenuste kättesaadavus.

Kagu-Eesti tegevuskava 2015–2020

Kagu-Eesti tegevuskava käsitleb Kagu-Eestina Valga, Võru ja Põlva maakonda. Kagu-Eesti tegevuskava on uuendamisel, käesoleva strateegia prioriteetidesse ja meetmetesse on lõimitud põhisuunad ja tegevused Kagu-Eesti arendamisel kehtivast tegevuskavast:

- Ettevõtluse ja tööhõive areng: konkurentsivõime suurendamine ja töökohtade loomine.
- Loodus ja eripära: piirkonna loodusliku ja kultuuripärandi eripära parem kasutamine.
- Paremad ühendused: koostöö ülepiiri regioonidega.
- Parem elukeskkond: kaasaegne haldus. Turvalisus.

Valga maakonna noorsootöö arengustrateegia 2009–2020

Valga maakonna noorsootöö arengustrateegia koostamise üheks algatajaks oli Valgamaa Partnerluskogu. Noored on üks prioriteetne sihtgrupp käesolevas strateegias. Meede „Kogukonnad ja noored“ toetab noorsootöö arengustrateegia üldeesmärki luua keskkond, mis tagab noorte aktiivse eluhoiaku, koostöövalmiduse ning edu tööelus. Partnerluskogu on üks osapooli noorsootöö arengustrateegias kaheksa alameesmärgi saavutamiseks püstitatud ülesannete täitmisel ning strateegia seire teostamisel.

Tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste arengukavad

Tegevuspiirkonna omavalitsuste arengukavad toetavad suuresti Partnerluskogu strateegia prioriteete ning tegevusi. Ülevaade tegevuspiirkonna haldusreformieelsete omavalitsuste arengukavade ühisosast on toodud alljärgnevas tabelis (tabel 8). Uute, liitunud omavalitsusüksuste arengukavad on koostamisel (suvi 2018).

Tabel 8 Valgamaa Partnerluskogu strateegia sidusus tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste arengukavadega

Omavalitsus	Ühisosa Valgamaa Partnerluskogu strateegiliste eesmärkidega
Karula	<p>Strateegilised eesmärgid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valla elanike keskkonnateadlikkus on kõrge, hinnatakse ja hoitakse loodusobjekte ning inimeste kasutada on hooldatud puhkekohad. • Elamud, hooned ja nende ümbrused on korras, rakendatakse energiasäästlikke lahendusi. • Karula vallas on kaardistatud ettevõtluse jaoks vajaminevad ressursid ja ettevõtjad teevad erinevate osapooltega koostööd. • Avatud noorsootöö toetab noorte mitmekülgset arengut läbi mitteformaalse õppe. • Karula valla kodanikuühendused osalevad aktiivselt turvalise elukeskkonna tagamisel. • Vallal on ühtne kultuuri- ja spordipoliitika, hea materiaal-tehniline baas ning toimiv koostöö. • Karula kultuuri- ja spordiüritused on tuntud ja rahvarohked. • Karula valla elanikud osalevad aktiivselt kolmanda sektori töös ning organisatsioonid teevad tihedalt omavahelist koostööd.
Otepää	<p>Üldeesmärgid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Otepää on spordikeskus nr 1! • Otepää on omanäoline, avatud ja kõrgetasemeline kultuurikeskus. • Otepää noortel on siin hea olla ja nad tulevad siia tagasi. • Otepääl on aktiivne kodanikuühiskond. • Otepääl on kõrgetasemeline turismikeskus. • Inimesed tunnevad end Otepääl turvaliselt. • Otepää elanikkond on terviseteadlik. • Otepääl on hea elada. • Otepää on areneva ettevõtlusega, konkurentsivõimeline ja ettevõtjasõbralik piirkond.
Palupera	<p>Strateegilised eesmärgid:</p> <p><i>Ettevõtlus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vallavalitsuse ja ettevõtjate vahel toimib infovahetus ja hea koostöö. • Erinevate sihtrühmade ettevõtlikkus on suurenenud. • Olemasolevad ettevõtlusvõimalused on välja reklaamitud. <p><i>Kommunaalmajandus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Valla taristu on toimiv ja kaasaegne. <p><i>Haridus- ja noorsootöö</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Palupera Põhikooli multifunktsionaalne teenindus-spordihoone on valmis ehitatud. • Igale lapsele on tagatud võimalus osaleda huvitegevuses. <p><i>Kultuur ja vaba aeg</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kõikidesse keskustesse on rajatud spordi- ja mänguväljakud. • Rekonstrueeritud kultuurimajad on tuntud kultuuriürituste läbiviimise kohad. <p><i>Kodanikuliikumine</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Koostöö kohaliku omavalitsuse ja vabasektori organisatsioonide vahel on toimiv. • Vabasektori organisatsioonid täidavad erinevaid valla jaoks vajalikke funktsioone.
Puka	<p>Üldeesmärgid:</p> <p><i>Tervishoid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Välja arendatud patsiente rahuldav meditsiiniteenuste pakkumine Puka vallas. • Puka alevikus asuv perearsti keskuse ruumid on remonditud. • Patsientidel on võimalik turvaliselt siseneda perearstikeskusesse. <p><i>Sotsiaalhoolekanne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sotsiaalabi vajavad inimesed on varustatud vajalike teenustega ja vahenditega vastavalt võimalustele. • Noortele on loodud igakülgset kooli-, kodu- ja töövälised vabaaja veetmise võimalused. <p><i>Turvalisus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Noortele on loodud igakülgset võimalused vabaaja veetmiseks. • Toimib vabatahtlik päästetegevus, mis on varustatud kaasaegse tehnikaga ja väljaõppinud töötajatega ning on loodud tingimused päästetehnika hoidmiseks.

	<p><i>Kultuur</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vallas toimub aktiivne kultuuritegevus ja paljudele huvilistele on loodud sobivad võimalused sellealaseks tegevuseks. • Rahvamajad on remonditud ja varustatud vajaliku tehnikaga. • Rahvamajade juures tegelevad noored. • Rahvamajad pakuvad teatrietendusi ning kontserte. • Jätkatakse Puka Pritsumeeste tegevuse uurimist ja jäädvustamist. • Raamatukogud on kujunenud külade keskuseks ja pakuvad erinevaid ühistegevuse võimalusi. • Ruumid on remonditud ja on varustatud kaasaegse arvutitehnikaga. • Lugejatele on loodud piisavalt võimalusi arvuti kasutamiseks internetis ning välja on arendatud internetipõhine raamatulaenu süsteem. • Puka vallas on kaasaegsed sportimispaigad erinevate spordialadega tegelemiseks. • Rahvaspordi arendamiseks on loodud matkaradasid ja tervisespordikohti. • Talvisel ajal spordi tegemiseks on korrastatud sisespordisaalid. • Aktiivsemaks on muutunud spordiseltside tegevus. • Seltside tegevus on aktiivne ja mitmekesine. • Luuakse uusi seltsi, mis pakuvad erinevate huvidega inimestele meelepärast tegevust. • Seltsid on heaks partneriks kohalikule omavalitsusele ja teistele organisatsioonidele. <p><i>Majanduskeskkond</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Puka vallas on loodud ettevõtluse arendamist toetav majanduskeskkond. • Kaubandussfääris pakutakse vallaelanikele enamust vajalikest kaupadest. • Teenindussfääris pakutakse mitmekesiseid vallaelanikke rahuldavaid teenuseid. • Pakutakse toitlustusteenust. <p><i>Turismimajandus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaatamisväärsused on korrastatud ja eksponeeritud. • Turismitalud ja turismiettevõtted on arenenud ja pakuvad kvaliteetseid teenuseid. • Looduskaunid matkarajad meelitavad turiste. <p><i>Looduskeskkond</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Looduskauneid kohti kasutatakse turisminduse ja puhkemajanduse arendamiseks. • Muinsuskaitse- ja looduskaitseobjektid on korrastatud ja kaitstud. • Põllumajandusmaad on kasutuses ja haritud, põllumajandustehnoloogia on keskkonnasõbralik.
Sangaste	<p>(Visioon) Aastal 2018 on vallas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meeldiv elukeskkond ja pakutavad elamisvõimalused meelitavad siia rohkem inimesi, seega on sisseränne suurem kui väljaränne; • on Sangaste vald arenguvõimelise ettevõtlusega turismipiirkond; • on Sangaste vallas aktiivne kultuurielu ja mitmekesised vaba aja veetmise võimalused nii noortele kui vanadele. Külakogukonniti toimub elav seltsitegevus selleks loodud kohtades ning au sees hoitakse vanu traditsioone. Keenis ja Sangastes töötavad noortekeskused; • on Sangaste vald keskkonnasõbralik, turvaline ning arenenud infrastruktuuriga praegust puhast loodust hoidev elukeskkond; • käib mitme puhkeala väljaehitamine, Sangaste aleviku puhkeala valmimine on lõppjärgus; • valminud on Sangaste turismiküla; • on Sangaste mõisakompleks korras ja rahvale külastamiseks avatud, Sangaste loss ja mõisa kõrvalhooned on renoveeritud ja kasutuses; • on Sangaste mõisakompleks üks paremini restaureeritud ja arendatud omasuguste mõisakomplekside seas Eestis. Sangaste mõis on kolme Eesti tuntuma mõisakompleksi seas ning Lõuna-Eesti kolme enamkülastatava turismisihtkoha seas.
Taheva	<p>Visioon 2019:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vallas on piisavalt töökohti ja haritud tööjõudu; • loodud on tingimused spordiga tegelemiseks ning mitmekülgseks vaba aja veetmiseks ja puhkamiseks; • kõigile elanikele on tagatud võimalused omavalitsuse elus aktiivselt osalemiseks ning positiivsete muutuste esilekutsumiseks; • toimib koostöö era-, kolmanda sektori ning valla vahel; • külades on tugevad kogukonnasuhted, valla poolt on teostatud külade koostöövõrgustiku kujunemine;

	<ul style="list-style-type: none"> • säilinud on traditsioonid, kuid innukalt rakendatakse ka uuendusi; • omatakse koostööpartnereid naaberküladest,- valdadest ja -linnadest ning tehakse koostööd välispartneritega; • piirkonnas osutatakse sotsiaalhoolekandeteenuseid (üldtüüpi hooldekodu, asenduskodu, mitmesugused erihoolekandeteenused) klientidele üle Eesti; • piirkond on kujunenud ligitõmbavaks ja sagedasti külastatavaks kohaks turistidele nii Eestist kui välismaalt; • tulemuslik ja hea koostöö on naaberomavalitsuste ning lätlastega; • valla suurimaks rikkuseks on puhas loodus, omanäoline kultuur ja traditsiooniline eestlaslik elulaad.
Tõlliste	<p>Strateegilised eesmärgid:</p> <p><i>Haridus</i> Kõikidele lastele on tagatud võimalus kvaliteetse ja konkurentsivõimelise hariduse omandamiseks. Täiskasvanute hulgas on võetud omaks elukestva õppe mõttelaad</p> <p><i>Noorsootöö</i> Noored on tegusad ja kodupaika väärtustavad.</p> <p><i>Infrastruktuur ja keskkond</i> Valla asulad on heakorrastatud ja omanäolised.</p> <p><i>Vaba aeg</i> Vallas on mitmekülgsed võimalused tegelemaks huvihariduse, (tervise)spordiga ning vaba aja sisuka veetmisega.</p> <p><i>Kodanikeühendused</i> Inimesed on koondunud erinevatesse kodanikeühendustesse aidates kaasa kohaliku identiteedi säilitamisele, piirkonna arengule ja elukvaliteedi tõstmisele kogukonnas.</p> <p><i>Ettevõtlus ja turism</i> Vallas tegutseb arvukalt ettevõtjaid – on arenenud väikeettevõtlus. Ettevõtted on elujõulised ja konkurentsivõimelised.</p>
Õru	<p>Strateegilised eesmärgid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valla maine kujundamine ja identiteedi tugevdamine. • Arenenud infrastruktuur. • Ettevõtluse arendamine. • Teenindussektori (turismimajanduse) arendamine.

Allikas: kohalike omavalitsuste arengukavad.

Külade arengukavad

Tegevuspiirkonnas on arengukava 35 külal või kogukonnal, kuid enamusel on need aegunud ja vajavad uuesti ülevaatamist. Taheva Valla Külade Selts on 2018. a kevadsuvel algatanud Taheva piirkonna külade ühise arengukava koostamise.

Külade arengukavades välja toodud prioriteedid – kooskäimise kohad, traditsioonilised üritused, elukeskkond ja küla heakord ning atraktiivsus, töökohad, teenuste kättesaadavus, turismikeskkonna arendamine, noorte kaasamine, koostöö – on antud strateegias olnud üheks alusallikaks kogukonna vajaduste määratlemisel ning vastavate meetmete kujundamisel.

Partnerluskogu poolt elluviidavate tegevuste toetamiseks on plaanis kasutada ka teisi kodanikuühiskonna arengule suunatud programme (Kodanikuühiskonna Sihtkapitali vabaühenduste toetusprogramm, kohaliku omaalgatuse programm, Eesti Kultuurkapital, Euroopa territoriaalse koostöö programmid, Euroopa Noored jm).

5. Strateegia tegevuskava

5.1. Strateegia tegevuskava ja struktuur

Strateegilise tegevuskava struktuur ja loogika lähtub vajadusest tagada kahe keskse sihtgrupi – mikroettevõtted ning kogukonnad, sh noored – arengu sidusus, pakkudes nende spetsiifikat ja vajadusi arvestavaid toetavaid meetmeid, mille koostoimel saavutatakse käesoleva strateegia eesmärgid.

Aastatel 2014–2020 viib Valgamaa Partnerluskogu strateegia raames ellu tegevuskava, mis koosneb järgmistest meetmest:

- Meede 1 **TÖÖKOHAD JA TEENUSED** – ettevõtluse elavdamine ja töökohtade loomine
- Meede 2 **KOGUKONNAD JA NOORED** – kogukonnalगतused oma elukeskkonna parandamiseks
- Meede 3 **VALGAMAA VÕRGUSTIKUD** – võrgustike loomine ja arendamine

5.2. Meetmete lühikirjeldus

Järgnevalt on ära toodud meetmete kokkuvõtted koos eesmärkide, sihtgruppide ja vajalikkuse kirjelduse, võimalike taotlejate, omafinantseeringu määrade ja toetuse maksimumsummadega. Samuti on ära toodud meetmete tulemusnäitajad ning taotluste valikukriteeriumid.

Meetmete täpsustused esitatakse strateegia iga-aastasest rakenduskavas ning taotlemise täpsemad tingimused juhatuse poolt kinnitatavates dokumentides (abiks taotlejale, taotlus- ja aruandlusvormid, täpsemad hindamiskriteeriumid jne).

1.	Strateegia meetme nimetus
	Meede 1 „Töökohad ja teenused - ettevõtluse elavdamine ja töökohtade loomine“
2.	Strateegia meetme eesmärk
	Piirkonnas on jätkusuutlikud kohaliku ressursi kasutavad ja tasuvaid töökohti pakkuvad mikroettevõtted ning kättesaadavad elukondlikud teenused.
3.	Toetatavad tegevused
	Tegevus 1.1 Investeeringud häid töökohti säilitavasse ja/või loovasse mikroettevõtlusse Valdkonnad: <ul style="list-style-type: none">● kohaliku ressursi (sh puit, savi, kivi, põllumajandussaadused, toit jne) töötlemine; ei toetata investeeringuid EMTAK tegevusala 161 (puidu saagimine ja hõõveldamine) ja EMTAK tegevusala 02 (metsamajandamine ja metsa varumine) sh küttepuude tootmine, arendamisse;● kohalikul ressursil põhinev käsitöenduslik tootmine;● mittetraditsiooniline põllumajandus (toetatakse ainult ettevõtlusega alustamist – taotlemise hetkel ei ole ettevõtte registreerimisest Äriregistris möödas rohkem kui kaks aastat);● kohalikul toormel, toidupärandil või ökotoidul põhinev eripärane toitlustusteenus;● turism (eelistus: aktiivset tegevust soodustavad teenused, loodusturism, puhkealade väljaarendamine, perepuhkus);● loomemajandus;● info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinev ettevõtlus. <p>Loomemajanduse valdkonda kuuluvad: 1) arhitektuur (sh maastikuarhitektuur); 2) audiovisuaalvaldkond (sh video, film); 3) disain; 4) etenduskunstid (sh teater, tants); 5)</p>

	<p>meelelahutuse IT; 6) kirjastamine; 7) kultuuripärand (sh käsitöö, muuseumid); 8) kunst (sh tarbekunst); 9) muusika ja 10) reklaam. Loomemajandus kasutab sisendina kultuurivaldkonda, kuid selle väljund on peamiselt funktsionaalne (nt arhitektuur, disain, moekunst, reklaam). Investeeringuga kaasneb kohustus säilitada või luua vähemalt üks täiendav töökoht hiljemalt 2 aasta jooksul peale investeeringu elluviimist.</p> <p>Investeeringu asukoht peab olema Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkond. Projekti toetuse taotleja omafinantseering ei sisalda mitterahalist omafinantseeringut.</p> <p>Tegevus 1.2 Investeeringud kogukonnale vajalikesse elukondlikesse teenustesse, sh kogukonnateenustesse</p> <p>Elukondlikud teenused on esmatasandi teenused, mis peavad inimestele igapäevaselt ja võimalikult lihtsalt kättesaadavad olema (nt esmatarbekaubad, söögikohad, arstiabi, hoolekanne, postipank, lastehoid, isikuteenused – juuksur, pesumaja, saunateenus jne). Elukondlikud teenused on suunatud eelkõige kogukonna liikmetele – kasusaaja on kohalik elanik. Elukondlikku teenust võib pakkuda ka kogukonnateenusena.</p> <p>Kogukonnateenusena käsitleme teenust, mis aitab kaasa kogukonna arengule ja töökohtade loomisele kogukonnas, tegutsedes turutõrke keskkonnas, samas pakkumata ebatervet konkurentsi ettevõtlusele.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teenus ei ole kogukonnaliikmetele kättesaadav: seda ei pakuta antud kogukonnas ning teenuse olemasolul väljaspool piirkonda kaasnevad kogukonnaliikmetel selle tarbimiseks ebaproportsionaalselt suured kulud. • Teenust pakub kogukonna liige (tegutsev või tegutsemist alustav ettevõtja või mittetulundusühing/sihtasutus). • Teenuse järele on nõudlus. • Teenuse pakkumine on majanduslikult vähetasuv. • Teenust kavandatakse pakkuda hinnaga, mille puhul on kogukonnas olemas kriitiline mass teenuse tarbijaid, mis tagab teenuse pakkumise jätkusuutlikkuse. • Kogukonnateenuse pakkumise kohustust ei ole kohalikul omavalitsusel. <p>Toetatavad tegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teenuse osutamiseks vajalike ruumide kohandamine või renoveerimine; • investeeringud teenuse osutamiseks vajalikesse vahenditesse, masinatesse ja seadmetesse. <p>Toetuse saaja tegutseb Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas ja toetuse saaja osutab toetust saanud teenust Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas vähemalt 40% ulatuses pakutava teenuse ajamahust.</p>
4.	<p>Strateegia meetme sihtgrupp</p>
	<p>Tegevus 1.1: mikroettevõtte (äriühing), FIE või MTÜ või SA. Tegevus 1.2: mikroettevõtte (äriühing), FIE või MTÜ või SA.</p>
5.	<p>Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus</p>
	<p>Piirkonna tööturu olukord (kõrge töötuse määr, madal keskmine brutotulu kuus, sobivate oskustega motiveeritud vaba tööjõu vähesus, tööjõu tootlikkus, keskmisest madalam ettevõtlusaktiivsus) ei soosi tegevuspiirkonnas ettevõtluse arengut ega töökohtade teket.</p> <p>Arenguvajadus: tegevuspiirkonna mikroettevõtluse jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik ettevõtluse elavdamine ja toetamine, et tegevuspiirkonna ettevõtluskeskkond pakuks piirkonna elanikele stabiilset tööhõivet ja konkurentsivõimelist sissetulekut eesmärgiga pidurdada elanikkonna väljaränne madalate sissetulekute ja tööpuuduse tõttu.</p>

	<p>Selle valdkonnaga seotud probleemid:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rahvastiku vähenemine tingib tööealise rahvastiku väiksema osakaalu. ● Tasuvate ja huvidele-võimetele vastavaid töökohti on vähe. ● Paljud tegevuspiirkonna tööealised elanikud töötavad väljaspool tegevuspiirkonda ja kodumaakonda. ● Piirkonnast lahkujaid on rohkem kui siia tulijaid. ● Ettevõtete vajadustele mittevastava kvalifikatsiooniga töäjõud piirkonnas. ● Elukeskkonna jätkusuutlikuks arenguks vajalike teenuste majanduslik tasuvus võib olla väike, seetõttu teenusepakkujaid napib. ● Ettevõtluses on täiel määral kasutamata nii piirkonna loodus- kui inimressurss ning võimalused atraktiivsete valdkondade arendamiseks (nt IKT, loomemajandus jm). ● Maapiirkonna mikroettevõtjaid iseloomustab madalam omakapitali tootlus ja toodete-teenuste madalam lisandväärtus. ● Toetusvõimalusi pere- ja elustiiliettevõtete arendamiseks on vähe. ● Noorte ettevõtlikkus on madal. ● Valgamaa maine ettevõtluskeskkonnana on madal. <p>Visioon 2020: Piirkonna mikroettevõtlus on mitmekesine, põhineb kohaliku ressursi loodussäästlikul kasutamisel ja arvestab inimeste ning looduse heaoluga. Jätkusuutlikult on arenenud nii põllumajanduslik kui ka käsitööstuslik väiketoomine, teenindussfäär pakub kvaliteetseid teenuseid nii piirkonna elanikele kui ka turistidele. Ettevõtluses kasutatakse moodsa info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimalusi ja innovaatilisi lahendusi. Kasutusel on uudseid lahendusi pakkuvad ärimudelid. Tegevuspiirkonna mikroettevõtlus on konkurentsivõimeline ning tagab tulusa ning võimetekohase rakenduse tegevuspiirkonna elanikele piirkonnas kohapeal. Piirkonna ainuomased tooted ja teenused on leidnud tunnustuse nii kohalike elanike kui ka turistide seas. Ettevõtjad on avatud nii piirkonnasisesele kui ka -ülelele koostööle.</p>
6.	Viide Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1305/2013 sätestatud artikli numbrile, mis käsitleb asjakohast meetet
	Artikkel 17, 19, 20, 26, 35, 44
7.	Viide sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab
	6B, 6A
8.	Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed aastaks 2020
	<p>Toetust saanud ettevõtete poolt loodud töökohtade arv – 30</p> <p>Toetust saanud ettevõtete lisandväärtuse kasv töötaja kohta – 10%</p> <p>Toetust saanud ettevõtete aasta keskmine kuu brutotöötasu – 1000 eurot</p> <p>Toetust saanud ettevõtete palga erinevus piirkonna keskmisega võrreldes – 5%</p> <p>Toetust saanud ettevõtete poolt loodud täistööajaga püsivate (vähemalt 12 kuud) töökohtade arv – 15</p> <p>Toetust saanud ettevõtete poolt loodud täistööajaga püsivate (vähemalt 12 kuud) töökohtade keskmine brutotöötasu – 1000 eurot</p> <p>Toetust saanud ettevõtete käibe kasv – 20%</p> <p>Toetust saanud ettevõtete poolt pakutavate kohalikul ressursil baseeruvate uute toodete ja teenuste arv – 12</p> <p>Toetuste saanud ettevõtete kohalikul ressursil baseeruvatest toodetest/teenustest saadav käive – 4 000 000 eurot</p> <p>Toetust saanud ettevõtete käibe kasv kohalikul ressursil baseeruvatest toodetest/teenustest – 20%</p> <p>Toetuse abil loodud või parendatud teenused, mis on kättesaadavad 2 aastat peale projekti lõppu – 90%</p>
9.	Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale
	Tegevus 1.1

	<ul style="list-style-type: none"> • Mikroettevõtte (äriühing või FIE) või SA või MTÜ, mis annab tööd kuni 9 töötajale ja mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot. • Taotleja on registreeritud ja tegutseb Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas. • Üks taotleja saab esitada taotlusvoorus ühe taotluse. • Projekti lõppedes esitab Toetuse saaja Valgamaa Partnerluskogule lühikokkuvõtte projektist ning fotod projekti investeringust või tegevustest. • Toetuse saaja täidab Valgamaa Partnerluskogu seireandmete küsimustiku 2 aastat peale projekti lõppemist. <p>Tegevus 1.2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mikroettevõtte (äriühing või FIE) või SA või MTÜ, mis annab tööd kuni 9 töötajale ja mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot. • Taotleja tegutseb Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas ja osutab toetust saanud teenust Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas vähemalt 40% ulatuses pakutava teenuse ajamahust. • Üks taotleja saab esitada taotlusvoorus ühe taotluse. • Toetuse saaja täidab Valgamaa Partnerluskogu seireandmete küsimustiku 2 aastat peale projekti lõppemist. • Projekti lõppedes esitab Toetuse saaja Valgamaa Partnerluskogule lühikokkuvõtte projektist ning fotod projekti investeringust või tegevustest. <p>Esitatavad dokumendid Tegevus 1.1 ja Tegevus 1.2 Taotleja esitab vastava äriplaani koos finantsprognosidega kolme järgneva majandusaasta kohta ja viimase majandsaasta aruande, mille esitamise tähtaeg on saabunud.</p>
10.	<p>Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral</p> <p>Tegevus 1.1 Toetus taotluse kohta taotlusvoorus on 2 000–30 000 eurot.</p> <p>Tegevus 1.2 Toetus taotluse kohta taotlusvoorus on 1 000–12 000 eurot.</p> <p>Toetusmäär vastavalt Leaderi määrusele.</p> <p>Kui ühe tegevuse raames ettenähtud eelarvevahendid jäävad kasutamata, on Valgamaa Partnerluskogul õigus suunata jääk teise tegevuse eelarve täiendamiseks.</p> <p>Tegevus 1.1 jaguneb toetuse eelarve indikaativselt pooleks alustavate ettevõtete ja tegutsevate ettevõtete vahel.</p>
11.	<p>Valikukriteeriumid</p> <p>I Mõju strateegia eesmärkide saavutamisele – 60% Projekti mõju kriteeriumi all strateegia eesmärkide saavutamisele hinnatakse uute töökohtade loomist või olemasolevate töökohtade kindlustamist ja säilitamist, loodava või säilitatava töökoha palgataset, kasusaajate/klientide hulka, mõju elukeskkonnale ja kohaliku majanduse elavdamisele tervikuna ning projekti uuenduslikkust jm.</p> <p>II Elujõulisus – 30% Elujõulisuse kriteerium peegeldab ettevõtte majanduslikku elujõulisust või elukondliku teenuse elujõulisust, toote või teenuse pakkumiseks vajalike ressursside olemasolu ja läbimõeldust ning riskide analüüsi adekvaatsust.</p> <p>III Projekti kvaliteet – 10%</p>

	Projekti kvaliteet kirjeldab projekti eesmärkide, tulemuste ja tegevuste vahelist kooskõla ning projekti sisemist loogikat. Hinnatakse projekti eelarve põhjendatust ja läbipaistvust ning kulude mõistlikkust ja otstarbekust.
--	---

1.	Strateegia meetme nimetus
	Meede 2 „Kogukonnad ja noored - kogukonnalgaused oma elukeskkonna parandamiseks“
2.	Strateegia meetme eesmärk
	Piirkonnas on elujõulised ja hea elukeskkonnaga ning mitmekesiste tegevusvõimalustega kogukonnad.
3.	Toetatavad tegevused
	<p>Elluviidavate tegevuse või investeeringu kasusaajaks peab olema tegevuspiirkond ning selle elanikud.</p> <p>Tegevus 2.1 „Aktiivne kogukond ja noored“: uute tegevusvõimaluste loomine</p> <p>Toetatavad tegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tegevusvõimaluste pakkumiseks vajalikud seadmed, vahendid, rajatised; • tegevusvõimaluste pakkumiseks ruumide kohandamine.
4.	Strateegia meetme sihtgrupp
	Tegevus 2.1: MTÜ, SA, KOV
5.	Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus
	<p>Arenguvajadus: tegevuspiirkonna kogukondade elujõulisuse tagamiseks on vajalik erinevate teenuste ja huvitegevusvõimaluste kättesaadavus kõikidele eagruppidele ning sidus ja tugev sotsiaalne kapital kogukonnas, et kogukondade elukeskkond oleks konkurentsivõimeline linnalähi- ja linnaliste piirkondade, kuhu toimub peamine väljaränne.</p> <p>Selle valdkonnaga seotud probleemid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tegevusvõimalused piirkonnas nii noortele kui täiskasvanutele on piirkonniti erinevad. • Teenuste ära kadumine piirkonnast. • Tugevate kogukondade sotsiaalne kapital ning olemasolev infrastruktuur kogukondades on täiel määral ära kasutamata. • Nii noortel kui täiskasvanutel on meelepäraste rakenduse leidmise piirkonnas raske. • Kogukondade heakord ja välisilme on piirkonniti erinev. • Omavaheline koostöö eri huvigruppide vahel on piirkonniti erinev. • Inimeste aktiivsus on madal. • Uute eestvedajate pealekasv on väike. • Noorte kaasatus tegevustesse ja eestvedamisse on piirkonniti erinev. <p>Visioon 2020: Tegevuspiirkonna sotsiaalne ja tehniline infrastruktuur on terviklik ning elanike vajadustele vastav. Tehniline infrastruktuur soodustab mobiilsust ja kaugtöö kasutamist. Tegevuspiirkonna elanik on aktiivne ja kaasav oma elu- ja ettevõtluskeskkonna kujundamisel ning arendamisel. Kogukonnad korraldavad ja pakuvad majanduslikult elujõulisi teenuseid.</p>
6.	Viide Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1305/2013 sätestatud artikli numbrile, mis käsitleb asjakohast meetet
	Artikkel 20, 44
7.	Viide sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab
	6B, 6A
8.	Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed aastaks 2020
	Rändesaldo: +69 inimest

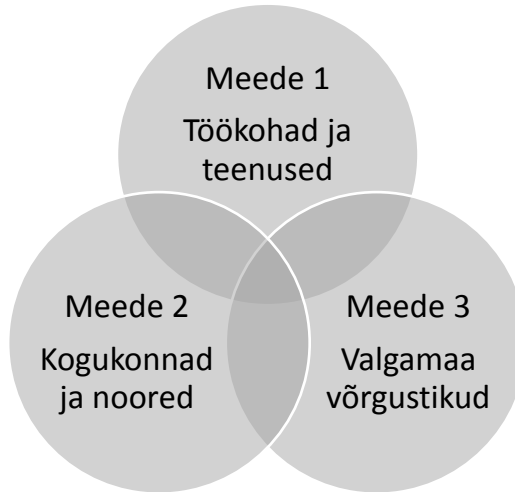
	<p>Rahvastiku arv aastal 2020 – 11 400 Noorte (kuni 30-aastased) arv rahvastikus – 4050 Kogukondade poolt pakutavate teenuste ja tegevusvõimaluste arv – 220 Aktiivsete kodanikeühenduste arv – 150 Kasusaajate arv, kes kasutab toetuse abil parentatud või loodud uusi teenuseid ja tegevusvõimalusi – 1000 Kogukonnakeskustes pakutavate toetatud teenuste ja tegevusvõimaluste arv – 80 Toetust saanud võrgustikesse kaasatud noorteühenduste ja kogukondade arv – 50</p>
9.	<p>Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale</p> <p>Tegevus 2.1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taotleja tegutseb tegevuspiirkonnas ja investeringut kasutatakse tegevuspiirkonnas. • Üks taotleja saab ühe tegevuse raames esitada ühe taotluse taotlusvoorus. • Toetuse saaja esitab ühe aasta pärast projekti lõppu Valgamaa Partnerluskogule projekti seireandmed ning lühikokkuvõtte investeringu mõjust tegevusvõimaluste laiendamiseks. <p>Esitatavad dokumendid Taotleja esitab projekti kirjelduse.</p>
10.	<p>Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral</p> <p>Tegevus 2.1 Toetus taotluse kohta taotlusvoorus toetus 1000–9500 eurot. Taotlusvoorus kinnitatakse vähemalt üks taotlus Valgamaa Partnerluskogu piirkonnast (piirkonnana käsitletakse kohalike omavalitsuste territooriumi enne kohalike omavalitsuste ühinemisi 2017. aastal), kui see saab vähemalt 50% maksimumhindest.</p> <p>Toetusmäär vastavalt Leaderi määrusele.</p> <p>Kui ühe tegevuse raames ettenähtud eelarvevahendid jäävad kasutamata, on Valgamaa Partnerluskogul õigus suunata jääk teise tegevuse eelarve täiendamiseks.</p>
11.	<p>Valikukriteeriumid</p> <p>I Mõju strateegia eesmärkide saavutamisele – 50% Mõju kriteerium strateegia eesmärkide saavutamisele sisaldab projekti tegevuste mõju kogukonna/ noorte tegevusvõimaluste mitmekesistamisele, tegevuste ja tulemuste kasu kogukonna suutlikkuse ning noorte aktiivsuse kasvule, tegevuste ja tulemuste kasu kasusaajate hulka arvestades. Samuti hinnatakse projekti mõju kas piirkonna arengukava ja/või Valgamaa noorsootöö strateegia eesmärkide saavutamisele.</p> <p>II Elujõulisus – 30% Elujõulisuse kriteerium peegeldab loodud teenuse ja/või edasiste tegevuste läbiviimise suutlikkust, toote või teenuse pakkumiseks vajalike ressursside olemasolu ja läbimõeldust ning riskide analüüsi adekvaatsus ning kogukonna arenguks vajalike jätkutegevuste läbimõeldust ja realistlikkust.</p> <p>III Kaasatus/koostöö ja partnerlus – 10% Kaasatus/koostöö kriteerium sisaldab projekti ettevalmistusse kaasatud sihtgruppide/ organisatsioonide ning koostöö olemasolu.</p> <p>IV Projekti kvaliteet – 10% Projekti kvaliteet kirjeldab projekti eesmärkide, tulemuste ja tegevuste vahelist kooskõla ning projekti sisemist loogikat. Hinnatakse projekti eelarve põhjendatust ja läbipaistvust ning kulude mõistlikkust ja otstarbekust.</p>

	Meede 3 „Valgamaa võrgustikud“ – võrgustike arendamine ja loomine
2.	Strateegia meetme eesmärk
	Tegevuspiirkonnas on toimivad võrgustikud, mis aitavad kaasa piirkonna olemasolevate ressursside paremale kasutamisele ja piirkonna arengule.
3.	Toetatavad tegevused
	<p>Tegevus 3.1 Algatused ettevõtjate ja kogukondade võrgustike arendamiseks ja loomiseks</p> <p>Toetatud on olemasolevate võrgustike arendamiseks või uute võrgustike loomiseks vajalikud tegevused, mh turundustegevused. Toetatavad võrgustikud:</p> <ol style="list-style-type: none"> ettevõtjate võrgustikud, mis koondavad nimetatud valdkonna ettevõtjaid: <ol style="list-style-type: none"> kohaliku ressursi (sh puit, savi, kivi, põllumajandussaadused, toit jne) töötlemine; kohalikul ressurzil põhinev käsitööstuslik tootmine; mittetraditsiooniline põllumajandus; kohalikul toormel, toidupärandil või ökotoidul põhinev eripärane toitlustusteenus; turism; loomemajandus; info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinev ettevõtlus. piirkondlikud kogukondade võrgustikud, mis hõlmavad Valgamaa Partnerluskogu tegevuspiirkonna vähemalt üht endise valla Valgamaale jäävat osa. <p>Tegevus 3.2 Valgamaa Partnerluskogu algatused võrgustike arendamiseks ja loomiseks</p> <p>Valgamaa Partnerluskogu algatatud ühis- ja koostööprojektid tegevuspiirkonnas tegutsevate võrgustike (ettevõtjate, kogukondade, noorte) arendamiseks.</p>
4.	Strateegia meetme sihtgrupp
	<p>Tegevus 3.1: MTÜ, SA, KOV, äriühingud, FIE</p> <p>Tegevus 3.2: mittetulundusühing Valgamaa Partnerluskogu</p>
5.	Strateegia meetme rakendamise vajaduse lühikirjeldus
	<p>Arenguvajadus: Resursside ja olemasoleva infrastruktuuri paremaks kasutamiseks ning piirkonna ajaloolis-kultuurilise pärandi ja looduslike eripärade esiletoomiseks on vaja arendada ühistegevust ja koostööd ning toetada laiemate, piirkonnaüleste võrgustike teket nii kogukondade kui ka ettevõtjate seas. Läbi ühistegevuse ja koostöö soodustada nutikate lahenduste ja heade praktikate levikut toetamaks ühistel arenguvajadustel või majandushuvil põhinevat initsiatiivi.</p> <p>Selle valdkonnaga seotud probleemid:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nõrk piirkonnaüleline koostöö. Kasutamata on koostöövõimalused regiooni arendamisel. Teenuste ära kadumine piirkonnast. Kasutamata ruumid, keskused. Piirkonnas on küllaldaselt majutus- ja toitlustusasutusi, kuid teisi turismiteenuseid napib. Teadvustamata on nii tegevuspiirkonna kui Valgamaa kui reisisihtkoha võimalused. Võrgustiku loomiseks ja käivitamiseks puudub stardikapital. Võrgustiku arenguhüppeks ja suutlikkuseks vähemalt osaliselt rahastada oma tegevust toodete ja teenuste müügi abil puuduvad teadmised ning rahalised võimalused. <p>Visioon 2020: Tegevuspiirkonnas toimivad erinevad võrgustikud ning piirkonnaüleline majanduslik ühistegevus ressursside ja infrastruktuuri paremaks kasutamiseks, toodete ja teenuste pakkumiseks ning ühisturundamiseks.</p>
6.	Viide Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1305/2013 sätestatud artikli numbrile, mis käsitleb asjakohast meetet
	Artikkel 35, 44

7.	Viide sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele strateegia meetme rakendamine enim kaasa aitab 6B, 6A
8.	Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed aastaks 2020 Toetust saanud koostöövõrgustikes kaasatud organisatsioonide arv – 50 Toetust saanud koostöövõrgustikku kuuluvate ettevõtete käibe kasv – 15% Kogukondade töösse ja võrgustikesse kaasatud inimeste arv – 300 Tegevusgrupi poolt ellu kutsutud ühis- või koostööprojektide arv – 4
9.	Kohaliku tegevusgrupi nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale Tegevus 3.1 <ul style="list-style-type: none"> • Taotlejal peab olema minimaalselt üks partner. • Taotleja tegutseb tegevuspiirkonnas. • Taotlejal on partneri(te)ga ühine tegevuskava 2-4 aastaks. • Üks taotleja saab esitada ühe taotluse taotlusvoorus. • Toetuse saaja esitab Valgamaa Partnerluskogule kokkuvõtte elluviidud tegevustest ja fotod tegevuskavas planeeritud ajaperioodi lõppedes. Esitatavad dokumendid: Vastavalt Leader määrusele.
10.	Toetuse maksimaalne suurus ja määr strateegia meetme rakendamise korral Tegevus 3.1 Toetus taotluse kohta taotlusvoorus on kuni 20 000 eurot. Toetusmäär vastavalt Leaderi määrusele. Tegevus 3.2 Maksimaalne toetussumma 30 000. Toetusmäär vastavalt Leader määrusele.
11.	Valikukriteeriumid I Mõju strateegia eesmärkide saavutamisele – 50% Projekti mõju kriteeriumi all strateegia eesmärkide saavutamisele hinnatakse projekti mõju võrgustiku loomisele ja/või arendamisele, projekti mõju ulatust osalevatele organisatsioonidele projekti ajal ja projekti lõppedes. Samuti hinnatakse projekti uuenduslikkust. II Elujõulisus – 30% Elujõulisuse kriteerium peegeldab projekti tulemuste kestlikkust nii võrgustiku kui ka osalevate organisatsioonide jaoks. Hinnatakse ka koostöömudelit ning selle jätkusuutlikkust. III Kaasatus/koostöö – 10% Kaasatus/koostöö kriteerium sisaldab projekti elluviimisesse kaasatud organisatsioonide arvu ning kaasatus tasandit. Kaasatus all hinnatakse ka sektoritevahelise partnerluse elemente. IV Projekti kvaliteet – 10% Projekti kvaliteet kirjeldab projekti eesmärkide, tulemuste ja tegevuste vahelist kooskõla ning projekti sisemist loogikat. Hinnatakse projekti eelarve põhjendatust ja läbipaistvust ning kulude mõistlikkust ja otstarbekust.

Strateegia meetmed toetavad meetmete eesmärkide ja strateegia üldeesmärgi saavutamist, mis on strateegia integreerituse üks elemente: meetmete koostoimel saavutatakse strateegia üldeesmärgi saavutamine. Meetmete omavahelist seotust saab väljendada järgmise skeemi abil.

Joonis 7 Meetmete sidusus

5.3. Strateegia rakendamise aja-, tegevus- ja rahastamiskava

Tabel 9 Partnerluskogu strateegia rakendamise aja-, tegevus- ja rahastamiskava

Meede	% jaotus	Eelarve jaotus aastate lõikes, %					Taotlemine
		2016	2017	2018	2019	2020	
TÖÖKOHAD JA TEENUSED	55						
Tegevus 1.1	75	30	31	25	14	0	Kord aastas
Tegevus 1.2	15	35	21	26	18	0	Kord aastas
Tegevus 1.3	6	43		57			Kaks korda perioodi jooksul
Tegevus 1.4	3	36	0	64			Jooksvalt
KOGUKONNAD JA NOORED	35						
Tegevus 2.1	44	20	20*	20	20*	20	Kord aastas; *taotlusvoor noorteprojektidele
Tegevus 2.2	53	46	54	0			Kaks korda perioodi jooksul
Tegevus 2.3	3	0	100	0			Jooksvalt
VALGAMAA TUNTUS JA MAINE / VÕRGUSTIKUD	10						
Tegevus 3.1	47	32	0	0	68	0	Kaks korda perioodi jooksul
Tegevus 3.2	26	7	11	36	46	0	Kord aastas
Tegevus 3.3	26	36	27	36			2016. ja 2018. a turismisihtkoha turundus, 2017. ettevõtluskeskkonna turundus

Tabelis sisaldub ainult Eesti maaelu arengukava 2014–2020 Leader meetme rahastus.

6. Strateegia seire ja uuendamine

Partnerluskogu üldkoosolek on kinnitanud Partnerluskogu liikmetest koosneva strateegia seirekomisjoni, kellega koos seati strateegia koostamise protsessi jooksul strateegia väljund-, tulemus- ning mõjuindikaatorid. Seirekomisjon on 4-liikmeline.

Iga majandusaasta lõpus koostab seirekomisjon seirearuande, mis esitatakse üldkoosolekule. Seirearuande jaoks vajalik informatsioon saadakse taotlusvoorude statistikast, esitatud taotlustest, kuludeklaratsioonidest, taotleja poolt esitatavatest seireandmete küsimustikust, hindamiskomisjoni liikmete tagasisidest, taotlejate tagasisidest, kord aastas toimuvatelt projektidega tutvumise ringsõidult, liikmete rahulolu-küsitlusest.

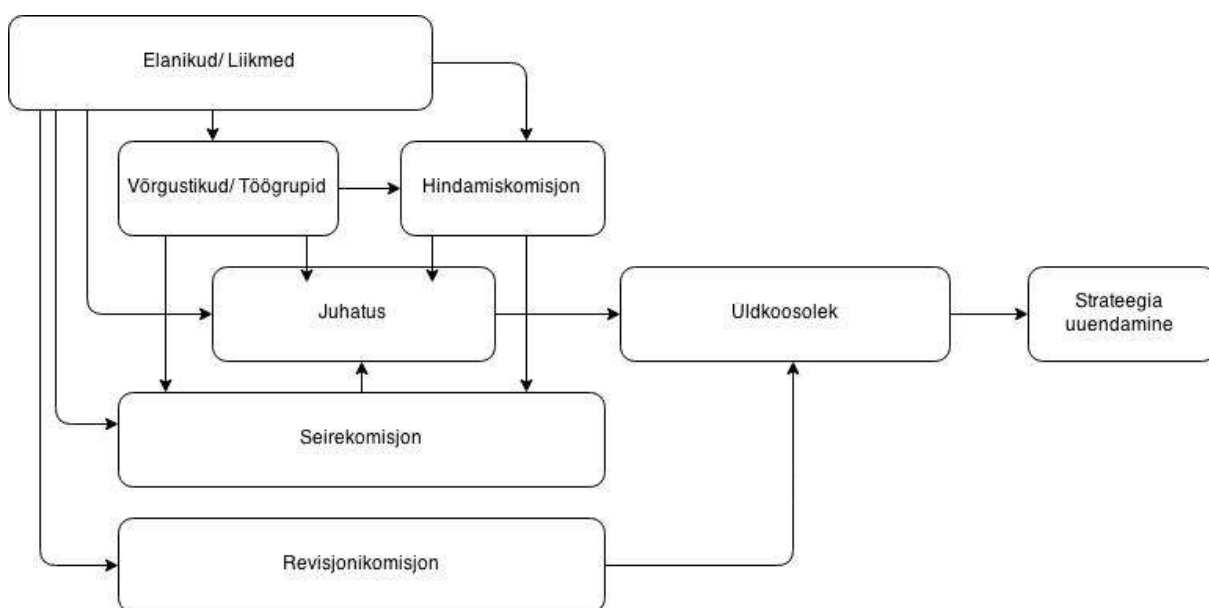
Seirearuanne annab ülevaate:

- toimunud taotlusvoorudest;
- sihttasemete saavutamise seisust;
- ettepanekutest taotlemise, taotluse menetlemise, hindamisprotsessi ning dokumendivormide muudatusteks;
- liikmete rahulolulust;
- eelarve täitmisest.

Vajadusel kasutatakse strateegia elluviimise hindamiseks ekspertabi (nt rahuloluküsitluste läbiviimine, strateegia vaahindamine jm).

Seirekomisjon saab tulenevalt seirearuandest anda Partnerluskogu juhatusele soovitusi strateegia uuendamiseks. Partnerluskogu juhatus saab tegevmeeskonna kaudu tagasisidet ka elanikelt, liikmetelt, võrgustikest, töögruppidest ja hindamiskomisjonilt. Strateegia uuendamise algatab Partnerluskogu juhatus või üldkoosoleku ettepanek ja uuendamise kinnitab Partnerluskogu üldkoosolek. Strateegia uuendamise läbiviimiseks võib Partnerluskogu kaasata ekspertabi. Partnerluskogu strateegia uuendamise protsessi kirjeldab alljärgnev joonis.

Joonis 8 Strateegia uuendamise protsess

Lisa 1 Valgamaa Partnerluskogus liikmed seisuga 15.10.2018

	Nimi	Piirkond	EMTA K
1.	Elva Vallavalitsus	Elva	
2.	Lüllemäe Rahvaõpistu	Karula	9329
3.	Silver Visnapuu Alakonnutalu	Karula	79111
4.	Ants Järvmägi Väike-Nakatu talu	Karula	1501
5.	FIE Mats Meriste	Karula	1501
6.	Karula Mahlad OÜ	Karula	10321
7.	Tamorak OÜ	Karula	02202
8.	Valgamaa Kodukandi Ühendus	Maakondlik	94992
9.	Mittetulundusühing "Motoklubi K&K"	Maakondlik	93199
10.	Sihtasutus Valgamaa Arenguagentuur	Maakondlik	70221
11.	Mittetulundusühing Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla	Maakondlik	9329
12.	Otepää Vallavalitsus	Otepää	
13.	OÜ Lutsujärve	Otepää	55205
14.	Osühing PAULMERK	Otepää	47111
15.	Excelsjor OÜ	Otepää	74901
16.	Jaagu Annemäe Talu	Otepää	46341
17.	MITTETULUNDUSÜHING PÜHAJÄRVE HARIDUSSELTS	Otepää	94992
18.	Osühing AGLES	Otepää	43122

19.	Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Otepää Maarja Kogudus	Otepää	94911
20.	Jalgpalliklubi FC Otepää	Otepää	93121
21.	Tõrvela OÜ	Otepää	69202
22.	Osühing ESNO Otepää	Otepää	49399
23.	MTÜ Pedajamäe Külaselts	Otepää	94992
24.	Mittetulundusühing P-RÜHM	Palupera	93299
25.	Ermo Kruuse	Palupera	1501
26.	Aili Keldo Anni Talu	Palupera	1501
27.	Nõuni Purjeklubi	Palupera	93121
28.	Mittetulundusühing Hellenurme Veskimuseum	Palupera	91021
29.	Toretto OÜ	Palupera	85599
30.	CHERIE OÜ	Palupera	1421
31.	Puka Spordiklubi	Puka	93121
32.	FIE Tõnu Tämm	Puka	55205
33.	Kodupaiga Külaselts	Puka	94992
34.	Laurifer Consult OÜ	Puka	70221
35.	MTÜ Aakre Külaselts	Puka	94992
36.	MTÜ Pritsumehe Marid	Puka	94995
37.	Mittetulundusühing Segakoor U-Tuur	Puka	9329
38.	OÜ Kangro & Nagla	Puka	43211
39.	Mittetulundusühing Kodukant Sangaste	Sangaste	94992

40.	Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Sangaste Püha Andrease Kogudus	Sangaste	94911
41.	OÜ TARTEMIK	Sangaste	9329
42.	Mittetulundusühing Kiisatamme Kultuuritalu	Sangaste	9329
43.	Heino Nurk OÜ	Sangaste	55202
44.	Mittetulundusühing Sangaste Rukkiküla	Sangaste	93299
45.	Sihtasutus Taheva Sanatoorium	Taheva	87909
46.	Koivakonnu OÜ	Taheva	1421
47.	Return OÜ	Taheva	4399
48.	Taheva Valla Külade Selts	Taheva	94992
49.	MTÜ Tõlliste Avatud Noortekeskus TANK	Tõlliste	9329
50.	Paju Pansionaadid	Tõlliste	8720
51.	Aktsiaselts Laatre Piim	Tõlliste	1411
52.	MTÜ Spordiklubi RAUDSÕRMUS	Tõlliste	93199
53.	ÖÖBIKPALU TALU	Tõlliste	1501
54.	OÜ DIKSTRUM	Tõlliste	45321
55.	Valga Vallavalitsus	Valga	
56.	Mittetulundusühing Lotamõisa Arendus	Õru	94992
57.	Täisühing "EVELIIS"	Õru	47111

Lisa 2 Tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslikud näitajad

	Pindala (km ²)	Rahvaarv, 01.01.2018	sh noored (0–30)	sh tööealine elanikkond (15–74)	Registreeritud töötud, 31.07.2018	Demograafiline tööturusurveindeks, 01.01.2018
Hellenurme ja Palupera kandi külad (Elva vald)	42,09	500	175	375	Täpsed andmed teadmata	0,70
Aakre kandi külad (Elva vald)	79,67	479	158	366	Täpsed andmed teadmata	0,58
Soontaga küla (Tõrva vald)	44,09	33	1 (vanuses 0-17)	17 (vanuses 19-64) 16 (vanuses 65+)	Täpsed andmed teadmata	Täpsed andmed teadmata
Otepää vald	520,21	6495	2178	4840	151	0,73
Valga vald (v.a Valga linn asustusüksusena)	733,46	3655	1117	2800	770 (koos Valga linnaga)	0,50
KOKKU	1419,52	11 162				0,63

	Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu järgi (01.01.2018)					Statistilisse profiili kuuluvate ettevõtete arv majandussektorite lõikes (01.01.2018)		
	Kokku	Vähem kui 10	10–49	50–249	250 ja enam	Primaarsektor	Sekundaarsektor	Tertsiaarsektor
Hellenurme ja Palupera kandi külad (Elva vald)	61*	59	1	1	0	18	10	33
Aakre kandi külad (Elva vald)	55*	54	1	0	0	24	9	22
Soontaga küla (Tõrva vald)	9*	9	0	0	0	8	0	1
Otepää vald	593	560	27	6	0	129	124	340
Valga vald (v.a Valga linn asustusüksusena)	283	278	4	1	0	151	44	88
KOKKU	1001	960	33	8	0	330	187	484

* Äriregister (01.08.2018); majandussektor infoportaali www.teatmik.ee andmetel (14.08-15.08.2018)

Ettevõtlusaktiivsus tegevuspiirkonnas 2017. a haldusjaotuse järgi (Statistikaamet)								
	Elanike arv	Statistilise profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu järgi					Ettevõtlusaktiivsus 2017	Ettevõtlusaktiivsus 2015
		Kokku	Vähem kui 10	10-49	50-249	Üle 250		
Kogu Eesti	1 315 635	127 622	119 887	6391	1150	194	97	82
Valgamaa	30 084	1998	1895	78	23	2	66	63
Karula vald	951	103	102	1	0	0	108	98
Otepää vald	3849	364	339	21	4	0	95	65
Palupera vald	1003	104	101	2	1	0	104	89
<i>sh Hellenurme ja Palupera kandi külad (01.01.2018 andmetel)</i>	501	61	59	1	1	0	122	-
Puka vald	1523	102	100	1	1	0	67	71
<i>sh Aakre kandi külad (01.01.2018 andmetel)</i>	470	55	54	1	0	0	117	-
<i>sh Soontaga küla</i>	33	9	9	0	0	0	273	-
Sangaste vald	1266	106	100	5	1	0	84	79
Taheva vald	710	45	45	0	0	0	63	93
Tõlliste vald	1570	117	113	3	1	0	75	71
Õru vald	460	18	18	0	0	0	39	46
Tegevuspiirkond KOKKU	11 332	968	927	33	8	0	85	74

Lisa 3 [Strateegia seire indikaatorid](#)

Lisa 4 [Teenuste kaardistus tegevuspiirkonnas](#)

Lisa 5 Perioodi 2008–2014 tulemused

Aastatel 2009–2014 viis Partnerluskogu ellu üldkoosoleku poolt 10. juunil 2008 kinnitatud strateegiat „Elujõuline Valgamaa“. 2010. aastal toimus Eesti Maaülikooli abiga strateegia vahehindamine ning hindamise tulemustest tulenevalt viidi sisse muudatused. Uuendatud strateegia kinnitati 28. oktoobril 2010 toimunud üldkoosolekul. Suurim muutus toimus strateegia struktuuris, kus senise seitsme meetme asemel koondati tegevused kolmeks sihtrühmapõhiseks meetmeks.

Perioodi 2008–2014 strateegia eesmärgiks oli:

Valgamaalaste kõrge elukvaliteet, mis saavutatakse läbi sotsiaalse aktiivsuse ja kaasatuse, kvaliteetse elukeskkonna, konkurentsivõimeliste töökohtade ning ettevõtluse.

Meetmed:

Meetmeid viidi ellu läbi projektikonkursside ning Partnerluskogu enda algatuste. Oluline roll, mille Partnerluskogu endale võttis, oli noorte endi poolt algatatud projektide („Noorte võimalused maal“) ja alustavade kogukondade („Valged laigud“) taotluste koondamine, mille puhul oldi PRIA-s ise taotlejad. Teiste Partnerluskogu projektide puhul oli tegemist algatustega, mis aitasid parandada ülemaakonnalist koostööd.

Partnerluskogule laekus eelmisel strateegiaperioodil 675 taotlust, mille esitasid 303 taotlejat. Laekunud taotlustest on Partnerluskogu kinnitanud 459 taotlust, millest neli taotlejat otsustas taotlust mitte PRIA-sse esitada. 455 taotlust on saanud PRIA-lt toetuse määramise otsuse kogusummas 3 133 895 eurot. Projektide abikõlblik maksumus kokku koos omaosalusega oli 4 278 580 eurot.

Kõige rohkem – 200 taotlust – kinnitati kogukonnameetmetes, mõnevõrra vähem noortemeetmes (132 taotlust) ning arvuliselt kõige vähem ettevõtlusmeetmes (123 taotlust). Toetussummasid arvesse võttes on järjestus järgmine: kõige enam on toetust määratud kogukonnameetmesse – 1 353 194 eurot, sellele järgnevad ettevõtlusmeede (1 226 037 eurot) ning noortemeede (554 664 eurot). Taotlejad jätsid PRIA poolt kinnitatud taotlused ellu viimata ja toetuse kasutamata 18 korral (4% määratud projektide arvust).

Tabel 1 Perioodi 2008–2014 meetmed

Aastad 2009-2010	Aastad 2010-2014
Meede 1 Valged laigud – arengutõuge passiivsetele kogukondadele	Meede 1 Kogukonnaalgatused ja koostöö
Meede 2 Väärt elukeskkond – kogukonnaalgatused elukeskkonna parandamiseks	Tegevus 1.1 Väärt elukeskkond – kogukonnaprojektide rakendamine
Meede 3 Külakukkur – kogukonnaettevõtluse arendamine	Tegevus 1.2 Kogukonna hääl – kogukondadevahelise koostöö soodustamine
	Tegevus 1.3 Piirkonna mainet ja atraktiivust tõstvate ning maakonnaüleste projektide rakendamine.

Meede 4 Noorte võimalused maal – tugisüsteem Valgamaa noortele	Meede 2 Noorte algatused ja koostöö Tegevus 2.1 Kogukonna noorteprojektide rakendamine Tegevus 2.2 Noorte omaalgatuslike projektide algatamine Tegevus 2.3 Noorsootöövõrgustiku laiendamine, nõustamine ja koolitamine
Meede 5 Noor Valgamaa – laste ja noorte tegevusvõimaluste arendamine	
Meede 6 Äripartnerlus – edu ettevõtluses läbi koostöö	Meede 3 Ettevõtete areng ja koostöö Tegevus 3.1 Tugev tegija – investeringu toetused ettevõtetele. Tegevus 3.2 Äripartnerlus – ettevõtetevahelise koostöö soodustamine Tegevus 3.3 Ettevõtlustugisüsteemi ja rahvusvahelise ühisturustusprojektide edendamine.
Meede 7 Tugev tegija – investeringutoetused ettevõtetele	
Meede 8 Organisatsiooni juhtimine ja areng	Meede 4 Organisatsiooni juhtimine ja areng

Tabel 2 Perioodi 2008–2014 tulemused

Eesmärk	Tulemus
1. Kohalike kogukondade paranenud koostöövõime ning suutlikkus parendada oma elukeskkonda	Valgamaal on 65 aktiivset külakogukonda, millest 51 on saanud projektitoetust Partnerluskogult. 57 projekti on viidud ellu mitme küla koostöös. 35 korral on projekt haaranud tegevustesse rohkem kui ühe valla elanikud. „Kogukonna häääl“ koolitusprogrammis osales 13 kogukonda. Meeme „Valged laigud“ projektides osales 14 korterelamut ja 3 külakogukonda.
2. Kvaliteetsem ja atraktiivsem elukeskkond ning paremini väärtustatud paikkonna eripära külades, alevikes, alevites ning väikelinnades	105 projekti on olnud suunatud elukeskkonna parandamisele. Need on projektid, mis on avaldavad mõju elukeskkonna välisilmele ning pakkunud juurde uusi tegevusvõimalusi välitingimustes.
3. Piirkonna atraktiivsuse tõus elu- ja ettevõtluse keskkonnana	117 projektiga on tekkinud kohalikel elanikel uus tegevusvõimalus nii sise- kui välitingimustes ja 12 Partnerluskogu projektiga pakuti ettevõtjatele tuge turundamisel, ideede arendamisel ning koostöö arendamisel.
4. Kohalike kogukondade vajadustele vastavate teenuste ühtlasem kättesaadavus	60 projektiga on toetatud kogukonnateenuse loomist või arendamist, mis kõik olid suunatud kohalikele elanikele.
5. Kolmanda sektori suutlikkuse tõus majandustegevuse arendamisel kogukonna ressursside baasil	60 projektiga on toetatud kogukonnateenuse loomist või arendamist.
6. Inimeste parem kaasatus arendustegevusse ning suurenenud osalus kohalikes otsustusprotsessides	4350 inimest oli kaasatud „Kogukonna häääl“ projektide tegevustesse.
7. Soodsamad tingimused ning mitmekesisemad võimalused noorte aktiivsuse, võimete, huvide ja ettevõtlikkuse arendamiseks	Rakendatud on 87 projekti, sh koostööprojekti, mille eesmärgiks oli noorte tegevusvõimaluste laiendamine. Projektide raames on tehtud investeringuid kogumahuks 280 382 eurot.
8. Hea koostöö noorsootöös	MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus TANKLA-sse kuulub 38 noortega tegelejat. Hea koostöö on noortega tegelevate organisatsioonide vahel: TANKLA, Valga Maavalitsus, Rajaleidja keskus, Eesti Punane Rist, Kaitseliit, Eesti Töötukassa.
9. Paranenud koostöö ettevõtjate vahel	Läbi toetatud projektide on võrgustikesse kaasatud 550 ettevõtjat.

10. Ettevõtjatele on tagatud süsteemne ligipääs informatsioonile ja nõuandele	Toetuse abiga on läbi viidud 46 koolituspäeva, kus osalesid 388 inimest.
11. Ettevõtlusaktiivsuse tõus koos investeringumahutude suurenemisega Valgamaal	74 projektiga on ellu viidud investeringuid kogumaksumusega 1 708 608 eurot.
12. Valgamaa mikro- (pereettevõtete) ja väikeettevõtete ning nende poolt pakutavate innovaatiliste toodete ja teenuste kasv	Investeeringutoetust on saanud 74 mikroettevõtet. 30 ettevõtet pakuvad tänu toetuse abile Valgamaal uuenduslikke tooteid ja teenuseid.
13. Partnerluskogu on tegevuspiirkonda ja selle konkurentsivõimet arendav tunnustatud organisatsioon	Partnerluskogu on organisatsioon, mis on arendanud oma tegevuspiirkonda alates 2002. aastast ning on tunnustatud koostööpartner teistele maakonna arendusega tegelevatele organisatsioonidele nagu Valga Maavalitsus, SA Valgamaa Arenguagentuur. Regulaarselt on osaletud maakondlikul arendusorganisatsioonide ümarlaua kohtumistel ning oldud partneriteks maakondlike projektide elluviimisel.

Lisa 6 Valgamaa Partnerluskogu strateegia 2015–2020 väljatöötamine

Partnerluskogu on läbi viinud strateegiaseminarid 12 omavalitsuses tegevuspiirkonna arenguvajaduste väljaselgitamiseks. Kokku osales strateegiaseminaridel 131 inimest. Strateegia ettevalmistamise käigus viidi läbi 2-päevane seminar Partnerluskogu liikmetega tegevuspiirkonna tugevuste-nõrkuste ning ohtude-võimaluste kaardistamiseks ja meetmete kavandamiseks. Seminaril osales 28 inimest. Jaanuaris 2014 viidi läbi veebiküsitluse strateegia eelisvaldkondade väljaselgitamiseks ning meetmete planeerimiseks. Küsitlusele vastas 102 inimest.

Meetmete hindamiskriteeriumite väljatöötamiseks viidi märtsis 2014 läbi seminar, kuhu kutsuti nii Partnerluskogu liikmeid kui ka laiemat avalikkust läbi võrgustike ja koostööpartnerite. Lisaks hindamiskriteeriumitele toimus ka kaasamise planeerimine strateegia elluviimisesse ning uuendamisesse.

2014. a augustis moodustati 4-liikmeline seirekomisjon, mille ülesandeks on vaadata läbi strateegia elluviimise tulemused ja edusammud strateegia eesmärkide saavutamisel ning analüüsida asjaolusid, mis mõjutavad strateegia täitmist. Seirenäitajate valiku ning hindamise korraldamiseks kaasati välisekspertina Ander Ojandu. Perioodil jaanuar–märts 2015 toimusid töörühmad strateegia seire korraldamiseks ning töökorra väljatöötamiseks.

Strateegia väljatöötamise vahekokkuvõtteid tutvustati tegevuse käigus Partnerluskogu liikmetele ja juhatusele ning Valgamaa arendusorganisatsioonidele esindajatele. Strateegia toetusmeetmete tutvustamiseks viidi kõigis omavalitsustes läbi strateegiaseminarid (märts–aprill 2015), kus osales kokku 72 inimest. Strateegiaseminaridelt sai Partnerluskogu ettepanekuid strateegia täiendamiseks.

Strateegia kavandamise käigus toimus seminar teiste Lõuna-Eesti Leaderi tegevusgruppide esindajatega koostöövõimaluste ja -valdkondade kavandamiseks (kokku osales 26 inimest neljast Kagu-Eesti tegevusgrupist).